

Marinko Perušić

Karlovac

ETNOLINGVISTIČKA GRAĐA IZ BRAJSKOG KRAJA U OPĆINI DUGA RESA

UDK 800.87:801.316.3

Rad primljen za tisak 15. svibnja 1989.

Parostroj zviždnu! Kotlina se nadme, i munjom odletjesmo kraj Rakovca, kraj Švarče u slunjsku pukovniju-u junačku Krajinu. Željeznica kreće se tu prema jugozapadu dolinom kraj Mrežnice, slijedeći vijugasti tijek rijeke. S desna i lijeva Mrežnice proteže se zelena dolina, a za njom uspinje se valovlje okruglih zelenih brežuljaka. Kraj same rijeke proviruje gdjegdje drvena kućica, a uz nju malen voćnjak . . .

August Šenoa *Hrvatski Semmering*
(putopis-opis Duge Rese i okolice)

UMJESTO PREDGOVORA

U svom bavljenju ovim čudesnim, svima blizim a ipak tako dalekim, neznanim i podosta zapostavljenim krajem, nakon pet-šest godina, iako amaterskog ipak intenzivnog rada, mislim da sam tek odškrinuo kutiju prepunu blaga — narodnog blaga, pa bi tek sljedeće generacije stručnjaka ali i laika mogle u potpunosti, služeći se ovom građom tek kao natuknicom, dokučiti djelić zapretane narodne mudrosti i narodnog žića ove površinom male oaze, ali i duhom upravo toliko značajne za naš narod, koliko je oaza značajna pustinji.

Ova radnja nema pretenzija egzaktno i kritički analizirati, već pokušava predočiti i iznijeti, upozoriti, podsjetiti, a donekle i popuniti neke praznine u »crnim ru-

pama« naših zavičajnih svijesti. Koliko mi je poznato ovim se krajem (niti je definiran kao samosvojna cjelina) zasebno nije bavio ni jedan znanstvenik, pisac, etnograf, povjesničar, arheolog, lingvist, dijalektolog, ekonomist, humanist. U sklopu širih cjelina, i to tek ovlaš, njega su doticali poneki lingvisti, dijalektolozi, etnografi, povjesničari (Lopašić, Strohal), povjesničari umjetnosti (A. Horvat), poneki karlovački Ilirac. U novije vrijeme etnografijom se ovdje bavio prof. Stjepan Janjić, pa sam pored takvog autoriteta ovdje donosio samo materijale kojih se on nije doticao. Sjećam se iz djetinjstva i dolaska čuvenog muzikologa dr. Vinka Žganeca na školu u Donjem Zvečaju, na kojoj su učiteljevali i moji roditelji. Na žalost kratko je boravio i čini se pokazao malo zanimanja za ovaj kraj, pored ostalog i ne poznavajući mentalitet ovih ljudi (dok je kod mene upravo to i prednost). Na žalost i pored inzistiranja nisam uspio pronaći u Zagrebu Žganecove zapise, ni snimke koje bi se ticale ovog kraja. Radovi mr. Milana Kruheka te Karlovačkog gradskog muzeja, donekle pokrivaju i ovaj kraj. U cjelini gledano, usprkos nedavno objavljivanim monografijama o Karlovcu i Dugoj Resi, te radovima spomenutih suvremenika, Brajski kraj ostaje na »brizi« amaterima-entuzijastima, poput nedavno preminulog prof. Andrije Marokinia iz Duge Rese, nastavnika Marka Trpčića, Slavka Katušina, dok sam se ja posebno pozabavio dijalektom, toponomijom, te narodnim pričama, pjesmama i poslovicama, čime se, koliko znam, ovdje nitko posebno nije bavio. Na žalost ovaj kraj još ni izbliza nije dobio svoga Balotu ili Vuka Karadžića, iako je pitanje koliko je to danas moguće i u daleko povoljnijim cjelinama. Ovaj »presjek« brajskog sela, koje sam pokušao u radnji prikazati (posebno kad je riječ o toponimima i ponekim specifičnostima običaja i vjerovanja) možda će koristiti onima koji se bave Gradišćanskim Hrvatima, s obzirom na to da se dobar dio ovdašnjeg stanovništva u 15. i 16. st. naselio, bježeći pred Turcima, i u austrijskom Burgenlandu. Možda će ova radnja biti još jedan kamen u most, već dobrano oštećen, koji bi, baš kao i ovaj kraj, ljudi i govor, trebao biti spona između svih čakavaca, odnosno ikavaca, ali i spona između našeg najstarijeg jezičnog izraza i njegovih kasnijih emanacija, kako one ne bi postale i zasebni »elementi«.

Vjerujem da će mnogi toponimi biti (neki već jesu) potvrđeni u Gradišću, ili će biti bar razjašnjeni, no isto tako toponimija i dijalekt ovog kraja, koliko god ukazivali na porijeklo govora i ljudi ovog kraja, objašnjavaju neke nazive i u bližoj i daljoj okolini, pa i šire (tako će npr. biti u slučaju imena gradova Delnice, Banje Luke, Travnika itd.).

UVOD

Kao i drugdje tako su i na području općine Duga Resa nazivi sela, zaselaka te ostali toponimi, ogledalo i cjelokupnog narodnog bića, njegovog etnika te društvenih, političkih i prirodnih uvjeta u kojima se živjelo, ali su i ogledalo življenja prvobitnih naroda na ovim prostorima, te utjecaja bližeg ili daljeg, srodnijeg ili manje srodnijeg susjeda, ili pak zavojevača. Kad je riječ o prošlosti ovog kraja, radi razumijevanja problematike trebali bi znati sljedeće. Po doseljenju Hrvata iz pradomovine i organiziranja državnosti uz more, u zaleđu romanskih gradova, Hrvati su se postepeno širili prema sjeveru, pa je među prvim oblastima Pokuplje

i Pounje bilo napučeno hrvatskim življem, koje je tu naišlo na ostatke starosjedilaca, na ilirske i ilirsko-keltske skupine i plemena (Colapiani, Breuci itd.), na ostatke lutajućih Gota (Bezjaci-prema sjeveru, oko Stativa), te na slavenske skupine (koje su nazivali Slovincima). Hrvati su se postepeno suživljavali sa starosjediocima, asimilirajući ih, ali i preuzimajući od njih neke običaje, folklor, vjerojatno i podosta od jezika. Tako i danas živi ime »Brajac« (vjerojatno od »Breuc«) za dio stanovništva između Mrežnice i Korane, te u luku rijeke Kupe, baš kao što i Delmati žive u imenu Dalmacija. Živi i predaja po kojoj su Brajci (čuo sam čovjeka iz Brajak Brda koji kaže da su se Brajci doselili u ovaj kraj u 4. st., što baš nije pouzdano, posebno s obzirom na činjenicu da je čovjek koji mi je to rekao polupismen, a podataka u literaturi o tome nema) bili srčano i neustrašivo pleme, koje su Rimljani dugo nastojali pokoriti, no kad bi došle legije, ratnici bi pobjegli u šume, a žene bi govorile Rimljanima da nisu oni Brajci, već oni preko rijeke. I zaista, i danas su Brajci oni »preko vode« (ili »prikčani«) u cijelom kraju, što vrijedi za sve između Korduna i Slovenije, tj. za sve neštokavce u općini Ozalj, Duga Resa te u dijelu općine Karlovac, bez obzira na to što pravih Brajaca već odavno nema, posebno zbog toga što su se seobe u tzv. turska vremena potpuno izmijenile dotadašnje demografske prilike, dolaskom novog vala, opet s juga (najviše iz Bosne-Pounja, Like, današnjeg istočnog Korduna, te donekle iz Dalmacije i Hercegovine, a pored toga doselili su se i tzv. katolički Vlasi, te pravoslavni Vlasi uglavnom na Kordun), također čakavaca i kasnije štokavaca-ikavaca, koji su u manjini prihvatili autohotno brajsko (pokupsko) čak. narječje, odnosno čakavsko također doselilaca. Stoga smatram da se za čitav ovaj kraj, koji je između Korduna, odnosno Pounja s istoka i jugoistoka, Like i Gorskog Kotara s juga i zapada, te Pokuplja sa sjeverozapada, može s obzirom na sve specifičnosti uzeti naziv Brajsko, ili Brajski kraj, posebno stoga što u tom pogledu vlada prava zbrka, pa nas često smještaju u navedene zemljopisne cjeline, koje nas samo okružuju.

Možda su i karlovački »ilirici« (vrlo jaki i utjecajni) namjerno raspirili euforiju o Brajcima kao ilirskom plemenu, sretni da su našli kakav-takav dokaz o ilirskom porijeklu našeg naroda. Tako vatreni ilirac Stanko Vraz, dolazeći iz Kranjske u ozaljski kraj, preko Kupe, opisuje naše »Brajci i Brajke«, opisujući i njihovu nošnju, što je svakako značajnije.

U najstarije doba po doseljenju naših preda čitav kraj je spadao u županiju Goričku (po brdu Gorici — danas Martinščak). Zapadni dio kraja zove se Dobra, a još u 13. st. postoji »župa dobranska«. Nešto kasnije Dobra je ime za selo (danas Novigrad). Danas kod Generalskog Stola postoji selo Dobreniči (i u njem, ali i šire prezime Dobrenić), oko Barilovića ima prezime Dobrinčić, a u Maloj Švarči (Karlovac) i Belaviću, i prezime Dobrančić (no oni tvrde da su po porijeklu iz Bosne).

U »turska vremena« (15. — 18. st.), kako rekosmo, dolazi novo stanovništvo, osim u kraj oko Stativa i Ladešić drage, a staro stanovništvo uglavnom se već tada počelo seliti u Gradišće, Mađarsku, Austriju (Poljanci), ili su odvedeni u tursko ropstvo, ili pobijeni (posebno s današnjeg Korduna). Neki bježe samo u Kranjsku, a poslije nekoliko generacija se vraćaju i donose kajkavski (tu ih zovemo Prikanjci, Prekranjci) sa sobom. U Gradišće i na sjever »produžavaju« i oni koji dolaze i iz »Turske« (Bosne, Like, Hercegovine). Doseljavali su se seljaci, ali i vlastela i osiromašeni plemići (Mogorići, Lovinčići, Herendići, Karinčići, Hojsići, Radojčići iz Like, Izačići, Kruzići, Jelačići, Perušići iz Bosne, Mihačevići iz Vrhrike — danas Vrli-

ke, itd., zatim Peranski, Blagajski, Kirini, Klokočki s Korduna, itd., itd.). Većina dolazi spontano, a drugi, (najčešće Vlasi) po ugovoru s ovdašnjim vlastima i vlastelom. Iz Bosne dolaze još i Milkovići, Raki, Ćurilovići, Ćumurići, Paladinići, ponajviše u kraj između Karlovca i Zagreba, te oni koji ovdje dobivaju prezimena tipa: Bosanac, Bišćan, Bićanić, Turk, Turkalj, Turković, Biščan, Kladušan, Cazin, itd.

Zadnji val seobe je bio početkom 18. st. i to iz Hercegovine. Vjerovatno iz toga doba potiču prezimena: Stojković, Maričić, Radinović i Lauš, osobito česta u Zvečaju i okolici. Već u 16. st. formirana je Vojna Krajina, koja je obuhvatila i istočni dio općine Duga Resa. Tada je počelo i doseljavanje Vlaha, premda spominjanje Vlaha uvijek moramo uzeti s rezervom, jer je taj naziv više puta izražavao zanimanje (stočar) a ne etničko porijeklo. K tome Turci su sve kršćane u Bosni zvali Vlasi-ma, dok je taj naziv u Hrvata po doseljenju označavao romanskog starosjedioca odnosno romaniziranog Ilira. Dio ovog kraja koji je ostao u granicama Banske Hrvatske u to doba nazvan je »Pavurija« (»Pavur« — od njemački »Bauer« = seljak), a taj je naziv i danas očuvan u zapadnom dijelu općine, napose uz rijeku Dobru. U austrijskoj vojsci bilo je i podosta plaćenika iz raznih zemalja Evrope, pa možda odatle i prezimena poput: Škôt, Francišković (u Lipi). Sigurno je bilo podosta Nijemaca i Španjolaca, posebno u doba protureformacije, jer je kraj oko Završja i prema Ozlju, a na temelju jake glagoljaške tradicije ovdje, prihvatio Luterovo učenje. Prilikom gradnji triju važnih cesta prema moru, Senju, Rijeci i Bakru (»Karolina« — prema Bakru početkom 18. st., »Jozefina« — prema Senju, krajem 18. st., i »Lujzijana« — prema Rijeci, početkom 19. st.) došlo je podosta jeftine radne snage iz zemalja crnožute monarhije, ili pak iz Francuske (za Ilirskih Provincija, 1809. — 1813.), pa odatle i češko prezime Škoda, i vjerovatno francusko Nose Čehe su ovdje zvali »Pemcima«. Poslije izgradnje prve tekstilne tvornice na Balkanu (1884.), dugoreške Pamučne Industrije, doselilo se također dosta stanovništva iz austrijskih zemalja u Dugu Resu, pa i iz Slovenije, a poslije II svj. rata u Dugu Resu došlo je stanovništva iz cijele Jugoslavije.

Vratimo se u »turska vremena«. Prilišće, Rosopajnik (uz Kupu) i okolicu, u tri su vala naselili su se tzv. katolički Vlasi, u periodu od 1538. — 1544. god. Došli su od Muškovca (Velebit), Obrovca i s Rmnja (izvor Une). U povelji iz 1544., koja govori o naseljavanju, nalaze se ova prezimena doseljenika: (po tri brata Sestrića, Prilišće se podijelilo u Donje, Srednje i Gornje), Šuranović, Rasporić, Šimunović, Radanović, Basarović, Zečković, Kacan, Šubašić, Strahojević, Dobrović, Zelenković, Domin, Šutilović, Pavečić, Bursić, Luić, Alić, Milinović, te Dubanović.

Od tih prezimena danas u Prilišću i okolici žive samo prezimena: Bursić, Luić, Šimunović i Šubašić. Prema kazivanju starijih Priliščana u Prilišće su kasnije »dotepena« i ova prezimena: Jakšić, Boljkovac, Lapija, zatim Čemas i Skube iz Slovenije, Vulaković iz Ladešić Drage, te Pavlaković iz Vukove Gorice. Smatra se da su Vukogoričani doselili iz Bosne, odakle su donijeli i svoje bosansko čakavsko narječje u kojem i danas čuvaju, jedini u ovom kraju, — ČA. Doduše Lopašić smatra da je većina stanovnika Vukove Gorice ostala starosjedilačka. Smatra se da su iz Bosne u dugoreški kraj došli i: Radočaji, Fudurići, Tonkovići, Benići i Vukmanići, zatim Cindrići, Skukani, Štefanci, Medvedi. Zanimljivo je i prezime Hrvat u Lipi, vjerojatno s juga, te prezime Šibenik, opet u Lipi. Ipak vjerojatno najstarije prezime zabilježeno u ovom kraju, potječe s početka naše ere, iz rimskog doba. Na sarkofagu iz Svojića uklesano je ime i prezime rimskog legionara Valerija Saturnina.

U Bosiljevu se 1461. god. (prije tridentskog koncila!?) spominju ova, očito starosjedilačka prezimena (jer tada još ni Bosna nije bila pala): Juršić, Gerbčić, Dragšetić, Hotča, Krušić, Marković, Plušić, Sobolić, Višnić i Mačar, kojih u ovom kraju više nema, osim Juršića. God. 1567. na Stativama se spominju Smradići, Prikipelići, Terkčići i Orišići, a danas tih prezimena nema u cijeloj Hrvatskoj. God. 1573. spominju se: Begonići, Pušići, Slunčići, Jakšetići, Kapustići, Spencići, Skerpeljaki i Ljubkovići oko Novigrada i Jarčeg Polja, a 1598. Goldašići, Klišići, Martučevići, Margetići, Hojšići i Pavlički oko Duge Rese. Osim Goldašića drugih prezimena ovdje više nema. God. 1601. u Prilišću se spominju Halačići, a 1609. u Protulipi Preradovići. God. 1615. naselili su Modrušpotok, Zaborsko Selo i Sminderovsko Selo naseljenici iz okolice Modruša, Saborskog kod Ogulina te iz dijela Like. Iz te godine potječu prezimena: Modrušan, Zaborski, Sminderovac, Gunja, Lajić, Hrelić, Šoštar, Vukšinić i Dedić. God. 1636. se u Bosiljevu spominju tada očito nova prezimena: Spahić, Stanišić, Šeregil, Tul, Bišćan a 1638. u Završju: Kolići, Jagraići i Demkovići došli iz okolice Ogulina te u Pišćetkama Kučinići i Tomini. God. 1648. spominju se u Novigradu: Bobići, Brezovački i Klasnići, a prije toga, 1635., Bačići, Špecići, Šimani i Halavanići (danas Špecić, Halovanić). God. 1650. u Novigradu se spominju: Šribari, Šumunšići i Galiotići (!). God. 1653. na Stativama se spominju ova prezimena: Srakočić, Biličić, Brajak, Kraščić, Strus, Kućevački, Stojković te 1660. god. Mihalić i Klimenić. God. 1664. u Novigradu se spominje prezime Bartolac, a 1666. god. u Bosiljevu prezime Palja i Lovran. God. 1731. spominju se u Lipi prezimena: Lucijanić, Željковиć (kao Žalković) i Barišić, a 1769. u Jarčem Polju, Lorkovići. U Modrušpotoku se 1727. god. spominju Kaničari i Magdalinići, a 1735. Cvitak i prezime Šoštarić. Prezime Moškon je u Modrušpotoku 1773., a Kalaković i Mikulandrić 1803. 1769. se spominje prezime Maradin u Vinskom Vrhu. Za ostala, brojna prezimena, nisam našao prve godine spominjanja. Ipak se podosta podataka nađe u urbarima. Tako se kao kmetovi u Bosiljevu 1518. god. spominju: Šibeniki, Pžezge, Blažići, Drkosi, Sudetići, Hrbelići, Petki i Brnardići.

U urbaru Bosiljeva iz 1650. god. spominju se sljedeća prezimena kmetova:
selo Pribanjci: Lovnički, Tončić, Fabić, Rožić, Ostronić, Razdraz, Valentić, Grguraš, Tul, Stanešić, Drkosić, Erdeljac, Viroslavić, Bišćanac, Bosanac, Kasunić, Bubaš, Brajšić, Erdeljac, Škrtić, Gojak, Lauš.

Potok: Mikšić, Bubaš, Laslavić, Kraljević, Oklopar, Vlah, Vitunjski, Matešić, Pules, Franković, Brnardić, Ferljanić, Ulijanić, Lisica, Jurković, Popovački, Radočaj, Benković, Kirinić, Ferkula, Kosenić. Spominju se, u selu, vlastela Mlinarići i Kukuljevići.

Bèc: Franković, Behtić, Moguš, Pulis (imenom Vraneša, — u primorskim krajevima je naziv »Puljez«, »Puljiz« bio pogrđan naziv za Talijana).

Vodena Draga: Tomašić, Matičić, Kolar, Dobrančić, Drašković, Matečić, Okan, Cunić, Magličić.

Lipa: Lončarić, Cunić, Tropčić, Gojak, Fratalić, Draganić, Kuzmak, Mikšić, Šibenik, Protulipac, Fudurić, Šköt, Noršić, Janković, Pušić, Kasunić, Lovnički, Krušac, Valentić, Jančan, Bišćan, Vrbanc.

Črno Kamanje: Hrebac, Šköt, Dobranić (imenom Vranko), Vuranešić, Benić, Brcković (imenom Grdina), Galetić, Živičić, Tomašić, Mikanić.

Lešće: Moguš, Živičić, Čavrak, Šimanić, Katkić, Desinić, Kahlić, Katić, Skukan, Čavrag, Vuranešić, Šoštar, Šimunić, Radočaj, Tomašić.

Umol: Vrbošić, Kolić, Vrbanić, Umolac, Kasunić, Galetić, Špehar, Vlah, Gojak.

Grabarak: (danas Grabrk) Župan, Vrbanić, Jarnjević, Pavličević (imenom Ga-
le), Jarčević, Cvitovac, Matešić, Mateša, Maletić, Cvetkovac, Cerovac, Brozinić, Lju-
bošinac.

Otok na Dobri: (prije Trošmarija, a još prije Žuglice): Lipošćak, Tonković
Podgorac, Petrušić, Mihčević, Rendulić, Cvetovac.

Podrebar: Kuzmić, Gašparović, Mikašić, Lasica, Brnjas, Bogdančić, Umolac,
Trmac, Županić, Juranić, Lipošćak, Luketić, Rendulić, Hlapanić.

Hrsina i Krč: Barčić, Kralj, Priselac, Čepuran, Malešić, Dojčić, Ropar, Strgar
(imenom Vuk), Štakor, Brletić, Bihćanin, Stipanić, Vulašić, Jarnjević, Stanešić,
Osojnički, Pulez, Santus, Janković, Pešić, Valentić, Malinić.

Orišje: Katkić, Marinić, Poturica, Blažić, Vuković, Čizmešija, Kapuzović, Bal-
dak, Radočaj, Ljubić, Franković, Sudetić.

Novo Selo: Mržljak, Pećrak, Trkulja, Pavlaković, Helina (imenom Črne), Sav-
tisk, Radočaj, Kosavčić, Štobac, Osojnički, Bernardić, Ferkula, Perćjak.

Jedrče: Vrbanac, Grižnjak, Bušić, Perko, Kolić, Trbinac.

Lipje: Ferderber, Fortun, Domitrović.

Vukova Gorica: Pavlaković, Živčić, Selaković, Čohelić (slobodnjaci).

Erdelj (prije Prikanci): Erdeljac, Lauš, Halar, Jakovčić, Gojak, Skukan.

Milani: Milân, Čičak, Bubaš, Žlibac.

Dugače: Šimčić, Franković, Žganjar, Moše, Kovačić, Mržljak, Gaćan, Bačvanić.

Fratrovci (Prije Radovac): Krušac, Filipčić, Vrbanac, Kovačić, Offak.

Popovci (Bosiljevo): Dugonožić, Hatac, Pušić, Požega, Kosenić, Puliz, Bišća-
nin, Kirinić, Tončić, Ostronić, Valentić, Viroslavić, Grguraš.

Vlastela su Lovinčići, Mamići i Milovci, u službi Frankopana. Najvažniji kmet-
ski proizvod toga doba u cijelom kraju je bilo vino. Spominju se i kmetovi »koji
maline (mlinove) na Kupi i Dobri u blizini Bosiljeva imaju«. To su: Lipošćaki, Ton-
kovići, Jarnjevići, Zupanići, Moguši, Kovačevići, Skukani, Vranešići, Skrtići, Pera-
kovići, Mlihanići, Galetići, Benići, Protulipci, Kasunići, Johi i Žlibci.

Isti urbar podsjeća da je selo Varoš kod Bosiljeva kolonizirano između 1650. i
1672. god., te da su u Kunić 1558. naseljeni Ivanovci, Luići, Čalići, Božići, Kuići i
Bolići, a u Rosopajnik Šutulovići, Sestrići i Basarovići. Naseljenike su zvali i »že-
ljarima«. Kmetovi su se dijelili na »ilišnjake« i »inkviline«. U urbaru grada Švarče
iz 1652. god. spominju se sljedeća prezimena kmetova:

Mrzlo Polje (vlastela Despotovići »de Hovic«): Desović, Laskarić, Zabòrski,
Car, Brašić, Dišlić, Pistak, Milčić, Kenjak (Vukina), Škarešić, Zrenšak, Tupčić, Na-
glič, Mavraković, Jakšić, Turković, (Grgo, Staniša, Matko, Mikula).

Sveti Petar (nazivan pored Mlake, Otoka, Crikvenog Sela, Mrežnice, Otoka na
Mrežnici, još i Despotovica): Škrlac, Polović, Novosel, Marčačević, Mihàlj, Bišćan,
Pavlaković, Katarinčić (imenom Smoljan), Mikanić, Graćanin, Stanša, Brazdičić,
Jurović, Grgurić, Bènić, Brožić, Kirin, Goldašić, Polić, Dvoranić, Protulipac, Bakal-
čić, Migalić, Mikšić, Jelačić, Sergar, Dvorski, Ivanić, Srnić, Zaklionić, Pećrak, Bez-
jak, Zupan, Hreljac, Stabalčić, Drivodelić, Kovač, Belavić, Lončarić, Plikić. Doma-
ća vlastela: Tatarići, Štefkovići, Dragačići, Ivkovići.

Dubravci i Kozalj Vrh: Bošnjak, Bihćan, Dudač, Kolar, Vlahović, Doljan, Lesić.

Galović Selo: Juršić, Galović, Birsić, Jugac, Biličić, Furdek, Mihalić.

Selo Jagušićevo i Banjavčičevo (pod tim imenom danas ne postoji): Horvat, Jušić, Banjavčić, Jagušić, Paulišić, Žubčić.

Selo Hercegovo (danas ne postoji): Štedul, Gluščić, Pavišić.

Jarče Polje: Glušić, Pavišić, Rožić, Štedul, Grubišić, Ivančić, Lovorković, Glavina, Škarina.

Urbar grada Ozlja (1642. – 1682.):

Novigrad: Lilak, Rešetar, Japetić, Cerovac.

Stative: Franković, Cvitak, Mihalić, Sraković, Tropčić, Gažanin, Matanić, Sla mić, Bezjak, Svilić, Muhić, Gojomerac, Vlah, Dujmešić, Jakšić, Čohan, Dubić, Škrtić, Kozoder.

Modrušpotok: Netretić, Parapatić, Ivasić, Nastar. Vlastela-Peranski (od Perne na Kordunu), Mihaljevići i Malogrudići od Senja. Spominju se već tada pusta sela Jelenare i Blančarevo Selo, te još i sljedeći kmetovi: Samoviški, Spudići, Sáborski, Rakaji, Rupkovići, Markovići, Selaići, Markovi i Gunze.

Kolinovac (danas Kolénovac): Grdašić, Špudić.

Završje (Prije Zavrh): Hrelić, Nastava, Kučinić, Mirčačević, Bošnjak, Harkulić, Turković, Polić, Marković, Cerovac, Novosel, Hrastovčak, Dantavić, Brižanić.

Pišćetke: Kučić, Rožić, Sila, Cerovac, Gladušić, Lesić, Kušan, Filipaš, Vukma nić, Janžetić, Črnković, Milčić, Mikulandrić, Dukovčić, Miličić, Damjanić, Drago manić, Vuksan, Kozoderić, Dušanić, Bošnjak, Janković, Bendeković, Pliškina, Ba sar.

Većih seljačkih buna u ovom kraju, bar po dokumentima koji su sačuvani, ni je bilo. God. 1578. pobunili su se novogradski kmetovi protiv ubirača tridesetine, a slična je buna bila 1696. u Bosiljevu. God 1740. opet se pobuniše u Novigradu, ovaj put protiv župnika Pečka. Uz to treba reći da je tradicija narodnih popova glagolja ša ovdje, posebno u Sv. Petru, Bosiljevu, Završju, Novigradu, Lipi i Dubovcu, bila jaka. Oni su odgajali svoje »đakane« ili »žākane« (kraj Ozlja selo-Žakanje), a ženili su se sve do kraja 18. st. Prvi latinski pop je u Bosiljevo, npr., došao tek 1648. godi ne.

Ipak turske provale ostavile su najviše tragova, izazvale brojne migracije, mnogo stanovništva je nestalo, pobijeno, odnarođeno. Teže je ovdje bilo podnijeti turske provale, pljačke, paljenja, braniti zapadnu civilizaciju od uništenja, no npr. živjeti pod turskom okupacijom u Bosni, gdje se ipak kakva-takva kultura razvijala, ma i po cijenu odnarođenja. Prva veća provala Turaka u ove krajeve bila je 1524. god. kada su Turci opustošili krajeve oko Barilovića (oko kojeg su prema Kordunu živjela plemena Čevići, Gorićani, Ivkovići od Peći-Grada kod Barilovića, i kasnije nazvanog Vražić-Kaštela, Otmići, Klokočki, Ladihovići, Vojnovići, Tušilovići, Tvrdenići, Mikšići, — oko Kremen-Grada, Smrčkovići, Huševčani, Maretići, Vojkovići, Položanići, Stepici) i između ostalih sela: Zapačnik, Gregorić, Skrljevo, Petnik, Brdarica, Skaljevo Selo, Podosoje, Prikoranje, Mejpotoci, sela koja danas više ne postoje. 1527. u V mj., te 5. X 1528. (bitka u kojoj je ban Ivan Karlović porazio

5.000 Turaka, oteo im roblje, te pobio preko 700 Turaka) Turci su opustošili Belaj i sela na Vinici, zaselke: Pečnik, Strelču, Bukovicu, Rečicu, Gradac, Koranu, Vrbano Selo, Pavlakovo Selo, Kraljevce, Kraljevu i Golu Goricu, Dmitrovu Vas. Danas tih zaselaka više nema. God. 1543. Turci su kod Novigrada, a 1558. kod Zvečaja i Lišnice (razorili su kaštel Lišnicu kod Duge Rese). God. 1574. Turci su opet kod Belaja, a 1. XII 1576. navali Kapidži-paša na Belaj s 1500 konjanika i odvede u ropstvo 100 ljudi. God. 1557, 1567. i 1578. god. Turci su opustošili Sv. Petar i okolicu, a 1578. opet i Novigrad te njegova imanja Simenišće i vinograde na Stražniku, Kostanjevcu, Vinskom vrhu, Repnjaku, Babinoj gori, Brezovcu i Skupici. Godine 1580. Turci su opustošili Lipu (1877. otkrivena je pećina podno grada, sa žalosnim ostacima ljudi koji su se tu skrivali pred Turcima), a 1581. ponovo Belaj i tom prilikom odveli u ropstvo 30 ljudi. God. 1582. (17. XI i 15. XII) te 1583. Turci su opustošili kraj oko Bosiljeva i Vukove Gorice. 1590. Turci su opet kod Belaja, a 17. XII 1598. velika je bitka s Turcima kod grada Zvečaja. U bici protiv 5000 Turaka sudjelovali su karlovački general Ivan Lenković i grof Stjepan Blagajski, koji je, zadnji od svog roda, tu i poginuo. God. 1602. Turci su poharali Lešće i Bosiljevo, a 1642. Sv. Petar i okolicu. God. 1643. na redu je bila Perjasica, a 1645. opet Bosiljevo. Kronike kažu da je zadnji boj s Turcima na ovom području bio boj koji su zametnuli Priliščani i Rosopajničani 1717. god. Ipak još dugo poslije Turci su povremeno upadali na tada austrijski teritorij, sve do 1878. god. i okupacije Bosne od strane Austrije. O tome svjedoče i brojne narodne priče, kao ona o pokolju Turaka nad 12 pari mladenaca jedne nedjelje na samom vjenčanju, kod Sv. Jelene, pored Belavića, pa priča o ženi koja se sakrila u stog sijena pred Turcima, i nije pustila glasa od sebe makar su je Turci pretražujući stog izboli bajunetama. Vlastela su uglavnom zbog turskih opasnosti, posebno austrijska, naseljavali Vlahe u Vojnu Krajinu, pa i ovdje kao privilegirane vojnike. Prvi Vlasi doseljeni na ovo područje stigli su u 16. st. U okolicu Bosiljeva naseljeni su već 1607, a 1686. oko Barilovića na imanja Oršića, Babonožića i Zimića. God. 1690. u Zvečaj je naseljeno 12 slobodnjaka. God 1711. barun Hallerstein naselio je 158. pravoslavnih obitelji u sela Koranjski Breg, Kosijsko Selo i Mali i Veliki Kosanac (danas Kozinac).

Izrazita je bila i germanizacija. Prve škole su proradile upravo na Vojnoj Krajini i to na njemačkom jeziku. Car Josip II, prosvjetitelj ali i apsolutist, velikogermanških ideja, nekoliko je puta posjetio ovaj kraj osobno, pa se i tu vidi koliko mu je važnost pridavao. Krajem 18. st. posjetio je Novigrad (gdje je po predaji dobio batine od gradske straže jer je želeći provjeriti njenu budnost ušao preobučen u seljaka, u grad), Marlovac i obišao Kapelu, planinu prema Lici, gdje je, opet po predaji pao s konja, te joj »obećao« da će dobiti po ledima, što je značilo da će preko nje sagraditi cestu, što je kasnije i učinio (»Jozefina«).

Ništa slabija nije bila ni mađarizacija. Posebno poslije izgradnje pruge prema Rijeci (1873. god.). Khuen Hedervary je u nekoliko navrata boravio u ovom kraju, posjetio Pamučnu industriju u Dugoj Resi, boravio na imanju vlastelina Matije Sladovića na Strahovnjaku kod Novigrada, u Stativama i u Netretiću. Od 27. VIII do 4. IX 1883. u Generalskom Stolu su bili veliki protumađarski nemiri. Krajem 19. i početkom 20. st. kraj su »obišle« velike epidemije kolere, gripe, difterije i drugih bolesti.

O NEKIM TOPONIMIMA NA PODRUČJU OPĆINE DUGA RESA

Imena sela i zaselaka

— Općina Duga Resa zauzima područje od 561 četvornih kilometara, na kojem po procjeni od 1981. živi jedva 30 000 stanovnika. Po popisu iz 1971. na području općine živjelo je 32093 stanovnika, a ilustracije radi, 1857. na ovom teritoriju je živjelo 28157 stanovnika. Kako vidimo broj stanovnika, natalitet i prirast su u stalnom padu. Dodajmo tome i materijalno i moralno propadanje ovdašnjeg sela, velik alkoholizam i zagađivanje okoline, pa ćemo dobiti kompletniju i realniju sliku života na »brajskom selu« od svih zaboravljenog. Mislim da je posebno važno spomenuti i činjenicu da djeca iz krajeva uz Kupu, polaze škole u susjednoj Sloveniji, koje su im bliže, jer one najbliže u općini Duga Resa postepeno ukidaju zbog pomanjkanja djece.

Na području općine danas ima 181 naseljeno mjesto, od čega samo Duga Resa (4666 stanovnika 1971.) ima karakteristike gradskog naselja. Nekadašnja središta zasebnih općina, Netretić i Barilović, odavno su izgubila šansu da postanu poput Duge Rese. Velik broj stanovnika ovog kraja je na privremenom radu u zemljama Zapadne Evrope, a djeca im se uglavnom integriraju u tamošnja društva. Još traje i iseljavanje u prekomorske zemlje, posebno u Kanadu i Australiju, a velik broj stanovnika ovog kraja, posebno krajem 19. st., naselio se u SAD (Cleveland, Pittsburgh, Indiana), Kanadu, Australiju i posebno Argentinu. Danas se odlazi u veća središta: Dugu Resu, Karlovac, Rijeku, pa i Zagreb, a posebno u Sloveniju.

Tragove najstarijeg življenja na ovom području (neolit, željezno doba — halštatska kultura) nalazimo u Belaju, Beljsakim Poljicima, na obližnjem brdu Vožiću i u selu Podvožiću, te oko Bosiljeva i u Dugoj Gori. Brojni ostaci i neki dokumenti govore o postojanju većeg rimskog naselja na području današnjeg Petra Mrežničkog, kraj Duge Rese. Ime tog naselja bilo je po svemu sudeći Romula Quadrata. Petar Mrežnički je u dokumentima najranijim bilježen kao *Mlaka* (tako se zvalo i cijelo područje ispod južnih padina brda Vinice, na kojem se Mrežnica često razlijevala), pa Otok, Otok na Mrežnici (jer se Mrežnica još pred dva stoljeća ispred mjesta račvala, obuhvaćala selo poput otoka i ponovo se prije ulaska u Dugu Resu ujedinjavala u jedan krak), ili čak samo Mrežnica, zatim Crikveno Selo, a sve donedavno i Sveti Petar (sve zbog istoimene crkve spominjane već 1334. god.). Rimskih ostataka ima još i u Svojiću kod Perjasice (ili »Perjasnice«), te oko Bosiljeva, Novigrada, Mračina, Netretića i Modrušpotoka. Pored one u Petru Mrežničkom, u Zborniku Ivana Arcidakona iz 1334. god. spominju se i sljedeće crkve: Sv. Križa u Završju, Sv. Martina na Gorici (danas Martinščak), Sv. Jurja u Kalečaju (danas pravoslavna), Sv. Mavra u Bosiljevu (tada jedino toga sveca u Hrvatskoj), Sv. Bogorodice na Dobri (danas Novigrad), Sv. Jurja u Graberju kraj Zvečaja, te Sv. Bogorodice na Gradišću kod Lipe. Sve su one nastale uz tada već postojeće gradine (Bosiljevo, Zvečaj, Lipa, Novigrad), ili pak na visokim bregovima (Sv. Križ, Sv. Martin), možda prethistorijskim nekropolama, ili pak na temeljima starih rimskih naselja (Sv. Petar, te Sv. Juraj u Lešću — vjerojatno jedna od najstarijih crkava u Hrvatskoj, po A. Horvat, nastala na temeljima ranokršćanske crkve rimskih robova.). Očito su to bile i prve jezgre urbanih prostora na ovom području, pa su uz njih nastajala i prva veća naselja.

Gradine Bosiljevo, Belaj (prvobitno vlasništvo Tomašića od Like, koji su se pisali i kao Belajski ili »od Gorice«), Barilović (prezime Barilović ovdje se prvi puta spominje 1453. god.), Zvečaj i Novigrad, po svemu sudeći sagrađene su, kao i Lipa i Velemerić, negdje u 14. st. Od njih Belaj i Velemerić vjerovatno na temeljima prethistorijskih ilirskih nekropola, na vrhovima osamljenih nevelikih brežuljaka. Od spomenutih gradina stariji su gradovi iz narodnih priča, povijesno nepotvrđeni (Levund kraj Lešća, Boštok kraj Zvečaja, Takalnik kraj Novigrada, »takat« = kotrljati).

Prvo od svih sela općine spominje se Mrzlo Polje u ugovoru između plemića Goričke županije (u koju je tada spadao ovaj kraj) Vučka, Martina i Andrije, iz 1297. god. Selo Mrzlo Polje »u satniji švaračkoj« se kao kmetsko selište spominje 1677. Duga Resa se pod današnjim imenom spominje 1385. god. Belavići (kao Belavićevo Selo) se prvi put spominju 1598., Bosiljevo (kao selo) 1461., Beč 1774., Brest 1595., Hrsina 1461., Jakovci 1558., Jarče Polje 1674., a to isto selo, pod imenom Jarčičće Polje, 1573., Kunić 1560., Kušani (kraj Netretića) 1639., Kuševci (kraj Novigrada) 1648., Ladešić Draga i Hrtinići 1566.

Lešće, Dugače, Radočaji i Lisičina Gorica se pod tim, današnjim imenima, kao već oblikovana sela spominju 1774., Lipa 1579., Magličevo selo na Mrežnici 1598. (danas selo takva imena u okolici ne postoji, a prezime Maglič u općini Duga Resa nalazimo prema Korani oko Barilovića i Šculca), Mavrovo selo 1598. (na Mrežnici — možda današnji Maurović), Modrupšotok 1562., Mračin 1573., Pišćetke (kao Pišćitaki) 1638. (a dvor u Pišćetkama 1454.), Netretić 1785., Prilisje (kasnije Prilišće) 1544., Pribanjci 1583., Protulipa 1609., Rosopajnik 1544., Stative 1433., Vukova Gorica 1601. (prije Pavlakova Gorica), Završje 1596., Žubrinci kraj Pribanjaca 1617. god. Bratinovo, zaselak kraj Novigrada spominje se 1573., Brezovac (kraj Novigrada) 1635., Gorice kraj Vinskog Vrha 1572., Jakšetićevo selo (kraj Novigrada) 1573., Javorovac (kraj Novigrada) 1573., Ripnjak kraj Novigrada 1666., Starjak 1770. g.

Čini se da novodošli stanovnici, u seobama od polovice 15. st. do 18. st., u tzv. turska vremena, nisu puno utjecali na imena ovdašnjih sela i zaselaka. Malo je izuzetaka. Bosanci, selo kraj Vukove Gorice, dobilo je ime po naseljenicima iz Bosne, Kunići po starohrvatskom plemenu iz Like, Mali i Veliki Modrušpotok po doseljenicima iz okolice Modruša (i prezimena Bosanac, Modrušan), Radočaji po istoimenom prezimenu doseljenika iz Pounja, Tomašići po istoimenom prezimenu osiromašene vlastele, nekad vlasnika Belaja, porijeklom iz Like, Zaborsko Selo po doseljenicima iz Saborskog kraj Ogulina.

Usput je zgodno spomenuti i neke legende, koje na svoj način pokušavaju objasniti neka od imena ovdašnjih naselja. Tako Duga Resa, prema priči duguje svoje ime davnašnjoj krčmarici, snažnoj i visokoj »dugoj Rezi«, ili pak, što je vrlo vjerojatno, vrsti močvarne trave koju ovdje zovu »resa«. Selo Lipa dobilo je, izgleda, ime po stoljetnoj lipi, koja se (široka pri dnu oko 3 m, a u opsegu oko 9 m) krajem 19. st. u nevremenu srušila. Selo Jarče Polje jednom prilikom su izgleda spasili jarc, pa se njima u čast selo i prozvalo. Naime, po predaji, Turci su jednom opasno priprjetili selu, a dovitljivi »Pavuri« su se snašli, privezali baklje (jer se sve odvijalo noću) jarcima za rogove i pustili ih na Turke, koji su se razbježali, misleći da dolazi velika vojska. Predaja ne smatra da je Zaborsko Selo dobilo ime po Saborskom kraj Ogulina, već po nekom mladiću koga su zvali Zabor, jer sve što je njemu

palo u ruke postalo je bezvrijedno, odnosno, kao da smo to ostavili u šumi pod borom.

Sminderovsko Selo u blizini (postoji i prezime Zaborski i Sminderovac), po predaji dobilo je ime po osobi koja je poticala iz Smedereva, pa su ga nazivali Smederevac, odnosno kasnije u duhu ovdašnjeg dijalekta Smiderovac, da bi crkvene knjige zabunom, kasnije dodale još jedno »n«. Obzirom na povijesne okolnosti i starost ovog prezimena, ova predaja nema temelja.

Po povijesnim podacima selo Netretić dobilo je ime po kmetovima istog prezimena (i doista takvo prezime postoji samo u ovom selu danas, i nigdje drugdje), no predaja kaže sasvim drugačije. Po njoj selo duguje ime neustrašivoj obitelji »Nestreptića« od drevnog plemena Brajaca.

Danas selo, a do pred nekog vremena zaselak, Šeketino Brdo, dobilo je ime po uglednom i po snazi poznatom starom Šeketi, koji je živio pred stotinjak godina.

Prilišće (prije Prilisje) po predaji je dobilo ime po riječima koje su izgovorili njegovi prvi naseljenici, koji su navodno ugledavši dobro mjesto za naseljavanje, izgovorili: »ovo je dobra — prilika«. Prilišće je početkom 16. st. gotovo u potpunosti ostalo bez stanovništva, a u tri vala (1538., 1540., te 1544.) naselilo se novo stanovništvo, tzv. katolički Vlasi, sa Velebita, iz okolice Obrovca, te od Rmanja kod izvora Une, a koji su prije služili kao uhode, bilo turske, bilo austrijske vojske. No očito su neke predaje, običaje i govor preuzeli od preostalih starosjedilaca. Tako i danas u Prilišću spominju staro rimsko naselje »Fila« (očito od »vila«), koje su prvi naši pređi zatekli na području današnjeg Prilišća.

Pišćetke su dobile ime po istoimenom selu kraj Ogulina, odakle je došlo dosta naseljenika u »turskim vremenima«.

Selo Hrsina zvalo se prvobitno Hrsinsko polje, a Beč — Bečeva Gorica.

Novigrad se do 14. st. zvao Dôbra (stari grad je tada bio Takalnik, pa se novosagrađeni prozvaov Novi Grad, a naših dana — Novigrad. Selo je dugo imalo i sinonimni naziv Crikveno Selo.), a Vukova Gorica zvala se Pavlakova Gorica, sve dok 1625. Vuk Frankopan ne učini njene žitelje slobodnim, pa se selo tako prozva Vuku u čast. Generalski Stol se je zvao Lipovac (po istoimenoj gradini) još 1764. Porijeklo i starost njegovog današnjeg imena još nisu poznati. Bosiljevo je u latiniziranom obliku iskazivano kao »Basilo«, a u njemačkom kao »Wossail«, a prvi naziv za ovo mjesto bio je — Gumnik. Postoji u općini, nešto istočnije, i brdo Bosiljevo (i selo Bosiljine kraj Šibenika, a u okolici Bosiljeva prezime Šibenik)!

Selo Bajčić u popisu od 1857. iskazivano je pod imenom Baić-Selo, a 1869. kao Berići. Do 1900. god. sela Balejske Poljice, Bel. Vinica, Bel. Malinci iskazivana su bez pridjevka »Belajski«. Slično je bilo i sa selima Cerovac (u predturska vremena — Čevići) Barilovički, Cerovački Galovići, Mrežnički Venac.

Donji Zvečaj je u srednjem vijeku, valjda po crkvi Sv. Ivana, bio Sveto Ivance, a do 1900. god. Zvečaj prednji. Zvečaj Gornji do 1900. god. zvao se Zvečaj Zadnji. Kojići su do 1900. god. iskazivani kao Kojić Selo, a Koransko kao Koransko Selo. Kraljevo Selo iskazivano je do ovog vijeka pak kao Kraljevo, Križ Koranski, kao Križ, a sva sela s pridjevkom *Bosiljevski* i *Mrežnički* bez tih pridjevaka. Do 1900. god. selo Pećurkovo iskazivano je u popisima kao Pećurkovo Brdo, a Venci (Barilovički i Mrežnički) kao *Vijenci*. Bosiljevo je do 1900. god. iskazivano i kao Popovci Bosiljevo.

Treba reći da mnoga stara imena u kolokvijalnom govoru žive i danas, ili pak figuriraju kao imena zaselaka, parcela zemlje, nadimci.

Mislim da još nije riješen problem iskazivanje mjesta u popisima, dokumentima, na zemljopisnim kartama, te na tablama za obilježavanje mjesta. Naime ima puno nedosljednosti, nepoznavanja stvari, nemara. Često se imena prevadaju na književni štokavski, a često površno i nedosljedno. Naime, npr. u duhu je ovdašnjeg govora da se kaže »Venac« (ikavsko-ekavski po Jakubinskom), no uz taj naziv svugdje nalazimo *Mrežnički*, premda se ovdje kaže *Mrižnički*.

U oči upada činjenica da i ovdje kao i u Dalmaciji nalazimo (čak dvoje) Poljice, Jelsu (u općini Karlovac). Toponimički su veoma zanimljiva imena naselja: Bělaj (Bilaj u Lici, Dalmaciji, Beloj u Istri), Pòloj, Zàgreb (zaselak kraj Belaja), Målik, Solíne, Dåni, Mračín, Špěhari, Purgá, Tùlovo Brdo, itd.

No možda su ovdašnji starosjedoci, bježeći pred Turcima u Gradišće, Kranjsku, Mađarsku, i tamo prenijeli pojedine ovdašnje nazive. Tako npr. u jugozapadnoj Mađarskoj nalazimo selo Velemer (ovdje Velemerić).

Sela: Båjici, Belåvici, Brcković Dråga, Čårevo Selo, Čårovački Galåvici, Galåvić Sèlo, Čulibrki, Kåjici, Kåsijersko Selo, Låslavić, Mihalić Sèlo, Malåtić, Måteše, Måteško Selo, Nètretić, Petråkovo Brdo, Petrunići, Gåćeško, Kasunići (u Primorju »kasun« = sanduk), Rëndulići, Skåblić Brdo, Skukåni, Spåhići, Šćulac (istoimeno prezime danas nalazimo kod Karlovca, kod Turnja, a »šćulac« u Primorju znači vrstu jestive trave, debelih stabljika, koja raste na kamenu uz more), Špěhari i Zinåjevac, dobili su imena prema nosiocima istoimenih prezimena, koja se uglavnom ovdje, također, ne pojavljuju prije »turskih vremena«.

Kad je riječ o tipu naselja nazvanog po prezimenu ili imenu roda, plemena, ili na temelju etničkog porijekla, treba spomenuti i imena sljedećih naselja: Bråjak Brdo (po starosjedilačkom prezimenu Brajak), Běč (prema prezimenu Becić; prvotni naziv sela bio je Běčeva Gårica), Dobrènici, Frketić Sèlo, Kårenić Brdo, Lådešić (prije Lådešić Dråga), Lipovšćåki, Mrzljåki, Bårilović, (po plemenitaškoj obitelji Barilović, koji su držali i istoimeni grad. U lokalnom čakavskom narječju »båril« znači bačvu, ali i tikvu), Jåkovci (ima i prezime Jakovčić, nekad često u ovdašnjih Roma, pa je moguće i da je prezime nastalo prema imenu sela). Toponimički je posebno zanimljivo selo Rím. Ono je doduše već u općini Vrbovsko, ali je posve blizu općini Duga Resa, kojoj i gravitira. Lopašić kaže da je mjesto dobilo ime po prezimenu Papa, koje nalazimo u selu (i oko Belaja, ovdje), pa su zbog silnih »papa« selo prozvali Rim. Zanimljivo je i ime sela Milåni kraj Vukove Gorice, a posebno Erdèlj (i prezime Erdèljac oko Generalskog Stola, u Erdelju, te oko Novigrada; još ga nalazimo samo po Slavoniji; ne znam bi li ovaj naziv trebalo dovesti u vezu s povijesnom ugarskom pokrajinom Erdelj).

Ipak, imena najvećeg dijela naselja ovog kraja, odražavaju prirodne, odnosno zemljopisne značajke kraja. Ovu skupinu naselja mogli bismo podijeliti na nekoliko podskupina. U prvoj i najvećoj našla bi se sela koja svojim imenom asociraju na nekadašnje ili sadašnje bogatstvo šuma, odnosno na značajke vegetacije ili flore. To su Bošt (u lok. dijalektu, te na slovenskom znači »šuma«), Bukåvje Nètretićko, Čårovac Bårilovići, Dånje i Gårnje Båkovlje, Dåbravci, Dåbravčani, Duga Gåra, Duga Råsa, Gårica, Gårićice Dåbranske, Gorinci, Gråbrk, Jåhi, Kestånjak, Låskovac Bårilovići, Lipa, Mrèžnički Brèst, Orijevaca, Orišje, Sića, Lèšće i Leskår (danas Gårnji Zvěčaj).

U drugu podskupinu spadaju naselja čija imena označavaju neke druge prirodne osobine, značajke reljefa, bogatstvo određenim životinjskim vrstama, vinogradima ili mlinovima. To su: Bělajške i Mrěžničke Poljice, Črno Kamânje (možda u vezi s padanjem meteora), Fučkovac (u lok. dijalektu »fuči mi se« = kliže mi se), Gõli Vrh Nětretički, Bělajška Vinica (u blizini je i brdo Vinica, a ima i brdo Vinča kod Bosiljeva. Vinica je obrasla vinovom lozom. Na poljskom »viñica« = vinograd, što ne bi trebalo zaboraviti s obzirom i na druge sličnosti poljskog jezika, kao zapadnoslavenskog, s lokalnim čakavskim. Ovdje riječ »vinika« označava povijušu, vriježu uopće), Bělajski Malinci (»mālin« = mlin), Kõranski Brijĕg, Kõzalj Vrh (ovdje se u stvari izgovara kao »Kõzalj Vř«, Křč Bosiljevski, Lipov Pĕsak, Lisičina Gõrica, Őtok na Dõbri, Põtok Bosiljevski, Mrěžnički Brĕg (gdje »brig« znači strminu uz rijeku, a ne — brijeg. Poljaci za isto kažu »brĕg«), Nõvi Dõl, Nõvo Břdo, Plānina Kunicka, Ponõrac, Trnovo, Vĩnski Vrh, Võdena Drāga, Vřhova Gõrica, Źabljak, Prilišće, Mraćin, Jārče Polje, Lućica, Māli i Vĕliki Mõdrušpotok, Dõnje i Gõrnje Mrzlo Põlje.

U nekoliko slučajeva ime naselja je istovjetno (ili vrlo slično) imenu obližnjeg brda (najviše u općini ne prelazi 500 m nadmorske visine), kao npr.: Rosopājnik (brdo Rosopānjek), Ūmol (»õmol« u lok. dijalektu znači uzvišenje), te Māli i Vĕliki Kozĩnac. Neka sela očito pokazuju svojim imenima da su u podnožjima brda: Põdumol, Põdvozić, Podrĕbar, Põtplanisko.

S pridjevkom »donji« (donja, donje) su sljedeća sela: Dõnja Perjāsica, Dõnje Bũkovlje, Dõnje Mrzlo Polje, Dõnje Prilišće, Dõnje Stātive (»stātiva« = stalak, »krõsne« — tkalačkog stana), Dõnji Skrād (»skrādñji« = krajnji), Dõnji Velemĕrić i Dõnji Zvĕčaj. Svoje pandane imaju u: Gõrnjem Bũkovlju, Gõrnjem Mrzлом Põlju Mrěžničkom, Gõrnjem Prilišću. Gõrnjem Velemĕriću. Gõrnjem Zvĕčaju. Gõrnje Stātive su (zvane još i Plemenitim, dok Donje Stative zovu i Tlačnim) u općini Karlovac. Gõrnji Põloj se nalazi u općini Duga Resa, dok je Dõnji Põloj u općini Karlovac. Gõrnja Perjāsica sada se zove samo Perjāsica. Nalazimo još i Srĕdnje Prilišće, Srĕdnji Põloj, između Gõrnjeg i Dõnjeg Zvĕčaja je Zvĕčaj, a nasuprot Lipi preko Dõbre je Prõtulipa. U slučaju Zvĕčaja, Prilišća i Perjāsice možemo reći da pridjevci »gõrnji« i »donji« pravilno »slijede« tok rijeka: Mrežnice, Kupe i Korane. Međutim Gõrnje Bũkovlje je nizvodnije niz Mrežnicu od Donjeg (ali je na većoj nadmorskoj visini), a Gõrnje Mrzlo Polje je i nizvodnije niz Mrežnicu i niže nadmorske visine od Donjeg.

S pridjevkom »brdo« imamo: Brājak Břdo, Kõrenić Břdo, Lõnčar Břdo (također i prezime Lončar) i Šĕketino Břdo, Nõvo Břdo Mrěžničko.

Sela s pridjevkom »draga« su: Břcković, Drāga, Võdena Drāga, Lādešić Drāga (danas samo Ladešići) a tu bi mogli spomenuti i Nõvi Dõl.

Imamo i Gõli Vrh, Kõzalj Vrh, Vĩnski Vrh, a također već spominjane: Gõricu, Lisičinu, Vũkovu i Vřhovu Gõricu, Gõričice Dõbranske. Pored ovog sela, za Dobru se imenom veže i Őtok na Dõbri (Trošmārija) te Nõvigrad na Dõbri (pored podravskog, istarskog i dalmatinskog, to je četvrti u SRH). Ipak najviše sela imenom se vežu za rijeku Mrežnicu: Mrěžnica, Dõnje i Gõrnje Mrzlo Põlje Mrěžničko, Mrěžničke Poljice, Mrěžnički Brĕst, Mrěžnički Brĕg, Mrěžnički Novāki, Mrěžnička Vāroš, Mrěžničko Dvõrišće, Nõvo Břdo Mrěžničko, Pĕtar Mrěžnički, Vĕnac Mrěžnički. To ujedno govori i da ovdje postoje: Bělajške Poljice, Vāroš Bosiljevska, Vĕnac Barilovički. Za Koranu se imenom (i jasno smještajem) vežu: Kõranska Strāna, Kõranski Brijĕg, Kõransko, Kriř Kõranski (u kojima danas, osim u Križu, žive što-

kavci). Oko većih i značajnijih naselja s vremenom su nastajala manja. Tako oko Bělaja imamo: Bělajske Poljice, Malince i Vinicu; oko Bārilovića: Čerovac, Lėsko-
vac i Vēnac Bārilovički; oko Nētrećica imamo: Bukōvje Nētrećicko, Gōli Vrh Nētre-
ćicki, Jakōvce Nētrećicke i Zāvrsje Nētrećicko; a oko Bosiljeva: Křč Bosiljevski, Pō-
tok i RēsNIK Bosiljevski, Nōvo Sēlo Bosiljevsko, Sēla i Vāroš Bosiljevska, te Nōvo
Sēlo Perjāsicko, Tōčak i Ponōrac Perjāsicki. Tu su i Plānina Kūnička, Kūnić Rib-
nički (Ribnik je već u općini Ozalj), a prema Čerovcu (Bārilovičkom) i Čerovačke
Gāloviće, a kod Lipe je Lipov Pēsak. S pridjevkom »sēlo« su: Bānjsko, Čarevo,
Galōvić, Mihalić, Fřketić Sēlo, pa Kōsijersko, Krāljevo, Zabōrsko, Māteško Sēlo,
Nōvo Sēlo Perjāsicko i Bosiljevsko, Sēla Bosiljevska i Jānkovo Sēlišće.

U trecu, veliku skupinu spadala bi naselja, čija su imena u vezi s povijesnim,
političkim i ekonomskim prilikama kraja, konkretno najviše u vezi s Vojnom Kra-
jinom i turskim vremenima. Spominjali smo već da su današnja naselja Bārilović,
Bělaj, Bosiljevo, Nōvigrad, Skrād i Zvēčaj dobili imena po istoimenim gradinama.
Imena kao Vāroš (Mrēžnička i Bosiljevska), Zāgradci, Grādišće (sa zaselkom Knēz,
kod Lipe; postoje i zaselci imenom Grādišće kod Bosiljeva i Lēšća), Glāvica (kod
Vūkove Gōrice) te brojni slični toponimi tipa Zāgrad, Crikvišće, koji podsjećaju na
postojanje starih građevina ili naselja na tim mjestima, iz srednjeg vijeka, rim-
skog doba, ili čak iz prethistorije.

Na dane Vojne Krajine, odnosno austrijske vladavine ovim krajem podsjećaju
imena ovih naselja: Bānjsko i Krāljevo Sēlo, Pribānjci, Novāki, Strāža, Gēneralski
Stōl. Na feudalne odnose podsjećaju i Dvorjānci (i u njima prezime Boljār), Gršćā-
ki (»gršćāik« = službenik na vlastelinskom imanju, no možda naziv dolazi i od —
gorštak, jer »št« ovdje daje »šč«). Na pojedine vlasteline odnosno feudalce podsje-
ćaju: Vūkova Gōrica (Vuk Frankopan), Bārilović, Tōmašići.

Sakralne su konotacije: Bōgovci, Frātrovci, Kríž Kōranski, Ūmol, Pōdumol, i
do 1900. Pōpovci Bosiljevo (danas Bosiljevo).

Na neka zanimanja, možda još iz doba prvobitne zajednice, podsjećaju imena
ovih sela: Rešetārevo, Sārovo, Lōnčar Břdo, Bělajski Malinci, Pećūrkovno. Imena
nekih sela nastala su do osobnih imena: Milāni, Dāni, Miloševac, Māteše, Māteško
Sēlo, Grgānjica. Imena tipa: Svōjić, Skūpica, Kolēnovac, Kūčevice (prije Kūška),
Dūgače možda podsjećaju na neke ljudske karakteristike, ili osobine, ili pak na
vanjski izgled sela.

Vrlo je teško bilo kako objasniti imena ovih sela: Lōnjgari, Stirkovac, Hřsina,
Rosopājnik, Jānčani i Rāčak. (»rāčiti« = liječiti u lok. dijalektu).

Zaseoci

— Prvo ću navesti imena nekadašnjih naselja, koja su danas uključena u veća
naselja kao zaseoci. Tako su Mejāško Sēlo i Trgōvčić Břdo u popisima uključeni u
Bārilović (po prezimenu Mejaški i Trgovčić). Jānjač (po istoimenoj gradini, koju
Merkator u karti iz 17. st. piše kao Janitsg), Mlinci (prezime Mlinac) i Rādočaj Sē-
lo (treba ga razlikovati od Rādočaja kod Lešća) danas su dio Dobrenića. Kasūnići,
Kōlići Dōbranski, Lugāri, Mihālji, Pećani Dobranski, Pōdjakšić, Stōšići, Ribi, Špē-
hari Dōbranski i Vřsak Dōbranski danas su dio Duge Gore. Takālnik je danas dio
Bukōvja Nētrećickog, a Tūlovo Břdo dio Bosānaca (prezime Tul spominje se u Bo-
siljevu 1636. god.). Erdēlj je dio Lešća, a posebno imamo veće selo Erdēlj između

Gen. Stola i Duge Gore, čiji su danas dijelovi: Br̂da, Brk̂aši, Ĥalari, L̂auši (i prezime Lauš. Stari naziv jezgre Dubrovnika bio je »Laus«), Lupinci, Poljanci, (Poljancima se naziva i dio Gradišćanskih Hrvata) Dòbranski, R̂avnice Dòbranske, Ŝela, Dòbranska. Gõjte su danas dio Fratrovaca, a L̂apnjak, Šl̂ati, Tõnković Ŝelo dio su Ĝeneralskog Stola. Na R̂epu — dio je Gl̂avice! Dio Ĥrsine su Rõpari i R̂udine. Dio Jančana su Gr̂geti, a Jarčeg Polja — B̂eč II. Dio Jõha su Jõhi Svornik («svõra» = rudo na zaprežnim kolima), dio Kaŝuna su Bišćani, dio Kr̂ča Bosiljevskog je Šorman, dio K̂unića su F̂urlani (to prezime ovdje nije potvrđeno), dio Lipe su R̂esa, R̂udani, Radinovići i Põd Lipom, dio Lipovšćaka je M̂unjava (!), dio Mrzljaka je Hl̂ápnik, dio Otoka na Dobri su Kn̂eževići, Tõnkovići, Vrb̂anići, dio Podr̂ebara su Gašp̂arovići, dio Põtoka Bosiljevskog su Gračani, Mõstac, Mikšić Br̂do, dio Pribanjaca su: St̂arihov mlin, a do 1900. god. Prõkšeljev mlin, dio Prõtulipe su Fuĝaši i K̂uzmijak, dio Radočaja je Ivanče, dio R̂esnika Bosiljevskog je Ošt̂ar, dio Rosopajnika su Jur̂atovići, dio Ŝarova je Ruškovac, dio Sela Bosiljevskih su Ĥrčić i P̂urga, dio Srednjeg Prilišća je St̂ara Č̂esta, dio Str̂gara je Za Č̂erovcem, dio Svojića je Sr̂ednja Perĵasica, dio Tomašića su Bel̂aši, K̂ahlići i Kõsak, dio Tončića je R̂ipnjak, dio Umola je Goĵakova Dr̂aga i Kašari, dio Varoši Bosiljevskih je St̂ari Gr̂ad, R̂upača i Štok̂ani, dio Vinskog Vrha je Gõli Vrh Dõnji Lipnički, Strahovnĵak i Vinski Vrh II, dio Vrhove Gorice je St̂eljnik, dio Zagradaca je Nõvigrad, dio Završja Netretićkog je Sv̂eti Kr̂iž. Culibrki (i prezime isto) su prvobitno u popisima iskazivani kao dio Jakovaca Netretićkih, poslije i obratno, a od ovog stoljeća prikazuju se kao dva zasebna sela.

Navest ću još preostale nazive zaselaka. No prije toga navest ću imena današnjih dijelova, odnosno četvrti Duge Rese. To su: Kaŝar (radničko naselje nastalo poslije izgradnje Pamučne industrije 1884. god.), Vila (stari centar, s parkom), Ĉurak, Vučĵak, St̂ara Č̂esta, Tušmer (uz obalu Mrežnice) i Ŝamovojskino Ŝelo. Može se reći da su danas V̂aroš, P̂etar Mr̂ežnički, te Mrzlo Põlje dio Duge Rese, kao i obližnje Jur̂anovo br̂do. Središte D. Rese nekad se zvalo Živor.

Zaselak Donjeg Mrzlog Polja prema Karlovcu, odnosno južnoj njegovoj industrijskoj zoni (tvornice Jugoturbina, Lola Ribar, želj. stanica) jest Čurilović Ŝelo. Zaseoci Gornjeg M. Polja su: Vrb̂anići, Čunõvići, Požari i K̂ut. Između Zagradaca i Nõvigrada nalazimo Mațuziće. Dio Varoša Mrežničkog su R̂akari. Zaseoci Cerovca Barilovićkog su Grofi i Ispod grõblja. Dio Šulca su Bel̂avići, a dio Nov̂aka naziva se Glõg. Dio Velemerića su Škrtići, Štef̂anci, a u 16. st. dio uz Koranu, u Velemeriću, spominjan je kao D̂erenčinov brod. Dio Belajske Vinice su R̂eljci, dio Belajskih Malinaca su M̂arci, dio Pećurkova su Goĵaki, Šušetli, Šl̂ati, dio Põdvozića su Brn̂ardići i Štef̂anci, dio B̂anjskog Sela su Šimunići, dio Barilovića je i Dobr̂inić, Breg, dio Leskovca Barilovićkog su Sp̂udići, L̂askaći, Petrunići, dio Kr̂iža Koranskog su Gold̂ašići, dio Novaka su i B̂enići, Matakovići, Mat̂anova Draga, dio Galović Sela su Košt̂urići, Malovići, dio Bukovlja su Polõvići, Žub̂čići, B̂asići, F̂urdeki, te V̂ršak, Koẑar i Kič̂er (!).

Između V̂enca Barilovićkog i Petrunića je zaselak Grĝančići, a između Bosiljeva i Bosanaca je zaselak Vr̂lišće. Kod B̂eča nalazimo Lastõviće, a kod Lipe i Tr̂novu. Oko Jarčeg Polja su: Ivančić ŝelo, te prema Mračinu Pavl̂ešići i Frk̂etići. Dio D̂ubravčana su: Sl̂adići, Šim̂unovići, Banĵavčići i Jõšići. Zaseoci D̂ubravaca su: Brõzići, Sv. Duh i Pri Sv. Tri Kralji. Između Novigrada, Kućevica i Biturajaca su: B̂uršić, M̂ajar, Marad̂ini i Gõrica. Dio Mal̂etića je Draĝanjska strana, a dio Rosopajnika su

Pavičići. Zaseoci Straže su Stankovići i Trupkovići, a ispod Vinskog Vrhla nalazimo i Pođbil. Oko Brajak Brda nalazimo Grđasić Selo, Cvítak, Rělice, Martince, a dije-
lovi Donjih Stativa su Prašini i Bežjaki.

Zaselak Lešća su i Brđani.

Treba svakako naglasiti karakterističnost izgovaranja imena mjesta, a, jasno, i naglašavanja. »I« se u infiks (ili) i infinitivu uvijek ili gotovo uvijek gubi, posebno na istoku kraja, pa imamo: Bārlovć, Polòvće i sl. Duga Resa se u stvari, ovdje, izgovara kao »Dùgorěsa«. Čakavska akcentuacija je daleko izraženija na zapadu i sjeverozapadu općine.

Brda, šume, vodotokovi

Najviše brdo na području općine Duga Resa je Rosopánjek (482 m), iznad Kupe i Kunića. Ipak, šire poznatiji, pa i značajniji je Martinščák (346 m) nekad zvan Gòrica, po čemu je cijeli kraj u srednjem vijeku nazivan Gòrička županija. Prema predaji u temeljima crkve Sv. Martina (koja se spominje 1334. god.), po kojoj je vrh kasnije prozvan, sahranjen je Petar Svačić poslije pogibije na obližnjem Gvozdu (Petrova Gora, kasnije) 1097. god., u bici s Madarima.

Vinica (321 m) nalazi se između Duge Rese i Karlovca, oplakivana Mrežnicom sa zapada i Koranom s istoka. Vrh Vinice je Bilo, a jedna niža kota naziva se Gòskovo (244 m nad morem). Visoravan joj, na sjeverozapadnoj strani naziva se Marijanka.

Visinom se ovdje ističe i Veliki družac (469 m) pored Bosiljeva, te Privis (461 m). Imamo zatim Umol (380 m), Kučer (373 m), Kesténjak (322 m), Vetiljača (319 m), Závrsje (318 m), Bosiljevo (251 m), Vòžić (278 m), Drěšnjak (355 m), Grđina (474 m) kraj sela Mrežnica prema Kordunu, Šlēm (326 m), Vèliki vrh (429 m), Ráčak (257 m), Vèliki vrh (241 m) iznad Vrhove gorice, Vèliki vrh (234 m) pokraj Lešća, Viničica (297 m) kod Duge gore, Vučják (295 m), u blizini Barilovića su: Púzićevo brdo (257 m), Škrobótka (208 m, »škrobótat« = tresti, na ovdašnjem narječju). Iznad Prilišća je Kačjak (241 m, »kača« = zmija), te Vučkòvka (225 m); oko Duge Rese svili su se Sv. Rok (218 m, po istoimenoj crkvi iz 1742. god.), Rogánac (s istoime-
nim motelom na vrhu), Kòzjača (202 m) i Dèbela gláva (180 m), te Cèrnik (202 m) već prema Karlovcu. Istočnije od Vinice, u Varošu je omanji brežuljak Crikvišće, a zapadno od Duge Rese, prema Kozjači je skupina brežuljaka obraslih vinovom lozom, koje sve zajedno nazivaju Dugorěščina.

Kod Kućevica je Begunić brdo (226 m), jugozapadno od Bosiljeva je Špèrlak, iznad Lěšća, Jurić brdo s vrhom Kozák! Oko Duge Gore su i Katić brdo i Vinča (!).

Kod Milána je Čerovac (244 m), iznad Mr. Vēnca je Sv. Benedikt (227 m, po istoimenoj crkvi iz 17. st., koja se u dijalektu naziva i »Sv. Bedenik«), a iznad Mrežničkog briga je Sv. Jèlena. Na jugoistoku općine su Tomašičevo brdo i Pòlojska kosa, Ivanić brdo (Brest), kod Barilovića je i Javòrje (230 m), a kod Dubravaca je Sv. Duh (239 m). U Gornjem Zvečaju je Radnòvić brdo, a istočno od Korane, prema Kordunu su: Kòlečajsko brdo (220 m, tu je prema predaji bio i stari grad, poput navodno onog, također iz predaje, na vrhu Martinščaka), Rěpište (206 m), Gálovo brijég (208 m), Kòranjski brijég, Vèliki i Máli Kozínac, Glávica (265 m) iznad Kòsijerskog Sela, Glávica (225 m) kod zaseoka Kòzline.

Glavicu nalazimo i kod Bělaja. Kod Petra Mrežničkog je brdo Pŕhovo. Jasno tu je i čitav niz neimenovanih brdašaca i kota, odnosno onih čija imena nisu unesena na zemljopisne karte.

Čini se da je dobar dio bregova, odnosno vrhova, dobio ime po prirodnim karakteristikama (npr. po vrsti šume kojom su obrasli: Kesténjak, Čèrnik, Javôrje, Čèrovac, po životinjama koje ih karakteriziraju: Kačjak, Vučjâk, Vučkôvka, Kozí-nac, Kôzjača, Rêpište, ili po nekim drugim karakteristikama flore odnosno vegetacije: Vínica, Viničica, Vínča, možda Bosiljevo, Kûčer, Zâvršje, Rogánac), po prezimenima u okolini, po crkvama na vrhu. Značajan dio imena ukazuje na postojanje gradina i drugih građevina, odnosno možda i na prehistorijske tragove i nekropole (nekoliko Glavica, Debela glava, Šlem, Gradina, Crikvišće). Škrobotka i Drešnjak vjerovatno spadaju u imena tipa Treska, Tresibaba i sl. drugdje u našoj zemlji. To su brda, odnosno planine koje su žiteljima u njihovoj blizini ostali u sjećanju po gorskim udarima, odnosno potresima. Naziv »Drůzac« možda bi se mogao izvesti od »drůg = kolac, a »drůžice« su dva kolca koja služe kao improvizirana nosila za prenošenje sijena. »Kûčer bi se moglo objasniti iz oblika »kûči« što su drveni klinovi za osiguranje jarma. Očito je da su ljudi u spomenutim gorama (usput da podsjetim da u nas »gora« uvijek znači i šumu i planinu, brdo) najlakše dolazili do pogodnog drveta za izrađivanje tada neophodnih pomagala u ratarstvu. Račak je svojim svježim zrakom izgleda »račil« (liječio), mada »račak« ovdje znači i iscjedak iz nosa. Možda bi presmiono bilo misliti na lavu (što je svakako iscjedak planine), bar dok geografi i geolozi ne kažu svoje.

Na području općine Duga Resa nema većih šuma. Oko Duge Gore i Gen. Stola su: Gôlosik, Tihôvlje, Griče, Vídina loza, Bukôvska šuma, Leščévke, Stupišća. Oko Zvečaja imamo Bukôvlje, Gâj, Kostánje, Čèrovac. U kraju oko Bosiljeva su: Matoševka, Gâj, Lânenica, Lôkve. Između Vukove Gorice i Jarčeg Polja su: Bârbarica, Vêrda (vjerovatno romanizam), Kaperânica, Krušikovac, a prema Vodenoj Dragi i dalje prema Lipi su Grâbar i Škarjâčka. Između Novigrada i Prilišća su: Stâra čèsta, Rûdina i Râzbojište, a prema Netretiću i Zaborskom Selu su Dûbrava i Hôrulka. Između Mrežnice i Korane, oko Barilovića, Siče, Briga, Bukovlja, Cerovca, Lučice i Perjasice su: Gôlka, Javôrje, Rêsnica, Brezetinac, Busišće, Strážbenica, Rôžičevo, Ruškovac, Srnjâk, Kesténjak i Dûbrave.

Na manje šume, kao i na nazive privatnih šumskih parcela, ukazao sam na drugome mjestu. Čest je slučaj da se šuma zove istim imenom kao i brdo, ili brdo kojeg obrasta (npr. šuma i brdo Kôzjača, Kesténjak, itd.)

I pojedina sela s pridjevkom »vrh« ili »brdo« svojim imenom imenuju kotu, vrh, uzvišenje, brežuljak.

Podosta sela svojim imenima ilustrira i reljef okolice (sela s pridjevcima »draga«, »dol«) pa se stoga mnogi dolovi, vrtače nazivaju Drâge, Jâruge, a imamo i Bânove Drâge (između Zvečaja i Gen. Stola), Blêžanske Drage između Bêča i Vòdene Drâge, Bânove jame kod Zvečaja prema Grgânjici (tu je za Vojne Krajine prolazila granica između Vojne Krajine, koja je bila pod izravnom upravom Austrije, i Banske Hrvatske, relativno autonomne), Japljenke (gdje se palilo vapno), Mikolinu dolinu ispod Vinskog Vraha. I ovdje imamo Leščévke, a cijela jedna krajina, ne samo selo, naziva se Erdêlj.

Najveći broj imena šuma govori o tipu drva koje je tu najčešće (Bukôvlje, Čerovac, Kostanje, Leščevke, Javôrje, Brezetinac, Ruškovac). Česti opći naziv za šumu je Gâj, pa i Dûbrave, Grîče ili Grîč, Lôza. Poneki nazivi govore i o starim vlasnicima (Vidina Loza, Rôžičevo, Matošêvka), neki i o životinjama koje tu obitavaju (Srnjâk, Stupišće). Neki nazivi govore i o drugim prirodnim karakteristikama šume, ili okolice (Lanenica, Rêsnica, Gôlka, Lôkve, Tihôvlje). Nekada su šume bile pune hajduka i lopova, pa i na to podsjećaju neka imena (Râzbojište, Busišće, Stražbenica, Bârbarica).

Ovim krajem protječu četiri rijeke, od kojih je najljepša i hidrološki najzanimljivija Mrižnica, a najduža i nekad najznačajnija Kupa.

Čakavci Mrežnicu nazivaju Mrižnica, dok je u južnom i istočnom dijelu općine, gdje žive štokavci, nazivaju Mrêžnicom. Kaže se da je ime dobila po selu Mrežnica, gdje se sastaju njena dva glavna izvorišna kraka. Svaki taj krak ima opet po nekoliko manjih krakova, od kojih su većina ponornice. No u općini Duga Resa Mrežnica je već formirana kao rijeka. Mrežnica se u spisima prvi put spominje 1597. god. i to kao *Mrižnica*. Ponegdje se pisala kao *Mriestnica*! Ili pak kao — *Mristniza*, ili *Mristrniza* (što je vjerovatno zavisilo od toga kako ju koji tuđin — Nijemac, Talijan ili Mađar izgovaraše). Petar Mrežnički kod Duge Rese se u 16. i 17. st. također zvao *Mrežnica*. Tu se Mrežnica do pred 200 godina račvala u dva kraka, obuhvatala to selo poput otoka, i ponovo se spajala. Mrežnica ima doista mrežast izgled, tok joj je ujezeren, prepun slapova (sedrenih — jedina krška rijeka u unutrašnjosti), otoka, sa zamršenim izvorištem. Voda joj je donedavno služila i za piće, pa nije čudo da su se tu i ribe rado — mrijestile. Na kartama iz 17. st. tok te rijeke ucrtan je sve do ličko-dalmatinske »granice«, premda se danas zna da najdulji krak izvire kod Plaškog (što nije čak ni prava Lika), te da je duga tek nešto više od 60 km. Kupa (slov. Kolpa) dobila je ime po ilir. Colapianima. Dobra se kao rijeka spominje prvi put u spisu iz 1433. Prema predaji ime je dobila po legendarnim Brajcima (»do Brâjac« su živjeli »Dobrâjci«). Korana se pod današnjim imenom spominje prvi put 1648. (prije u latinskom obliku »Corona«), no dok su Plitvice zaista kruna svih jezera, Korana, koja se ističe iz njih, po ljepoti daleko je od svih karlovačkih rijeka. Manjih potoka ima, jasno, puno, no većih je malo. Imamo Kobiljak, koji ponire između zaseoka Zâgreb i Bêlaja, te utječe u Koranu, te u blizini, pored Vinice Ponôrac i Vûj, koji također utiču u Koranu. Dobra prima Globôrnicu kod Generalskog Stola i Jâstrebicu kod Novigrada. Manji potok se tu spušta u Dobru sa Skûpiće. Mrežnica kod Keiç-briga, na jugu, prima Svêtojûrac, a kod Mrzlog Polja blizu Karlovca, ispod Vinice, još jedan manji potok. Od sela Grščaki donedavno (sada zatrpan) se spuštao potok Grščâki, koji se u Poljicima spuštao u Mrežnicu. Kroz Bosiljevo teče Bosiljevski potok (i ime sela), a i sela Veliki i Mali Modrušpotok djelomično su dobili ime prema potocima koji su kroz njih prolazili.

Povijest spominje i Gliboki potok (1558), Mâvrović i Martinščâk potok (1558.) koji su se blizu brda Martinščaka ulijevali u Koranu.

Vezano uz rijeku Dobru možda je zanimljivo spomenuti da u Bakarskom zaljevu postoji i izvor slatke vode pod imenom »Dobra«.

O nazivima livada, njiva, pašnjaka, šuma, vinograda

Više je od 12 tisuća zasebnih parcela na području općine D. Resa. Jasno po brojiti sve ne bi imalo smisla, tim više što se velik broj naziva ponavlja pa tako

imamo brojne: Drađe, Dražice, Žlibe, Põnikve, Õmejke (livade i njive), te brojne parcele koje su dobile imena prema prezimenu kojega bivšeg vlasnika. Šume u privatnom vlasništvu često nose opći naziv: Gâj, Čerovac, Bukõvlje, Mâje, ili se opet nazivaju po vlasniku, po brdu na kom rastu, ili pak po većoj šumi unutar koje se nalaze. Često i šuma i njiva, livada, nosi isti naziv, pa tako i šumi Cerovac imamo i oranicu Cerovac i sl.

Ipak velika je šarolikost naziva, pa sam izabrao najzanimljivije, najkarakterističnije, trudeći se da pokrijem čitav kraj, odnosno općinu. Nazivi su često prava oda našem narječju, ili čakavskom uopće, a neki od njih asociraju na pradavne korijenove, veze, prvobitna odredišta ljudi koji su u turska vremena naseljavali ovaj kraj, ali isto tako pokazuju i svu maštovitost i duhovitost ovih ljudi, no i škrtoست ove kamenite zemlje i značajke reljefa. Sigurno je da će neki ovdašnji toponimi biti potvrđeni i u Gradišću, kao što su potvrđena i brojna ovdašnja prezimena, ona kojih ovdje još ima i koja su izumrla, te drugi toponimi, ali i običaji (Cûrak u D. Resi i u Ozlju, te u Oslipu), te neki plemenski nazivi (Poljanci, prezime Perušić, Belâjac).

Obilazeći katastar i gruntovnicu primijetio sam da su brojni nazivi iskrivljeno ispisani, pa je ista parcela ispisana u više varijanti. Također, sve je češći slučaj da se nazivi prevadaju na književni jezik, pa se tako gubi neprocjenjivo narodno blago. Unutar ove skupine toponima, posebno sam razgraničavao samo šume, te vinograde i izvore, a livade, njive i pašnjake obuhvatio sam kao jedno.

Zvečaj i okolica — livade, njive, pašnjaci:

— Bõsna, Bõštõk, Břdo, Põnikva, Dražice, Rãmnicã, Japljenca, Põlje, Stena, Čerovac, Čareva čišnja, Puljârka, Fõrtica, Křpica, Mlinarske drađe, Baltâčka, Stelnicã, Cigãnjca, Rêbar, Kovãčevac, Lovrêčka, Medãrčka, Õsor (dio uz Mrežnicu, u stvari kamenjar — usporedi sa starim gradom na Cresu i knezom Osorom od plemena Kačić), Lûka (sve livade uz rijeku ovdje su »lûke« — očitõ odatle i ime Banja Luki), Trãvnik (ne po gradu u Bosni, gdje također ima ikavaca, već smatram da su korijeni tog imena zajednički. Ovdje »trãvnik« znači strmije zemljište s travom lošije kvalitete), Škrlãda(!), Ledencã, Bõrodnja drađa, Podãnje, Pũšice itd.

Šume u okolici Zvečaja su: Grič, Bukõvlje, Gâje, Čerovac, Grdãnjci, Mãndin Bukvík, a prema Brigu su Mâje (Mâj«, »mãja«, »majencã« je šiba koja je označavala granicu pašnjaka) i Jivnice, te Smisinka.

Zanimljivi su nazivi za dijelove uz cestu prema Senju, tj. Ogulinu. Tako do Belavića prema Zvečaju imamo Trnike (prevoj, poznat prije po čestim razbojničkim prepadima), Cigãnjcu, Klãnac, Slãnovac (!), Grãd (gdje je prije bio stari grad Zvečaj), Borik (kod Gen. Stola) itd.

Uz Mrežnicu nalazimo i Břõdišće, a uz nju su i brojni izvori i zdenci. Tako uz Mrežnicu od Donjeg do Gornjeg Zvečaja imamo desetak izvora, od kojih neki, po pričanju starijih, dolaze čak od Dobre. Jasno puno je izvora i po obližnjim brdima i šumarcima, pa tu nalazimo npr. izvore Kovãčevac i Prõšćenac. U Zvečaju je i vinograd Ribnik, u Novákima izvor Tarabãnka.

Barilović i okolica — livade, njive, pašnjaci:

— Šišak, Dèbeli krù, Ôpelja, Stân, Klinci, Bezdànka, Golupkòvica, Jàkšić lèdina, Pišćac, Strâne, Kokúnka, Rèbra, Dúgo, Pòtok, Lùg, Pritiska, Bròk, Lòza, Jàrak, Sòkolić brdo, Gàlica, Ràmница, Hřzić, Pòtkuš, Klòckovci, Křci, Trnjâr, Imânje, Mârkušić, Sâstavci, Selišće, Rašće, Žliba, Bisage, Brèzde, Pòlje, Pod brèstom, Pod lanćacem, Ključice, Topòlje, Bèbrovaća, Bròdac, Lèdinica, Grgèljac, Tròkrst (Ladvenjak), Biljak, Grabâčka, Pod grabom, Rilj, Rùpa, Mikićeva draga, Trâtina, Tičárnica, Kòbiljaća, Milčićka, Dòlac, Pòloj, Škâljevaca, Banjâvčićka, Vidička, Dúgačka lùka, Ôbrov, Radovânjka, Tomâševac, Mikšinka, Bâbička, Jàkšićka, Krânjčevička, Brozovička, Repânka, Stara Sâbljarička, Kućinička, Kònaki, Fûnduš, Laníšće, Kòkotovo brdo, Gmajnišće, Gòrnji Gâj, Praja, Hřzišće, Lopârke, Kalavêrka, Malètička, Kazânka, Plènićaša, Trùpčićka, Ižišće, Kolibišće, Mrcinišće, Puvârce, Dûkanove drage itd.

— šume:

— Javòrje, Mâkšian, Krčevina, Pod Lapânkam, Kućer, Brèzje, Bùljak, Cûrak, Grabrik, Cerik, Voćnjâk, Rastik, Čišnjevac, Bukovik, Šišak, Blâžine, Bukvićac, Kućâr, Kućište, Pònikve, Žèrb, Gòlica, Jâzvačina, Kališće, Veliki i Mali svinjâki itd. Izvor — Vlâški zdènac.

— *vinogradi*: Stân, Pòtkuć, Přešćac, Škare.

Mateško Selo — livade, njive, pašnjaci:

— Bâkić brdo, Drenik, Kaurićevo, Hâlarovo, Tòmašićevo, Kòpilanovo, Bòžićevo, Škrtićevo, Pètrovo, Žùpčićevo, Ròžićevo, Râdićevo, Ivânić, Grâdiško, Mèdved, Lâuševo, Pèrinovo, Barbírovo, Bâčinovo i Bâslovo brdo, Zidina, Čâvragove drage, Jândrička, Soćak, Stanišće, Mikulinove drage, Krčevina, Njivica, Stinica, Selišće, Skubínke, Búgetov (!), Zatùljak, Puljârove doline, Lònčarička, Bosiljevo (!), Vrânišćeve drage, Šišak, Ivânkove drage, Vućinka, Rùpa, Kùtić, Bilež, Tòmičićka, Vèsnička, Čohânka, Barèšička, Cùnićev lapat, Kòsova draga, Zvećâjka (pašnjak), Bòžićeva draga, Starenik, Gârave strâne, Krâljeve drage, Mišička, Grić, Čuićev lapat, Rastòvsko, Klèpčeve drage, Kosòvka, Pròtulipka, Cùnička, Dèbovica, Magličička, Bríg, Lâskarička, Ižišće, Madârička, Glivišće, Zmiânka, Grić, Dântovska (!), Levâčka, Bâjčev lâz, Miačevička, Pòčinove drage itd.

— šume

— Glâdno brdo, Dùbrava, Kòvačićevo brdo, Celine («celina» = zemlja na ugaru), Ivânkove drage, Skandínka (!), Vrtnjâčka, Desinička, Radinòvička, Bènička, Bròdišće, Bùkova vrtaća, Ivânčićka, itd.

Novigrad, Skupica, Jarče Polje, Maletić:

— *livade, njive, pašnjaci*: Lùka, Rèsa, Pònikva, Kùtić, Žlib, Jakševina, Jelâše, Stùdor, Jâz, Lùćica, Dùbrava, Lopišće, Vrtoć, Rùškovac, Dèlnica (na kojoj se »delelo« — usporedi s imenom gradića Delnice, 80-ak km odavde u Gorskom kotaru), Prèlog («prelog» = ugar na ovdašnjem dijalektu, a i često prezime u Slavoniji i Zagorju), Brèzde, Brèzje, Ostavišće, Spùdička, Požárnica, Moškúnka, Rašće, Lâptić, Trsišće, Rèbar, Rùpica, Žglâmnica, Prekrižje, Dražica, Ôbrov, Èrtić (doista česti naziv), Krâjaćica, Mèkota, Dòlce, Břdo, Široka lùka, Ôsredak (= otok, na dijalektu),

Miçúnovo brdo, Pòdgrebarje, Lázina («láz» = iskrčena šuma, ime sela sjeverno od Karlovca je Lazina), Klinbrdo, Pòdrebarje, Ópelj, Skùpna draga, Kalíç, Grùbišíc brdo, Rêbar (čest naziv) Pòdkučnica, Selišće, Bòk, Vuçjåk, Dũgave (naselje u Zagrebu!), Kališće, Rãmница, Stinčevka, Vúçjak, Kaçjak, Óblog, Pròstac, Baçiceva draga, Peruško brdo, Baškar, Pònikve, Jèzero, Gròblje, Podgránje, Oblòžíc, Dòlac, Múšna drága, Bòki, Čavloviç brdo, Zdènčac, Gríç, Trávník polje, Škípelj, Lanišće, Topólje, Tržíc, Stárod, Grmljíšće, Miçiròvka, Křč, Obložícak, Rástje, Gàçe, Siča, Dũbrave (doista čest naziv), Pòlje, Dũga, Borovík, Óbala, Bríg, Drènak, Šadiç, Slòga, Lisvina (ovdje opçi naziv za bjelogoričnu šumu), Jakšèvlje, Ripnjak, Záluçak, Sino-koša, Tržišće, Úvratí, Njivice, (kao na Krku), Jakòvica, Stèna, Tèsna stèna, Vřh, Stupišće, Potòčac, Gàjsíc, Lèstica Riánka, Kúsac, Na pèsku, Bártolov vrt, Pálija, Neptívka, Palijáška, Paljètina, Ilovák, Kod gráđine, Pri mlínu, Cráđina, Jakòbica, Jádraska, Gajícak, Topolove drage, Stèlnik, Oplánica, Dòlac, Dragánjske drage, Visišće, Kljũçi (zanimljivo je da je ovaj naziv dosta čest po cijelom kraju), Jákševac, Vòdoteç, Oršula, Tònčica, Jelášje, Krumpirišće, Brèskov grm, Šobárke, Perušíc brdo, Tržòčka, Brdášce, Livada, Prátríž, Prička itd.

— šume

— Vřh, Bukòvlje, Kòlosik (isto čest naziv, a znaçi u stvari šumu u kojoj se sijeku kolci za potrebe vinograda). Gàj, Boròvlje, Ósredak, Jáarak, Jèzera, Prèlog, Lòzica mèkotica, Kòbiljaçe, Skùpna loza, Gòspodska lòza, Mèrak, Mèkotica (vrlo čest naziv za šumu), Domáčica itd.

— vinogradi:

— Pesak, Japljenica. Za tršjem, Stáro tršće itd. U ovom kraju prikupio sam dosta naziva za izvore i zdence, mada ih je velik broj zaboravljen ili neimenovan. Tako imamo: Bugòviç (vrlo zanimljiv naziv usporedimo li ga s ruskom rijekom Bug i s hrvatskim plemenom Bužani). Vrilo, Kùtiç, Mláke, Čakoviçev zdenac, Sláp.

Petrákovo Brdo, Grščáki, Vároš (okolica Duge Rese)

— livade, pašnjaci, njive: Zdènac, Vřhe, Vřtaça, Dražice Míla, Kèkiçka, Slápiç, Brodárnica, Brèže i Šljivici Dòlci i Lápica.

— šume: Brèžde, Gòlka, Lípље, Kònak, brezik Májje, Kljũka, Toplík, Gríç, Stèna, Gòra.

— vinogradi: Vidánka, (oko koje je 7 izvora; za Vidanku je vezana i predaja o velikom pokolju u prošla neka vremena; svake godine na dan pokolja, po priçi, Vidankom prode, prošeće svijeća), Pešárac, Dugorèšcina itd.

Kad je rijeç o izvorima treba spomenuti i izvor Mílu u Varošu te Čátrnju i Pèćine kod Grščaka.

Sminderovsko selo — Brajak Brdo

— njive, livade, pašnjaci: Dráge, Blòkovaça, Čèrovac, Křč, Gnjíla, Veliki, Mali i Srednji vřh, Kostaèvlje, Gráb, Žišçi, Lúka, Skòmac, Vřtaça, Lisvina, Bážgovac, Pèćina, Kušanov kál (često i prezime Kušan — da li možda povezivati s drevnim plemenom Kušana?), itd.

- *šume*: Gr̃abar, Ćerovac, (Veliki i Mali), Vr̃taĉa, Gmajnik, Borovlje itd.
- *izvori*: Z̃abršĉak, Romot̃aš.

Vodena Draga

- *šume*: Gr̃iĉ, J̃ablan, Dr̃inovac (!), Košnica, Br̃ežde, G̃aj.
- *vinogradi*: Gl̃avica, J̃elena, Vr̃bice, Vr̃h, G̃ospodsko tr̃šće (u Lipi).
- *izvori*: J̃ama, Ostrmica.

Prilišće i Lonĉar Brdo

— *njive, pašnjaci, livade*: Draga Kor̃aniĉka, S̃elina, Brd̃aĉak, L̃uka, Steljnik, Br̃do, D̃ugi lapat, Kl̃anci, R̃amnice, Ṽeliko br̃do, L̃okvina, S̃ajiĉka, Brinĉevka, Šikljinka itd.

— *šume*: Ćerovac, Holj̃ur, B̃azgovac, Suhod̃olka, Vrt̃aĉak, Sirk̃ovina, Sk̃omac, Vr̃taĉa, br̃ežde, Mikiñovka, St̃oja (!), Lisvina, P̃osika, G̃aj, St̃ena, Kl̃anci, Dr̃inovac, Fila, J̃araĉa itd.

Duga Gora — *livade*: Gr̃iĉ, Grad̃an, D̃ol, Kl̃anac, Ṽelika njiva itd.

— *šume*: Vr̃taĉa, D̃ugave, Krej̃asica, Kuĉar itd.

Grabrk, podumol, Malik:

— *njive, livade, pašnjaci*: F̃unduš, Orišće, Dṽorišće, Mes̃ar, Baĉiĉka, Špilj, Pl̃avica, Dr̃aška, Bĩbiĉka, Ñaplav, Kališće, B̃oki, B̃egove dr̃age, J̃areće br̃do, Cer̃ik, Lip̃ovke, Števanova draga, Omejki, M̃ekota, P̃opriĉnica, Hrtiĉ, Klob̃arka, Jank̃ovica, Pod Šk̃arfom, D̃ubrava, Valk̃oviĉevo br̃do, Tr̃atina, Gr̃omaĉa, Obl̃ožac, J̃azbina, K̃rĉ, Kr̃ajci, Gr̃aja, Brez̃ik, Mat̃ešiĉke, L̃aktiĉka, Sp̃orak, Š̃abanove dr̃age, Vrb̃aniĉka, J̃urkova draga, Ž̃libe, R̃adiĉka, B̃ajsa, Kont̃ašiĉeve drage, D̃ugava, Saj̃avka, Košĉaki, Kokot̃aš, Vuĉinove dr̃age, D̃elnice, K̃ovaĉeva dr̃aga, L̃az, Vr̃tlac, L̃otiĉeva draga, Hrtiĉak, G̃oleš, P̃etrovo br̃do, L̃ozica, Janĉ̃anske dr̃age, Star̃enka, St̃arinkal, Matulinka, J̃ureĉa njiva, Stanišće, Šikarice, Mat̃iĉeva draga, K̃rpica, T̃uk, Ižišće, K̃apustova draga, Luk̃inka, Vuĉja draga, Vrb̃eljka, L̃eskova Dr̃aga, Ljub̃ošinka, Pod M̃ateše, Tih̃ovlje, M̃alkina draga, K̃olosik, Bibaš, S̃amica, M̃arkinaševe njive, Ćuk̃ovka, R̃upa, K̃oliĉka, D̃abov b̃ok, Opel, Ćaĉinka, Antoñovke, G̃aleš, M̃artinov vrt, Dṽor, L̃opata, K̃ut, K̃apica, Srid̃nji dol, M̃atakov vrt, Trsišće, B̃ubaš, Dr̃zaiĉka, Glob̃inke, R̃ebarca, Ćestica, Kop̃anjice, Maglĩinka, Jank̃ovica, P̃avliĉ dvor, T̃atarka (!), Iĉinka, Pogorišće, Sr̃enjak, Plandišće, Pr̃ogon, Hrt, K̃ašarka, Ot̃avka, Grabrik Ćakavica (!), P̃odgorica, Ćip, G̃orica, Srinakova draga, Rendis̃anke, Mat̃ešiĉka, M̃arkaĉeve drage, L̃azina, D̃ebela Gr̃adina, Šk̃etinka, Osišće, Didl̃inka, J̃elas, Ker̃eĉke draška, Mek̃otika, Oplazi, B̃anova dr̃aga, Cilnibaša, Sp̃orak, Cer̃ike, Dr̃enjak.

— *šume*: K̃olosik, Sp̃orak, Grad̃inje, L̃esina, Bend̃uljika itd.

Ladešić draga, Kuniĉ, Rosopajnik

— *njive, livade, pašnjaci*: K̃al, R̃adna, G̃ornji vr̃t, J̃arak, M̃ulac, R̃ebar, St̃aro dṽorišće, Gmajna, Br̃ig, St̃elnik, Glib̃oĉka, Cer̃ik, Trsišće, Pož̃arkin vrt, D̃om, B̃r-

do, Na lãpti, Lúka pri pećini, Gašparôvka, Kîč, Vödno, Kostanjevlje, Na dužini, Žlibe, Lãptiç pod kãlom, Murišće, Húmac Voçâr, Dužina, Vrtãčka, Ozovina, Kônjara, Vinika, Klãnci, Dražica, Jakôvica, Matãnička, Topôlje, Prëor, Hajdinička, Mëd kamãnjem, Prëkrižje, Pod krãnjcim, Fünduš, Cùlibrkov vrt, Hrãšće, Krajãcica, Orišje, Hrtiç, Okôlac, Dôlci, Kašnica, Strãža, Ômejãk, Krpica, Kôtljiç, Gãje, Rãrnica, Cigãnka, Vitora, Vodenjãčka, Grôblje, Jëzer, Kús, Poljëtina, Selišće, Lëskovica, Svin-kališće, Pôrede, Pušica, Çãtrnja, Jãkovačke drage, Çërovac, Slivik, Mikãnski gãjac, Na jãmu, Žlibice, Lûcinka, Ôsredak, Grginica, Za kljûci, Hajdûčke, Puhov lãpat, Rudarov vrt, Bãndin vrt, Miçanski gãjaç, Kamãnje, Priška, Çrnica, Çërovçac, Vuçãrna, Pôdkol, Banãt (!), Skûpne drãge, Mačka, Kamënica, Rižanov vrt, Vodenjãčka, U rûlji, Dûgi slôgi, Rãmnica, Bilica, Orešnjevãc itd.

— *šume*: Gãjac, Kôbilica, Dël, Glôžde, Bãica bôk, Pepelãrka, Lûkorica, Hajdišće, Poljëtina, Kašnjaica, Jançënka, Kostanjevlje, Trkelice itd.

— *vinogradi*: Mladina, Stãro trsje.

Kozalj Vrh, Dubravci:

— *njive, livade, pašnjaci*: Vôrlance, Rãvna, Rãvne, Vödodjec, Bôrotove drage, Çëcinac, Kobeljãrke, Grôzdac, Na vïna, Štûrliç, Mağlička, Bãrine drãge, Kôstanj, Dôlac, Pivçička, Jãkov rêbar, Púšička, Gôlčan, Pod grabríkom, Kãpela, Èrtiç, Markovo grûde, Na plãne, Popôvka, Krçinac, Na vrhu itd.

— *šume*: Vödica, Miljašjëvica, Ôpçine, Brst, Grabrík itd.

Bosiljevo:

— *njive, livade, pašnjaci*: Pôpovci, Drûžac, Kâl, Èrtiç, Mûrave, Prëkriži, Stêlnik, Lökve, Starine, Vrtišće, Kasûnka, Livišće, Mağarice, Bôk, Pëski, Sãdeži, Mëlnice, Mëkota, Përsička, Ceripi, Puhlice, Rësnik, Ôpalac, Žlibci, Lãpat, Rãvnice, Vrtlišće, Jurtãnka, Rûpaçe, Lûcice, Gãji, Gãrica, Brdo, Kopušiç, Ortaça, Cûcki, Lipa, Sridnja drãga, Glôg, Cernik, Kasûmnica, Vrt itd.

— *šume*: Grabrík, Požãrine itd.

— *vinogradi*: Gôrica, Dôlce itd.

Generalski Stol:

— *njive, livade, pašnjaci*: Žlib, Lúka dôlnja, Lãstavička, Cokãnka, Zôrovo brdo, Grãbove drãge, Bôk, Šumãnke, Višničke, Špãnička, Sušnjik, Tînava, Jëzica, Bônička, Grm, Lipovac, Radmanãrička, Jãnaç, Kušërka, Šimãnka, Pod lãstavicom, Baçërka, Brdãljak, Baçvãrke, Draga pod Zêlinkom, Cesãrka, Hermãnka, Radinôvička, Pôprična drãga, Jurãcka, Lãpta, Hrëmãnka, Ôrnica, Kucërka, Valetove drãge, Jurãska, Štefãnka, Zëtička, Sušnjik, Tõmašička, Milçička, Mëdvedove drãge, Dûboka drãga, Voçâr, Mãteška, Živçić drãga, Malešinka, Vërička, Glãdki lãpat, Mãtasička, Lãzi, Zdënara, Stûpište, Sredina, Golišće, Andûnička, Glãvica, Živička, Lãpnjak, Dvôrišće, Çëperlj, Stokãnka, Sûšnjak, Peçëvka, Prãha, Dumãn (! — i prijetoj u Lici kod Çanka), Cerik, Rëpička, Bëna, Strãn, Pod slãmkaram, Pôdkuçnica, Cukãnka, Brdina, Brdovac, Përička, Simiçevo brdo, Sitarevo brdo, Grabrçãnka, Ivançina drãga, Vödona drãga, Çëperlja, Dražice, Mağliçička, Bujadinca, Ruškovac, Lúka, Dimnica, Rëbrina, Strika, Špãnovo brdo, Ôsudak, Çërička, Prëlog, Popriçnjãk, Tôr, Lãpad

(!), Lisičinke, Piščetak, Skukanka, Brdāčica, Krīve draĝe, Juračinka, Kotār, Pěščak, Polišće, Tōnkovička, Brnjāške, Generālova draĝa (!!!) itd.

— *šume*: Čerovac, Bōk, Štokanka, Cerik itd.

Krč, Hrsina (okolica Bosiljeva), Lešće — Radočaji:

— *njive, livade, pašnjaci*: Gāj, Drūžac, Vūlica, Měd draĝami, Vrt, Borānka, Bōdelka, Lūšnjak, Ōblog, Gomilčak, Gōspodske draĝe, Hirōvka, Stānovljače, Cerik, Glōg, Roška, Biščānka, Prvo trnje, Orušik, Hrēljina draĝa, Koritnica, Virōvka, Mōčila, Dugovina, Braščić, Škličica, Tōmašić, Lipoščāčka draĝa, Jelovina, Školōvnica, Sušnjak, Ulakōvičke, Māčak, Mihaljčēvka, Zādolke, Pod ōrjača, Bākar (vočnjak), Grmīć, Krāljev lūg, Barānski vrt, Barānske njive, Pod Jurički, Medvēnka, Rēsa, Škrpelji, Rožinka, Vēliki glōg, Gōrica, Krāljiča, Glādnica, Banāt (!), Rūpić brīg, Strgarske draĝe, Za Rōpari, Dōnja cicōvka, Škara, Gradinōvka, Rūdine, Bīsaĝe, Za Mihotom, Špiljiča, Topolōvka, Dužina, Zātvor, Vrtāča, Dōnja vėknica, Katēna, Hrtić, Mōčilka, Kališće, Rēbar, Lūke, Lōzica, Grič, Tākalica, Miške, Trnūnka, Kovānjica, Stānovljača, Bucēnjak, Bōsanski vrt (!), Bōsanske njive (!), Kūkave, Pod krālji, Grdārić, Ktš, Svibōvke, Orešik, Sūnčeva rāvan (!?), Brašić, Nėrez (!!), Jūrina draĝa, Vodopinski vrt, Glējka, Kamēška, Pod gōricom, Pod grmīće, Māla gōrica, Ōbrovi, Mātkov brīg, Gliboka draĝa, Korintālji (!), Bēkar, Sēlac, Krāji, Razborišće, Fučkōva, Mālinička, Kōlnica, Bucānjak, Čerovac, Židānke, Vōdenica, Krājci, Pogorište, Bōk, Grābrovac, Prisēlčev vrt, Markōvka, Ōbrovnica, Rūpa, Prēlog, Měšeta, Mālišička, Vrtāčke, Rāvan, Kozārke, Kurentālji, Stēkle draĝe, Fabanina, Čičānka, Senik, Kūpinjača, Rābar, Ilovāk, Plaškānica, Rožinka, Kitoša, Gicōvka, Klāsničev bok, Čomāska, Pōprična draĝa, Umetnik, Graškovka, Kamānje, Žakānjka, Pōlje itd.

— *šume*: Lāz, Lōza, Pāljak, Paišāk, Vēlika vrāta, Za mēdvedom («za» ovdje znači i — iza), Mėkota, Škličica, Kurentālji, Jāstrebica, Rāšće, Kučār, Poljiča, Šikare, Zōranjske, Ōbrovi, Šišak, Šormānke, Košēnice, Šegrtinka, Ščūkor, Jārki, Grōmostac, Kūčer, Za kālem, Kljūči, Bačvica, Vrh, U zdēncu, Žliba, Velēnica, Kovānjica, Špėrlak, Rizine, Topolik, Opaljki, Koščak, Kōlosik, Zāškolji, Generālica (!), Sirnjāk itd.

— *vinogradi*: Pod Bičānkom, Dōl, Cerik, Stāro tršće, Plānina, Pōd sādež itd.

NAJČEŠĆA TRADICIONALNA OSOBNA IMENA (ANTROPONIMI) (njihove varijante i izgovor)

Muška imena: Antun (Jantōn, Tōne, Tōna, Tōnica), Benedikt (Bedenik, Bēnko), Dragutin (Drāgo, Drāgan), Božidar (Dārko, Dāro, Dārkić), Đuro (Đūka, Đūkina), Ferdinand (Fērdo), Florijan (Fūrjan, Fūre), Ivan (Jīve, Jīva, Jivić, Jivica, Jivca), Andrija (Jāndre, Jāndra, Jāndrić), Janko (Jānka, Jānkić, Jānkina), Josip (Jōža, Jōže, Jōzić), Juraj (Jūra, Jūre, Jūrić, Jūreta, Jūrina), Kazimir (Mīrko), Leonard (Lⁿ 1 nard), Marko (Mārka, Mārkić, Mārkan, Mārkinā), Mato (Māte, Māta, Mātan), Mihovil (Miālji, Mića, Mičo, Miĝo, Miškić, Miškac), Milivoj (Mīlko, Mīle), Nikola (Mⁿ 1 ka, Mike, Mikić, Mikina, Mikac), Pavao (Pāva, Pāve), Petar (Pēro, Pēra, Pēre, Pērić, Pērina, Pēreta), Rudolf (Rūde, Rūda, Rūdica, Rūdić, Rūdina), Slavko (Slāve, Slāvo), Stjepan (Stēvo, Stēva, Stēvica, Štēvo, Šćēva, Šćēve, Stēva), Tomislav (Tōma,

Tômo, Tôme, Tômić, Tômica), Valentin (Vâle), Velimir (Vêre), Vid (Vîda), Zvonimir (Zvônko, Zvônkić, Zvône), Vladimir (Vlâdo).

Ženska imena: Ana (Âne, Ânka, Ankica, Jâna, Jâne, Janica), Agata (Jâga), Barbara (Bâra, Bâre, Bârka, Barica, Bârkica, Bârca, Bârc), Doroteja (Dorotija, Dôra, Dôre, Dôrka, Dôrkica), Draga (Drâgica), Elizabeta (Bêta), Gertruda (Gêlča), Ivka, Jelena (Jêla, Jêlka, Jêle, Jêlkica), Julija (Jûla), Katarina (Kâta, Kâte, Kâtca, Kâtć), Magdalena (Mâgda), Marija (Mâra, Mâre, Mâca, Mârica, Mârca), Rezika (Rêza), Rozalija (Rôza, Rûža), Slavka (Slâva, Slâve, Slavica), Veronika (Ferônka, Rônka), Viktorija (Vika), Ljuba (Ljubica).

Zanimljiv način nazivanja postoji u selima uz rijeku Dobru. Tako npr. »Jânkoć (Mikoć, Jiveć, Jureć) Jivić« znači — Ivan (od milja) sin Janka (Mike, Nikole, Ivana, Jure), a »Vlâdoć Kâtić« je Kata kći Vlade.

VLASTITA IMENA DOMAĆIH ŽIVOTINJA

1. Zvečaj i okolica

- a) krave: Bêba, Čifra, Lis̃a, Lis̃ava (sa šarom na čelu), Pêrka, Pêrava (crvenosmeđa, poput alpskih, s bijelom prugom po hrptu), Pisa, Pis̃ava (izrazito šarena), Svîlka (sivo-plave boje), Mâlja
- b) volovi: Lis̃an, Pêran, Mlâden
- c) Konji: Bêçar, Bôro, Cvêtko, Prâm, Riđan, Siṽac, Vrânac, Zêkan (sivozelene boje)
- d) psi: Nêro, Nêrica, Vũki
- e) svinje: Rôklja

2. Barilović i okolica

- a) krave: Lis̃a, Lis̃ava, Milava, Pêrava, Pis̃ava, Rûmenka, Svîlka
- b) volovi: Lis̃an, Pêran, Riđan, Rûmen
- c) konji: Gâro, Rićko, Siṽac, kao i imena koja se koriste u Zvečaju
- d) psi: Bôbo, Kûndro, Biza, Lâjka (!), Lîla

3. Duga Gora

- a) krave: Dĩkava (!), Lis̃ava, Lûgava (!), Pêrava, Rûmava (!)
- b) volovi: Dĩkan, Drâgan, Lîse, Lûgan, Pêran, Riđan, Rûmen
- c) konji: Rûbi, Cvêtko, Prâm, Vrânac, Zêkan, Riđan
- d) psi: Gâro

4. Prilišće

- a) krave: Bãca, Čâda, Drâgica, Hôpa, Hûrša, Lis̃ava, Mâca, Pêrava, Rićka, Rûmenka, Svîlka (uz Kupu je već vidljiv uticaj iz Slovenije)
- b) volovi: Drâgan, Dûde, Jêlen, Lîse, Pêran, Rićko, Riđan, Rôgac, Svîlan
- c) konji: Prâm, Zêkan, Riđan, Cvêtko, Vrânac, kobila Bîba
- d) psi: Bônza, Câmpo

5. Brajak Brdo:

- a) krave: Lis̃ka, Mîca, Pêrava, Pêrka
- b) volovi: Jâblan, Lis̃an, Pêran, Pôljan, Rúdonja (!?), Viđran
- c) konji: Beçar, Gâro, Lisko, Prâm, Šimljîn
- d) psi: Bûndi, Lisko, Kûzman (i prezime!), Mâlî, Pâšo, Švâro, Žûti

6. Novigrad:

- a) krave: Běba, Cifra, Lisa, Mālja, Pěrka, Rička, Svilka
- b) volovi: Lisan, Mlāden, Pėran, Pòljan, Ričko, Ròge
- c) konji: Cvětko, Gāro, Prām, Riđan, Sivac, Vranac

NADIMCI OBITELJI I POJEDINACA

Kad je o nadimcima riječ, o njihovu podrijetlu i značenju, može se reći da tu vrijede ista pravila kao i kod prezimena, samo što su nadimci i ogledalo suvremenog, aktualnog trenutka, oni i ovog časa nastaju, odraz su i novijih spoznaja i samosvojne narodne mašte i inventivnosti, produhovljenosti. Nadimke bih ovdje podijelio na one nastale i na temelju čije fizičke ili duševne osobitosti, najčešće mane, ali i vrline, na nadimke prema zanimanju njihova nosioca ili najčešće pretka, na nadimke koji ukazuju na etničko, nacionalno, geografsko ili klasno podrijetlo nosioca, ili su vezani za povijesni ili dati društveni kontekst.

Nadimci obitelji:

1. Zvečaj i okolica: Grābusi, Negāri, Vėretovi, Vūki (za razne grane obitelji Fudurić), Kōsi, Vužāri, Tōri, Vūki (za razne grane obitelji Stojković), Miālji, Ilíni, Pėrci (za Beniće), Ōzi, Tamburāši (za Maričice), Čički, Bābinogōrci (za Matičice), Mlinari, Ićani (Polovići), Šljivari (Maležići), Kulini, (Pavletići), Pūćani (Puljari), Jānosi (Nose), Kāuri (Matakovići u Belaviću), Zėci (Furači), Cūkotovi (Šekete), Miškaci (Mihalići), Žāndari (Biličići), Usāri, Švarāni (Magličići u Novom Brdu), Dėbi (Fudurići u Bukovlju), Pājćani (Radinovići u Gornjem Zvečaju), Šākani (Galovići), Nōgani, Nāćani, Miktini, Drljani (Magličići iz Novog Brda), itd., itd., Bāriškovi (Polovići), Čūkani (Puljari), Čićotovi itd.

Mnogi nadimci govore sami za se. To su sigurno Tamburaši, Žandari, Mlinari, Vužari (užari). U tu skupinu pripadaju i Vuki, Zeci, Pajćani, ali i Šakani, Nogani. Neki nadimci nastali su od imena predaka, glava obitelji, ali karakteristično su izgovarani (Vere = Velimir, Mijalj = Mihovil, Miškac = Miško od milja). Babinogorci (uz Toliće, Zubce, Goričane, Čeviče, Gomilce i Bosiljevčane) bili su jedno od plemena koja su nastavala ovaj kraj nakon doseljenja Hrvata, pa bi to možda moglo označiti da su Matičići starosjedioci.

Stari grad Zvečaj (istoimeni postoji i kod Jajca, u Bosni) od postojanja bio je u rukama domaće vlastele-Grabarske (od Graberja), dakle negdje od početka 15. st. Moguće je da su u stilu i modi ondašnjeg vremena, Grabarski latinizirali svoje prezime u Grabus, jer se u 16. st. južno od Kupe spominju vlastela Grabusi (doduše 21. V. 1516. i Franjo Berislavić Grabarski, »vječni knez od Dobora«), a 1539. plemići Ivan Hojsić (od Mlake kod Duge Rese) i Juraj Grabus u službi kneza Nikole Zrinskog.

U Zvečaju se često spominje i legenda o dobrom Kulinu banu (Bosna, na prijelazu iz 12. u 13. st.), pa se spominju i dvori Kulina bana, dva km istočnije od samog grada Zvečaja, a na lokalitetu Boštok. Zanimljivo je da obližnji pašnjaci i livade ovdje nose naziv *Bosna*, a dio obitelji Pavletić koji ovdje živi nosi spominjani nadimak *Kulini*. Da li su legende o Kulinu banu ovdje stigle zajedno (pa tako i

nadimak, što bi moglo značiti da su Pavletići porijeklom iz Bosne) s valovima doseljenika iz Bosne u ove krajeve, u tzv. turska vremena (od polovice 15. st. do 18. st.), ili su pak veze Bosne i ovog kraja starije, dublje, pa je možda Kulin ban i imao svoj dvor ovdje (dakle prije turskih vremena), možda će s vremenom povjesničari znati reći. U tom svjetlu treba promatrati i istovjetnost imena Zvečaj sa starim gradom Zvečajom kod Jajca koji je 25. XII. 1463. pao u ruke Turaka. Negdje u isto vrijeme ovdašnji Zvečaj prelazi iz vlasništva domaćih Grabarskih ili Zvečajskih u ruke Frankopana.

Nadimak Negar mogao bi se dovesti u vezu s talijanskim oblikom »negro« = crno, s obzirom da je ta obitelj Fudurića izrazito tamnoputa. No i upravitelji vlastelinskih imanja nazivali su se »flegari«, što se ovdje lako moglo prevesti u Negari. Nadimak Usari očito je vezan za husare i Vojnu Krajinu. Matakovići svoj nadimak Kauri duguju četi Turaka koja je za zadnjeg rata s njima, 1878. god. došla iz Bosne ovdje progoneći nekog bjegunca. Matakovići su imali skelu na prijelazu preko Mrežnice u Belaviću (Brigu) i pomogli su bjeguncu, prema priči muškarcu odjevenom u ženske haljine. Bijesni Turci ostali su praznih šaka samo prije-teći skelarima: »ej kaure, kaure«. Ozi svoj nadimak duguju možda »ozi«, kako se ovdje naziva gumena cijev za vadenje vina iz bačvi, a Icani možda sklonosti »icanju« (= njihanju). Nose su po tradiciji u Zvečaju porijeklom Francuzi, koji su u pradomovini nešto zgriješili, promijenili prezime, došli u Zvečaj, kupili vodno pravo i tako su postali mlinari. Moguće je da su došli za francuskih Ilirskih Provincija (1809. — 1813.) ili pak ranije za gradnje Jozefine (ceste za Senj krajem 18. st.). Da li ih je neki obrazovaniji čovjek zbog karaktera ili promjene prezimena nazvao Janosima po rimskom božanstvu s dva lica Janusu, teško je reći.

U okolici Zvečaja (u Leskaru) jednu granu Magličića nazivaju Grāndovi, na Petrakovom Brdu Protulipce nazivaju imeno Ērbeki, a nadimak Laušima kraj Lešća je — Brđani. U okolici Zvečaja i Duge Rese još se čuju i ovi nadimci za pojedince: Prēsni, Talijān, Madār, Jōjsigar, Leščānac, Šūnkov (prema prezimenu tasta), Polōvčkin (po djevojačkom prezimenu majke), Šmajser, Smajdan, Drajsan (naziv za loše vino inače), Rižonja (koji puno pije — »riže«), Rōde, Rašak, Lāzar (bez nogu), Pēso, Bīrk, Vlāšna, Ōko dēbelo, Bīrcko (prema prezimenu Brcković), Žūta, a za žene nadimci tipa: Sičanka, Pešānka, Macmātinka, Kēzalka, Čička (obiteljski nadimak Čički), Vučica (obiteljski nadimak Vūki), Pērčevka (obit. nad. Perci), Pērinka.

Zanimljivo je da su se i domaćim životinjama često davali opisni nadimci, pa se mačka, recimo, nazivala Māca Vuglēšćka. Prosjakinje koje su nekad često obilazile sela narod je često zvao i skupnim nadimkom — Mīcika Batinārka.

2. Okolica Barilovića (kojega ovdje u stvari zovu Barlović): Jankulāši, Jivčekovi, Keřani, Mičankini, Mikuljinci, Pūži, s Rāmnice, Pešani, Vūkovi itd.
3. Okolica Novigrada, Rešetari: Mēsopusti, Gūdani, Čurāki, Jivāki (prezimenom Palajsa), Šābani (prezimenom Lorkovići), Jōpani (Duga Gora) itd., a u pojedinaca: Đeran, Strūka, Hāle, Cāmpo, Srēčko, Pājo, Īpa, Dūne itd.
4. Prilišće: Hērkinini (prezime Komanac), Hōslovi (Jakšići), Bānovi (Skube), Bēlčevi i Bāričkovi (Erdeljci), Pintari (Luići), Prđini (Čemas), Štefānci (Sečanj), Kōvačevi i Jānkinovi (Basar), Pōpovi (Pāvichići), Slādičkini (Vulakovići) Črēpani (Cunići), Lōrkovčani (Pavlakovići, Lorkovići), Ivaševi i Raćini (za Bestiće), Pūmpice (Gluščići), Šestāki, Vūkini i Čepurānovi (Šimunovići) itd., a u pojedinaca: Šicko, Kilo, Kājta, Grēben (dio tkalačkog stana), Premē-

nto, Brgalo, Pâco, Mihâljac, Jureš, Šmršanj, İvaš, Hêko, Truman, Pıdljić, a za žene: Hërka, Höslica, Lütka, Lâmbura, Pepelnica, Stúpava, Zükava, Prdana, Kôza, Pêljda, Pičkôvka, Sôjava, Tüčka, Grâšava, Mêčka, Črepânka, Cîlindârka, Cêca, Hüntača itd.

Nadimaka je koliko i ljudi, pa i više, jer ih poneko ima i nekoliko, a stvaraju se i novi, no nadam se da će ovaj majušni izbor, iz raznih dijelova kraja, biti dovoljno reprezentativan uzorak.

IZ OBIČAJA

Običaji vezani za Uskrs

Uoči Uskrsa (ovdje zvanog *Vâzam*) bojila su se jaja (»pisanice«) i ukrašavala raznim crtežima, naročito motivom *stêlje* (bujadi). Tek poslije Uskrsa ta su se jaja mogla i jesti, premda su više služila za ukras, a na sam Uskrs ujutro najčešće su se jela samo za tu priliku skuhana jaja, kuhana šunka i mladi luk te juha od jaja i »kuglof«. Jaja bi se oslobodila ljuske tako da bi ih tucali jedno o drugo. Djevojke bi se umivale ujutro na Uskrs u vodi u kojoj bi se ostavile ljuske od jaja. Nekoliko dana prije, u Zvečaju su se izrađivale i »škrebetaljke« (čegrtaljke). Na Veliki petak strogo se pazilo da se ništa ne radi, a posebno da se ne pije vino (jer bi se tako popila Isusova krv, kako se vjerovalo). Na Veliku subotu u crkvu se nosilo jelo na blagoslov, i to: jaja, luk, šunku i kuglof (slatki kruh s jajima) ili koji drugi slatkiš. Prvu nedjelju poslije Uskrsa (*Bêla nêdlja*) održavale bi se procesije oko crkve.

Kad se u proljeće prvi put izašlo na ispašu, stavili bi pastiri jaje pod prag u staji, kako bi blago bilo zaštićeno od uroka. To jaje bi se poslije skuhalo pastiru.

Na *Jurjevanje*, na dan sv. Jurja, bi se pored već navedenog izrađivali i vijenci od mladih grana i vješali o vrat stoci. Pjevači jurjevskih pjesama pratili bi se sviralama od lijeskove kore.

Na *Spasovo* (ovdje zvano Krîževa) bi opet išle procesije, a praznik *Duhova* trajao bi dva dana.

Uoči »*Jivanje*« ispred kuće bi se naokrug postavila bujad, a u krugu opet, i to u obliku križa. »Ladârice« bi pjevajući Ivanjske pjesme (»lâdajući«) dolazile samo ispred kuće (ponekad uz pratnju svirke) koja je imala tako složenu bujad.

Za *Sv. Ilije* se nije radilo na polju i uopće jer su se bojali groma.

Za *Veliku Gospu* (15. VIII.), ovdje zvanu *Vêlka mâša*, prvi put su se mogle jesti jabuke. To se posebno odnosilo na žene čija su djeca umrla. U periodu između 15. VIII. i 8. IX. (*mêd mâšami*) ostavljala bi se jaja za zimu, spremljena u žito.

Svi Sveti (1. XI.) ili *Sîsvete* ovdje su bili posebno štovani blagdan. Na *Dûšni dân* (2. XI.) također bi se išlo pohoditi grobove svih bližnjih, zatim na misu i tada bi se palile svijeće (posebna vrsta zvana *dûšice*) i ulje u kanticama za sve mrtve.

Na dan sv. *Lucije* (13. XII.) zasijala bi se pšenica u posebnoj okrugloj posudi, za blagdan *Božića*. No prije toga valja spomenuti i 31. XII, kada se masovno opet posjećuju grobovi najmilijih. Nova godina, osim u najnovije vrijeme, nije se gotovo ni obilježavala. Vjerovalo se samo da za 1. I. ne valja raditi, posebno ne plakati, kako se ne bi radilo i plakalo cijelu godinu. Pravim je početkom godine smatran

Božić (25. XII.) i on je svakako bio najznačajniji blagdan u godini, i ujedno dan za koji su vezana mnoga vjerovanja, u kojima se poganski i kršćanski, zajednički indoevropski, i samosvjesni, elementi isprepliću. Na Badnjak bi se prostrla slama pod stol (koju bi u kuću unio gazda), ali i pod stolnjak (*riub*) na sam stol. Tek 27. XII. (Sv. Ivan) ili 28. XII. (*Dròbne dice dån*) bi se slama iznosila iz kuće. Ukućani bi na Badnje večer izvlačili slamke ispod stola, pa tko je izvukao najdužu, smatralo se da će najduže živjeti. Uveče, na Badnjak, gazda, glava obitelji bi unio u sobu jednu svijeću, stavio bi je u posudu s žitom i zapalio bi je rekavši pri tome »faljen Isus«. Ukućani bi pri tome sjedili oko stola. Ujutro na Božić svijeća bi se gasila a prema kome bi se krenuo dim smatralo se da će prvi umrijeti. Umijesio bi se poseban okrugao krug, zvan *libnica*, koji se naćimao tek na *Jivanju*, 27. XII, a tko bi tom prilikom iz *libnice* izvukao u nju umiješen novčić, govorilo se da će biti sretan u životu.

Božićna večera sastojala se najčešće od svinjskog pečenja, koje se jelo tek po dolasku s *pòlnočke*, zatim je tu bio i grah, *povìtica* (savijača) od sira, gusti rezanci, samo začinjeni. Pilo se vino, a jeo bi se i med i češnjak. Djeca su po sobi za to vrijeme razbacivala orahe. Jelka koju su zvali *bòr* kitila se uobičajeno, obično kuglicama (*bùmbicama*), trakama, ili orasima zamotanim u staniol. Poslije pola noći čestitao bi se Božić riječima — »Sretan Božić«, a tko bi ušao u kuću donio bi jabuku *božićnicu*. Vjerovalo se da žena koja uđe kao prva osoba na Božić u kuću, donosi nesreću, pa se priželjkivalo da to bude dječak ili mladić. Takav bi se zvao *gòst*, te bi bio dobro pogošćen, slatkijima i likerom, ako je bio mladi. Očekivalo se od nje da dugo sjedi kako bi kokoši te godine bolje nesle jaja.

Uoči Božića, na Badnje večer počela bi pucnjava, iz *mužara*, ili bi se palile kanticice s karbidom (*karbitom*). Nekada su na Božić i nekoliko dana poslije sela obilazili ljudi iz nešto udaljenijih i siromašnijih pravoslavni sela pjevajući i svirajući. Obično bi i dobivali darove. Vrlo rijetko se dešavalo da se uzvratu »posjeta« na pravoslavni Božić, 7. I.

Za Sv. Tri Kralja obavezno se kuhala kobasica. Toga dana bi bili okončani Božićni blagdani. Božić se čestitao, a to se zadržalo i dana, stiskom ruke i poljupcem u oba obraza, međutim kod čestitanja Nove godine poljupci bi izostali.

Kolinje klanje svinja bio je posebno važan događaj za ovaj kraj u kojem je svinjsko meso i preradevine (ama baš sve se iskorištavalo od svinja) bila najvažnija živežna namirnica, posebno preko zime. Klalo se obično početkom 12. mjeseca. Nekoliko ljudi bi izvuklo *prase* iz *kòca* (svinjca) i poglelo ga na tvrdu ravnu površinu, te čvrsto držalo, dok bi jedan nastojao zadati smrtonosan ubod u srce, ili presjeći aortu. Za to vrijeme u kotlu se grijala voda. Oko *praseta* je bilo i nekoliko starijih žena. Jedna bi u posudu uzela krv koja se iskoristila za izradu *jelita* (krvavica), a druga bi *òklaskom* (klipom kukuruza) zaustavila dalje istjecanje krvi, te bi zavezala svinji njušku. Zatim su svinju odnijeli dalje od kuće i palili je u slami, kako bi se čekinje što više uništile. Što nije mogla vatra, uradile bi vrijedne ruke (i vruća voda) koje bi prase *pažuljale* (trljale) *kefom ribačom* (četkom za ribanje podova) ili *òklaskom* u starija vremena. Stožastim limenim *tùljcima* svinja se *šòpala* (strugala i prala) sve dok svinjska koža ne bi bila potpuno glatka. Za to vrijeme *ščetnu* (čekinje), posebno debnju i na teže dostupnim mjestima, *čòfala* (čupala) bi i djeca. Ona bi na kraju, za nagradu dobila svinjski mokračni mjehur, *mijùr*, s kojim su se igrala, napuhavši ga i zavezavši, kao balonom. Svinja se potom podigla

na *rêmu*, raspolovila, *rastrančirala*, očistila od iznutrica, a dok su žene na potoku, ili rijeci *žlindrale čriva*, (ispirale crijeva), koje će im trebati za krvavice ili *měsne kobāse*, dotle su se sva djeca iz kuće njihala na svinjskim *polôvkam*, koje su bile već postavljene na stolu u *lži*. Naime, smatralo se da će tako biti, do na godinu, zaštićena od trbobolje.

Za to vrijeme *planika* (domaćica) pekla bi *žigërce* (jetrica) i kuhala *pljučaca na kiselo*, a muške glave krijepile su se domaćim crvenim vinom (*dirèktorom*) ili rakijom (*paljènikom*), a obavezno se jela *òrinjača*.

Karakteristični uzvici vezani za domaće životinje

Konj se i ovdje pokreće karakterističnim uzvikom *ija, ija bista*. U desno se pokreće uzvikom »ôť«, a unatrag sa »cùrik« (ulijevo s »bista«), dok se zaustavlja uzvikom »jêha« ili »jêj«. Vol se pokreće uzvikom »ćo« (i udesno), a ulijevo se skreće povicima »štî«, »štis«, dok se zaustavlja povikom »štû«. Patke (*race*) vabe se povicima »lga-lga«, a guske »žuga-žuga«. Čurke se »zovu« povicima: »tûka-tûka«, ili »ćuk-ćuk«, a kokoši i pilići »pi-pi«, dok se kokoši tjeraju povicima: »ššš«, ili »šši-haj«. Slično se i škanjci nastoje otjerati od peradi, dakle povicima »ši-ši, haaj, šši-haj, haj«. Kad se hrani svinja, uz to se i govori: »nã gûda, nã«. Slično je i kada se poji stoka. I onda se govori: »nã mālja, nã«, a uz to još se i jednolično zviždi, jer da stoka tako radije pije.

Ako se htjelo psa nadražiti i na koga »napučkat«, onda se govorilo, odnosno glasno i oštro podvikivalo: »nã, nã, nã«.

Kad se konju hoće izdati naredba da podigne nogu tada se kaže — »umina«.

Običaji vezani za crkvene blagdane, nisu se gotovo ni razlikovali od sela do sela. Razlike su postojale samo u nijansama. Tako su se, npr. u Šćulcu, na istoku Brajskog kraja, uz Koranu, uskršnje pisanice čvale nešto dulje, a poklanjale su se samo između osoba u rodbinskim vezama, ili su ih jedno drugom darivali djevojka i mladić. Darujući pisanicu izgovorilo bi se: »Ovo jaje od srca se daje, koj ga primi, nega ga bog poživi.«. I ukras na pisanicama znao je biti u obliku srca, a vrlo često u središtu jaja narisao bi se ukras nalik svastici, sa zaobljenim krajevima. Zvona na stoci nisu smjela zvoniti od Velikog četvrtka do Uskrsa. U te dane zvona na ovcima bi se začepijavala, najčešće travom. U Šćulcu se smatralo da će lice biti ljepše umije li se za Uskrs u vodi u kojoj su bile ljuske od jaja, no nisu se umivali.

Praznik Duhova trajao je dva dana. Nazivali su ih *Trejāki* (sam dan Duhova), te *Trejāčki pòndiljak* (drugi dan). Za *Jivanju* se u Šćulcu stelja slagala u dva koncentrična kruga, a krijes bi se palio samo na križanji, nasred sela. Djevojke (naziv *ladarice* u Šćulcu nije poznat) stale bi u sredinu kruga i pjevale, no nije se sviralo. Za Sv. Iliju strogo se pazilo da se ne radi ništa u vezi sa spremanjem sijena. Još živi priča kako je jedan čovjek iz zaselka Grófi, slagao sijeno u stog na sam dan sv. Ilije, ali je, po priči, grom udario u stog i sijeno je izgorjelo. Za *Vèliku mǎšu* (15. VIII.) djeca su se natjecala tko će ranije ustati i otjerati stoku na ispašu. One koji bi kasnili zadirkivali bi ovim riječima: »Lõnčigloj, lõnčigloj (?)!«

Na Badnjak bi otac, glava obitelji, ušao u kuću sa slamom i upaljenom svijećom (pri tome bi sva svjetla u kući bila ugašena) govoreći: »Faljen Isus i Marija, da ste mi tusti i debeli, zdravi i veseli, ko na Bog Božić!«. I u Šćulcu se slama izvlačila ispod stolnjaka, ali se vjerovalo da će konoplja biti onakva, tko kakvu slamku izvu-

če. Poslije molitve jeo se med i češnjak, pa *začiniti rizanci*, i riba, po mogućnosti *stokviš*, a na kraju *povitica* od sira. *Libnica* se tu zvala *polibnica*, a na njoj su ukrasi bili krugovi napravljeni čašom. Poslije večere mladi bi išli po selu »gledat čiji je bor najlipši«, a po tom bi svi masovno išli na *pólnočku*, pjevajući i veseleći se. Po povratku kući čekala bi ih pečena *pětošunjka*. Kuća se nije pospremala dok ne završe Božićni blagdani, a ovdje se u *polibnicu* ne bi umijesili novčići, nego bi samo u nju zaboli grančicu bora, a po kući bi se razbacivali orasi i lješnjaci. Na Badnjak se postilo, pa se za *ručak* (doručak) jela samo pogača, pio čaj i rakija, jeli orasi. Za *obed* (ručak) jeo bi se samo začinjen grah. Na Božić ujutro se u kuću uvelo janje, vodilo se oko stola, a ukućani bi mu davali kruha. Na Božić ujutro bi došli i *Vlaji* iz sela (pravoslavni) preko Korane, kao tzv. *čorojčari*, koji su pjevali, a za uzvrat bi dobivali darove u hrani. Evo jedne od prigodnih pjesama koje su *čorojčari* pjevali:

»Dobro jutro gospodar,
 bog ti dobre goste da,
 rodila vam pšenica, i vinova lozica,
 pred kućom vam zelen bor,
 za nj privezan vranac konj,
 na vrancu ti sjedalce,
 na sjedalcu sinak tvoj,
 na sinku ti svilen pas,
 bolji ti je pošten glas,
 i od Boga i od nas, nego onaj svilen pas.«

Božićna jelka skidala se na dan sv. Antuna.

Uoči *Fašnjaka* su kao i drugdje išle maškare, te se obavezno pekli *krofi* (uštipci).

Od ostalih običaja zanimljivo je spomenuti da se za mrtvim kojega bi iznosili iz kuće, bacila šaka raznog sjemenja.

Običaji vezani za *Fašnjak* ili *Mesopust* nisu naročito bogati (danas), no čini se da su prije imali znatniju ulogu u društvenom životu sela, a razlikovali su se od sela do sela. Posvuda je zajedničko da su se muški oblačili u žensku odjeću i obratno. Često bi se kuhala *fāšinska jūva*, od svinjskog mesa, sa zeljem. Osim za hranu, juha je koristila i u druge svrhe. Njome bi se pomazala noga radi zaštite od zmijskog ujeda za tu godinu, uz obredno izgovorene riječi: »Biž kača potrkāča, cē te fāšinska jūva«.

Povorka *māčkara* u okolici Brajak Brda (sjeverozapad općine) skupljajući darove pjevala je:

»Marica je lipa cura, zač Pero sad navūra,
 Pere, Pere, obuci krila i svuci gēge..«   ili pak
 »Rad sam imal Žožu, donesal joj rožu,
 Žoža mene neće, kad rožu baca u smeće..«   ili,
 »Teme doj, teme doj, kom brk gori stoji,
 ne daj onom magarcu, kom brk zube broji..

Dosta značajan *svetak* bio je i Sv. Nikola (6. XII.). Tog dana su djeca očekivala darove, kao kasnije od Djeda Mraza. No da bi se darovi dobili trebalo je večer uoči

blagdana ostaviti cipelu na prozoru. Ako dijete nije bilo poslušno, ujutro bi u cipelu (čizmi), našlo — šibu.

Također značajan blagdan bila je Sv. Katarina (25. XI.), pogotovo jer je u cijelom kraju bilo puno Katarina. Od tog blagdana, pa do iza *fāšnjaka* nije bilo svadbi. Svadbeni običaji ovog kraja su manje-više opisani, pa bih ovom prilikom naveo samo pjesmu koja se pjevala uoči darivanja, na melodiju nekih starijih crkvenih pjesama. Tom prilikom svi bi se svati ustali, i kad je pjesma završena (svirali su *gūci*, ili *jegudūši*) počelo bi darivanje.

»Mare, Mare, Mare,
sad je tebi znati,
kad je tebi proći,
ki su tvoji ćaćki,
i premile majke,
svi se približujte,
Maru mi darujte!
Mare, Mare, Mare,
sad je tebi znati,
ki su tvoji bratci
i premile sestre!
Svi se približujte,
Maru nam darujte.«

U Prilišću se nešto drugačije obilježavao *Fašnjak*. U tom velikom selu, na krajnjem zapadu općine, uz Kupu, nije bio običaj da maškare idu od kuće do kuće, te da dobivaju poklone (jaja i sl.), već bi kolona maskiranih, poput nekih defilea samo prošla kroz selo. Na zaprežnim kolima vozile su se lutke obučene u »Fašnjaka« i »Pepelnicu« (u ženskoj odjeći), a u povorci iza njih tamburaši bi svirali. Ljudi su se maskirali tako da su obojili lice, prekrili se velom, ili su oblačili staru odjeću, navlačili krpe, kudjelje, povješali po sebi zvonca. Taj dan obavezno su se jeli *krōfi* (krafne, uštupci), *kisela župa* (od jaja) nastala kuhanjem *okršnjaka* (dio šunke). Drugi dan, na Pepelnicu tom juhom pomazala bi se noga djeci, da ih zaštiti od zmijskog ujeda. Tom prilikom bi se izgovorile riječi: »Biži, biži gūja, mēsopusna će te jūva«.

U Mrzлом Polju kraj Duge Rese tada se za objed obaveno jelo svinjsko meso, a za večeru pura ili kokoš. Djevojke iz kuće znale bi posložiti preostale kosti od večere na dasku. Svakoj kosti nadjenule bi ime kojega mladića. Kada bi mačka prišla kojoj kosti, s namjerom da je pojede, to bi značilo da će se djevojka udati za mladića čije je ime predstavljala ta kost. Zapadnije od M. Polja, u Zagradcima, za *Fašnjak* su se izradivale njihaljke, a njihalo se u njima jer se vjerovalo da ih cijele godine više neće boliti leđa. Mrzlopoljci su se smijali tom običaju.

Za *Cvītnicu* (Cvijetnu nedjelju), uoči Uskrsa, se u Prilišću, kao i drugdje nosio u crkvu buket cvijeća na blagoslov. Buket je bio od drena, bršljana i *rafije*. Po povratku iz crkve buket bi se položio u travi ispred kuće. Pisanice su se i u Prilišću masovno izradivale. Voskom su se risale šare, obično poput onih u narodnoj nošnji. Na Veliku subotu se kao i drugdje išao gledati *Boži grōbak*, u crkvu, prilagali su se novčani prilozii, a na blagoslivanje se nosila šunka, kobasica, jaja, mladi luk,

kuglov. Košare u kojima se nosila ta hrana bile su prekrivene maramom, izvezenom, koja se upotrebljavala samo u toj prilici. Kost od uskršnje šunke čuvala se do ljeta, a kada bi najjače zagrmilo, bacala se u vatru, jer da tako »tira Sv. Iliju«. Jurjevanje je i ovdje bio zapažen običaj. Pored ostalog povorka mladića izradila bi i koš od mlade breze, koji bi vođa povorke stavio na glavu. I ovdje, kao i u spomenutim Zagradcima, njihaljke su se izradivale na *Fašnjak*, a ne kao u nekim drugim našim krajevima na Jurjevo. Jurjevske pjesme, odnosno varijante, spomenuo sam na drugom mjestu, a ovdje bih samo dodao još mrzlopoljsku varijantu. Ona je poput zvečajske, samo što na početku ima: »Faljen Isus i Marija, dobar večer Jurjeva«, a dalje ide: »Pisan Vázam prošal je, zèlen Jùraj dòšal je, iza lùga zèlenoga, iza mōra crvenoga...«. A na kraju se još dodaju i ove riječi:

»Sve se lípo zelèni, br̄da i r̄amnica,
ùstajte m̄amice iz prošene sl̄amice,
poglèjte na ok̄ance, pa nam
d̄ajte kōje j̄ajce«.

U Prilišću se za blagdane, pa tako i za Uskrs, znalo nasred sela i kolo zaplesati. Takvo jedno kolo, koje su plesali dva momka i dvije djevojke, nazivali su »Hr̀vac-ka«.

U tom selu se zadržao i običaj podizanja debla na dan 1. V, pored crkve. Takvo drvo zvali su »M̄aja«.

Na Spasovo (»Križe«), u Prilišću su se vrata kuće kitila vijencem od *škrobôca*, zimzelene biljke, s tri srcolika lista. Toga dana pekla su se i jaja na ispaši, u žaru od krijesa koji bi se prije zapalio. Dan prije sve bi se dogovorilo, a tko bi prvi došao na pašnjak, imao bi pravo zapaliti krijes. Ostali bi donijeli hrane.

Na Tijelovo selom bi prolazile procesije (s kipom Bogorodice), a u drugim, istočnijim dijelovima kraja, nekada davno, za Vojne Krajine, organizirale su se i vojne parade.

I u Prilišću se *Jivanja* obilježavala slično drugim selima kraja. Ovdje su se ladarice zvale *krišnice* (u Mrzlom Polju — *ladarice*), pjesma im je bila poput one iz Netretića, samo se još dodalo: »... mi idemo preko sela, a oblaki preko neba.« (možda je to bilo vezano i za sušne Ivandane). Ivanjske pjesme pjevale bi četiri *krišnice*, mlade djevojčice, u krugu od mlade bujadi, obučene u bijelo, s vjenčićima od ivančica na glavi. Poslije bi otkidajući cvjetne latice i gatale, želeći saznati tko ih voli. Vjerovalo se da na taj dan treba proći uza staju, jer da će se čuti kako stoka govori.

U Mrzlom Polju su *ladarice* bile slično obučene, slično su se vladale i pjevale poput onih u Prilišću:

Faljen Isus i Marija,
daj nam bože dobro leto,
gospodaru daj nam dobro leto...

Kao i drugdje ljeti su se djevojke navečer rado zadržavale oko zdenaca. To je možda posebno karakteristično uopće za ovaj kraj. Tada su se dogovarali ljubavni sastanci, ogovaralo se, igrale igre, zbijale šale, »napivalo« se. U Mrzlom polju i okolnim selima po tome su posebno bili poznati zdenci: Pimica, Ribnjak, Stehović, Pri Trupcu.

Na dan sv. Ilije pazilo se strogo da se ništa ne radi, posebno ne u polju, svugdje, pa i u Prilišću i Mrzлом Polju. U jesen kada bi se s polja dovezle tikve (*buče*), djeca bi ih znala izdupsti, staviti u duplju svijeću, izrezati na *buči* oči, nos, usta i tako plašili druge. Posebno je to bilo učestalo na dan kad se spremala suha bujad.

Božićni običaji više su ujednačeni. Za Badnjak se u Prilišću na stolu palila samo jedna svijeća. Za badnju večeru jeli su se *široki rizanci* s medom. Svijeće su se palile u kući i na Staru i na Novu godinu, a posebno za *Sisvete*. Tada bi svijeće cijelu noć gorjele, za mrtve, u *oknu*. Vjerovalo se da će djevojka u Badnjoj noći sanjati svog budućeg muža. Zato bi pod jastuk stavila muške gaće i ogledalo, a ujutro bi zapalila u peći vatru, u kojoj se trebao prikazati lik budućeg muža. Pšenica se i tu posijala u malu posudicu za Sv. Luciju, a na Badnjak se stavljala pod *bôr*, ispod kojeg bi se stavljali i darovi, jabuke *božićnice*, kruh, klipovi kukuruze. Poslije *pônočke* obavezno se jela pečena kokoš, pečen krumpir, pilo se domaće crno vino. *Libnica* je bila ista kao i drugdje, zadnja se jela, samo što je bila namazana žumancem i ukrašena šarama. Ako bi se slučajno načela prije, dala bi se djeci koja bi došla kao *gôsti*. Prvi *gôst* u kući trebalo je biti muško, jer se očekivalo da će onda kokoši bolje nesti, krave se *kôtit*, da *orudâlje* (plug, kola, brana, rudo) neće pucati. Na dan sv. Antuna blagoslivalo se *blâgo*, a za Sv. Tri Kralja blagoslivale su se i kuće (uz pjesmu — ukućana: »O sveta tri kralja blažen vaš dan«).

Zanimljivo je da se u Prilišću na *Drobne dice dan* (28. XII.) strogo postilo, a zanimljiv običaj vezan je za *Petrovu* (30. VI.). Toga bi se dana pred kućna vrata stavio stolac okrenut naopak, a preko njega metla. Vjerovalo se da se tako tjeraju zli duhovi i *coprnjice* od kuće.

Svadbeni običaji

Svadbeni običaji u čakavskom, odnosno neštokavskom dijelu Brajskog kraja, opstoje u nizu varijanti, no u bitnome razlike nema, s time što uvjetno možemo te običaje podijeliti u dvije temeljne varijante, istočnu i zapadnu. Opis svadbe koji donosim ovdje dao mi je Marko Marković iz Gornjeg Mrzlog Polja, kraj Duge Reše:

»Dan prije svadbe išlo se od dečka curi po stvari. Obično se išlo s dvojim konjima. Konji su bili okićeni s rušnjikim i rubcim. Kad su se sve stvari nametale na kola, mlada se još malo morala popeljat na koli. Onda se rozgalo: »mili bože lipe večeri, kad se majka sa ćeri razdili«, »idem selom, sve se selo kreće, gledaj selo, vodimo ti cvjeće«. I tako se pivalo sve do domi. Kad se došlo ispred kuće mladoženje onda je zarozgal kočijaš: »bog poživi kuće gospodara, koji daje vino za badava«, »svekrvice budi snaji dobra, ona tebi čim bi bolje mogla«.

Blazine (posteljina) moral je iz kol nosit mladoženja. Žene su mu napravile krevet i on je tu večer moral na tom spat. Pirniki su se skupljali kod mladoženje. Odatud su sa barjakom išli k mladoj. Kad su došli pred kuću, pred nji su postavili žrd (ovdje je »žrd« ženskog roda, dok je u ostalim selima muškog roda-opaska autora), a onda su pitali pirnike poč su došli. Oni su rekli da su došli po mladu, a iz mladine kuće dopeljali su neku staru ženu koju su pokrili platom da se ne pozna. Kad su dopeljali pravu mladu, potlje dužeg natezanja, njezin pratilac je pital: »ki se zauzumlje za 'vu mladu?« A mladoženja veli: »prvi Bog, pa ja!« Onda se žrd maknila i guci bi zasvirali i zašli u ižu. Ponovo je počelo rozganje. Obično su cure roz-

gale mladoj: »drugarice slabo ti življenje, oko kuće ti trnje i kamanje«, »sviraj svirče ne žali sviraljke, sad se ženi jedinac u majke«, »nebojte se drugarice mene, daleko je za kim srce vene«.

Svadba je bila kod cure celu noć, a ujutro se mlada vodila dečku. Napred je išla zastava (valjda barjaktar), pa guci, mladoženja i mlada, i svi drugi svati. Kad su došli u kuću mladoženje, na dvorišću pred vratim dočekala ih je svekrva. Svekrva je mladoj sozula cipele i obukla joj natičke. Mlada je došla ponovo med svate i počela dilit kafriku. Svakog je zvala po imenu, a najprvo oca i mater, pa sve druge. Davala im je vino i vrtanj (kru'), a oni njoj novce. Onda su joj donesli dite (muško ili žensko), koje su nazivali »nakolenče«. Mladoženje je sel kod ognjišća, mlada njemu na kolino, a to dite-nakolenče, mladoj na kolino. Mlada je onda tom ditetu darivala vrtanj i rubac. Onda je mladoženja, pred ocom i materom moral skinit mladoj venčić s glave. To je delal s vilicam. Jednu mu je pružil njegov otac, a drugu mat. Potlje tega su guci otrpatli mladće spat.

Drugi dan se pir nastavl. Mlada više ni nosla pletence oko glave, nego ih je smotala ozad u futu sa glavnim rubcem. To je bil znak da je ona sad postala snaja. Doma se ni smila vrnt do druge nedlje. Najprvo je morala it u crikvu, a onda doma i onda su bile povrate. Žent se ni smilo od fašnjaka do Vazma.«

Razne varijante jurjevskih pjesama

Zvečaj:

Prošal, prošal pisan Vazam,
došal, došal zelen Juraj,
iza luga zelenoga, iza mora crvenoga,
po suvemu putu, po debelom grudu,
po ravnomu polju, na vrancu konju.
Cipela mi šupla, ide voda nutra,
igla mi je u ljubljenog,
daj planika dva, tri, to čuda ni,
pred kućom vam borovica,
pomrla vas polovica.

Ispjevala Mara Maričić,
rođ. Matičić-Čička 1983.
godine (75 god.)

Lončar Brdo:

Pjesma Jurju

Pisan Vazam prošal je, zelen Juraj došal je,
na zelenom konju, po neravnom polju.
donesal je donesal, sve kaj nama treba,
lakat dugu mladicu, pedanj dugu travicu,
mladica je volaku, travica je konjaku,
daleki su puti, cipeli su vutli,

šilo nam je u komori, dreta u Metliki,
dajte nam dajte par jajac, bog vam očuva piščanac.

Izgovorio Mato Gunja, sa
stanom u Karlovcu, 1983.
god. (50 g.)

Prema Matinim riječima ovu su pjesmu pjevali mladići (2-3 u skupini) dan prije *Jurjeve* (23. IV.) ili na sam blagdan (24. IV.). Nosili su zelenu brezicu, veličine novogodišnje jelke, okićenu crvenim vrpcama. Jedan je obavezno nosio rog načinjen od kestenove kore i u njega trubio. Nosili su i košare za poklone koje su dobivali (obično jaja, a kasnije i novac). Došavši pred čiju kuću, rogom su se oglasili i otpjevavši ovu pjesmu, očekivali darove. Ako su ukućani bili škrti, onda se otpjevalo kao i u Zvečaju: »Pred kućom vam borovica, pomrla vas polovica«. U Zvečaju gdje sam rođen i proveo djetinjstvo, gledao sam jurjevske povorke, ali koncem šezdesetih, običaj je zamro.

Prilišće:

Pisan Vazam prošal je, zelen Juraj došal je,
donesal nam donesal, pedanj dugu travicu,
i zelenu mladicu.
Travica je volaku, mladica je konjaku,
daleki su puti, opanki su vutli,
šilo nam je u komori, a dreta u tovari,
dajte nam darujte Juru zelenoga.

Izgovorila: Ana Gunja,
rođ. Basar, sa stanom u Karlovcu
1983. god. (45 god)

Sminderovsko Selo:

Pisan Vazam prošal je, zelen Juraj došal je,
donesal, donesal sve kaj nam treba,
lakat dugu mladicu, pedanj dugu travicu,
mladica je volaku, travica je konjaku,
dajte nam dajte i niš ne čekajte,
teško nam je stati pred vašimi vrati,
daleki su puti, opanki su vutli,
šilo je u Liki, dreta u Metliki,
Juraj je rano stal, kad je ovo sve sabral.

Mijo Sminderovac iz Sminderovskog sela,
sa stanom na Švarči

Šćulac:

Pisan Vazam prošal je, zelen Juraj došal je,
iza luga zelenoga, iza mora crvenoga,
po suvemu putu, po debelom grudu,
po ravnemu polju, na vranemu konju,

darujte, darujte Jurja zelenoga,
Juraj nam je donesal,
pedanj dugu travicu, lakat dugu mladicu.
U ime boga prosimo, Svetog Jurja nosimo,
dajte, dajte ne štentajte,
ni vrimena stati pred vašimi vrati,
blato nam je do kolina, voda nam je do ramena,
čizme su nam vutle, ide blato nutre,
šilo je u Liki, dreta u Metliki.
Dok mi sve to saberemo, troje čizme poderemo.

Ana Belavić, udata Žubčić

Stih »šilo je u Liki, dreta u Metliki« čuje se i u Zvečaju, a običaj Jurjevanja svakako bi trebalo proanalizirati i u svjetlu teorije o Jurjevanju, kao običaju, koji je u kršćanstvo prenesen, kao nastavak iranske, zaratustrijanske, dualističke religije (Josip Horvat i ostali).

U Sminderovskom Selu, kao i u obližnjem Lončar Brdu, »jurjevska« povorka također je nosila zelenu brezu, ali ovdje je ona bila okićena crvenim, bijelim i plavim papirima, te izvezenim ručnikom.

»Jivanja«

Do četiri djevojčice, obučene u narodnu nošnju, kao mladenke, za Ivandan su pjevajući ivanjske pjesme (djevojčice su zvali *ladarice*, a njihovo pjevanje *ladanje*, išle od kuće do kuće, skupljajući darove. Dobivale su jaja i novac. Pjevale su npr.: »Tote bogdaj dobar danak, daj nam bog dobro leto«. (Netretić, ispričao Slavko Katuš, 78 god.).

U obližnjem Sminderovskom Selu »ladarice« su nazivali »jivanjim krisnicama« (zanimljivo je da se u cijelom kraju krijesnice osim »krisnicama«, nazivaju i »jivanjčice«). Ovdje su pjevale: »Želimo vam želimo dobar danak, donesal ga, donesal Sveti Jivan«.

U Zvečaju su »ladale« žene. Pjevale su:

»Ovde bogdaj dobar večer,
gospodini, gospodini,
dajte, dajte stara majka,
ako vi nam niš ne date,
vi nam dajte svoga sinka,
mi ćemo ga lipo ranit,
suvim sirom i pogačom.«

Mara Maričić, rođena Matičić

Vrlo zanimljiva narodna pjesma nastala je između dva rata u Bariloviću. Čuo sam je od čovjeka (nažalost sada pokojnog) u čistom desetercu i štokavici. Naslov mi nije znao reći.

»To se zgodi u malome gradu,
Barloviću što mu ime dadu,
skupština je bila započeta,
mjeseca rujna dvaestdeveta,
to je bila skupština velika.
nama braćo i ponos i dika.
Bili su tu razni govornici,
a prvi je Baburić Tomica,
on govori veseloga lica,
drugi je Vujčić, plemenita duša,
njega narod isto rado sluša,
a treći je seljak iz Rečice,
on govori od stare pravice.

Govornici narod pozdraviše,
da se mirno kući razlaziše,
al popodne oko četiri sata,
otvore se na kasarni vrata.
Svi po redu izlaze žandari,
a med njima Sitvučina stari,
svi žandari vatru otvoriše,
u hrvatske grudi zapucaše,
jednu sestru ubiše do kraja,
devet braće raniše od zdravlja.
Al' eto ti sreska načelnika,
brzo stane pucnjava velika.
Bilo jed to rujna dvaestdeveta,
tužna ljeta trideset i peta.«

Narod je u pjesmi opjevao istinit događaj, koji se dogodio 29. IX. 1935., kad je na jednom seljačkom zboru u Bariloviću, ubijena sedamnaestgodišnja Bara Dobrić, čiji se grob još može pronaći na groblju u obližnjem Barilovićkom Leskovcu.

Sljedeća pjesma također je vrlo zanimljiva, jer se u raznim varijantama i melodijama i pjevala tokom II. svj. rata, u raznim našim krajevima. No iz njenog teksta možemo vidjeti da se odnosi na I. svj. rat, pa je očito starija no što se obično misli, te je i pitanje gdje je i kako nastala.

»U Rusiji grob do groba,
traži majka sina svoga,
otac plače, majka cvili,
otvori se grobak mili.
Grobak se otvorio,
sinak majki govorio:
odi doma mamo moja,
al je teška suza moja...«

Izgovorila: Mara Maričić rođ. Matičić,
iz Donjeg Zvečaja

Neka vjerovanja

1. Kad kokoši grebu po tlu — kaže se da će biti kiše.
2. Vjeruje se, ako kažemo kome da će mu što biti ukradeno, da će tada nama biti ukradeno.
3. Ako kome spominjemo svoju bolest, vjeruje se da će ta bolest prijeći na onoga kome govorimo.
4. Ako pijevac kukuriče kasno uveče, vjeruje se da će sutra biti kiše.
5. Kad kome zabunom kažemo da se drugačije zove, odnosno oslovimo ga drugim imenom, ispričavamo se uz riječi: »neka, neka bit ćeš deblji«.

6. Ako se odjeća obuče naopako, smatra se da to proriče kako će osoba tako obučena, dobiti batina.
7. Kad tko u kući zaboravi, zametne koji predmet, vjeruje se da mu je netko u kući gladan.
8. Pričalo se kako pored toplih peći žive neka mala stvorenja (možda patuljci, poput Malika, u drugim krajevima, na koje ovdje možda podsjeća selo Malik pored Generalskog Stola), koja se nazivaju *ćúćki*. Kad bi kome ispao zub, bacili bi ga pod peć ili štednjak govoreći: »Ćúćak-mûćak, evo tebi bâzgovega, daj ti meni drênovega«. Očito se vjerovalo da ta majušna stvorenja mogu povratiti izgubljeni zub.

Zanimljiv običaj sačuvao se donedavno u Mateškom Selu. Naime tamo bi nad grobom posadili crnogorično drvo. No kako je prijetilo da se seosko groblje pretvori u gustu šumu, to se pred par godina ovo drveće posjeklo, pa sad samo panjevi pored križa svjedoče o starom običaju.

Postoji i vjerovanje da se za Martinje (7. XI.) obavezno mora piti mošt, jer bi u suprotnom poslije pola noći vino bilo ukradeno.

Do naših dana se zadržao običaj da se osoba kojoj je imendan (nekad važniji dan od rodendana) vezuje simbolično. U ovom kraju dosta je zmija. Vjerovalo se da se ne smije ubijati zmija koja uđe u kuću, jer bi to donijelo nesreću. Takvoj »kućnoj zmiji« čak bi ostavljali i hrane.

Mlađe osobe su izbjegavale sjesti u kut stola jer se vjerovalo da se u tom slučaju nikada neće oženiti, odnosno udati. Onome tko bi prvi put u kuću ulazio poklanajalo bi se jaje.

NARODNE POSLOVICE I BROJANICE

1. Pričac kola tare, Priki puti kola taru;
2. Linost je najgore oružje;
3. U nuždi i vrag muve zoblje;
4. Kad zaszvira i vrag u vrići tanca;
5. I vrag sere na veću 'rpu;
6. U slogu se i fratar oženi;
7. Čovik snuje, bog određuje;
8. Bog ne plaća svake sobote;
9. Staro čeljade i sedmače dite;
10. Mladost ludost, starost nemoć, sridnje doba malo traje;
11. Na jedinče i bog viče;
12. Sto bab' — kilavo dite; Dvi babice — kilavo dite.
13. Bolje da te kača vuji, nego da te ožujsko sunce ugrije.
14. Trvanj suv — skup je kruv.
15. Srpanj močan, sakem kvaran.
16. U leti sane, u zimi grablje.
17. Sveta Kata zastave zamata.
18. Velka maša u sakem trnu paša.
19. Mala maša ognju pripaša; Mala maša ogarke ponaša.

20. Zima zapadna, godna močna.
21. Kad se dica ladaju Jivanja je blizo.
22. Kad pripeče i zec poteče.
23. Crvena večer, posrano jutro.
24. Skupnom konju zastinkana griva.
25. Prikaznom konju se ne ogledaju zubi.
26. Kobla najjače udara kad krepuje.
27. Kako stara koka piva mlada popiva.
28. Stari kru' se mora mikat novem s puta.
29. Kad se kuja navuči u malin it, al kuju ubit, al malin razbit.
30. Lisca se vata za jednu, a lukava lisca za sve četre.
31. Žaba se ne triba va vodu sunit, jer sama skače nutra.
32. Žena, kosa i fajfa se ne posude.
33. Bolje vrabac u ruki, neg golub na grani.
34. Tri žene i guska stvore sajam.
35. Gizdavom petljaru prazna torba.
36. Pobirov — posmetov.
37. Bolje starog dekat, nego mladog čekat.
38. Pojana guzica, gotova suzica.
39. Trizan smišlja, pijan divani.
40. Ki pita rad ne daje.
41. Koj muči deveterim odgovara.
42. Kemu se molit, ni mu se grozit.
43. Šušast i rogat ne moreju se bost.
44. Koj med frca, prste liže.
45. Lipo ime, teško brime.
46. Kud vitar s perum, tud junak s verum.
47. Nužda zakon minja.
48. Kad dica imaju novac, kramari pazare.
49. Teško onom do smrti, koj se s rdom uprti.
50. Gora tražca, nego lažca.
51. Prdac je grij, pazdac je smij.
52. Udaj se bliže, kumi se dalje.
53. Ne dogodi se u sto godin, kaj u jedan tren.
54. Obavi starost, kadi je bila mladost.
55. Ispod velikog brda najdeblji klas raste.
56. Blagoslovljeno sto ručic, prokleta sto guzic.
57. Kud će rda neg na gvožđe.
58. Srabljiva rit tribat će nokte.
59. Žuti žutuju, a crveni putuju.
60. Drž se pipe i ne boje se gripe.
61. Dok sam cura svačija sam draga, kad se udam jednega sam vraga.
62. Koj pod drugim jamu kopa sam spadne va nju.
63. Kom daš mali prst oće imat celu ruku.
64. Baba je starija tri dana od vraga.
65. Išla bi baba u Rim kad bi imala s čim.
66. Ili piruj, ili miruj.
67. »Rakiju za svakim, vino za kojekim, a vodu za nikim«.

68. Kom u rukam, tom u zubim.
69. Kakvo gnjizdo, takva tica, kakav ćaća, takva dica.
70. Sadi lozu iz temelja, ženi sina iz plemena.
71. Prvi kupac, prva cura.
72. Kadi je blaga, tu je i kvara.
73. Skuci-juci kru pojiše, a betežni dicu podelaše.
74. Smrt je oštra kao kosa, mi smo ljudi ko rosa.
75. Triput se selit — jedamput izgorit.
76. Reci mi dok ti nisam rekal. (napad je najbolja obrana)
77. Mladežljiv — kurvežljiv.
78. Plasnica nikad neće miša zadušit.
79. Lako je primit sto batin na tuja leđa.
80. Bolje jedna podranca, neg cela obdanca (u »prevodu« — Tko rano rani, dvije sreće grabi).
81. S ruške se opadne, pa se čovik odmori.
82. Kadi je masno tote rde nima; Za mast se rda ne vata.
83. Pet prsti — jedan zgrabac.
84. U boga su đani, u gazde novci.
85. Triput mirit, jedamput rizat.
86. Koje mačka izleže, miše lovi.
87. Koj se ne povrne, ni božji.

Dobar dio poslovice je metafizičko-fatalističke naravi, odnosno religioznog obilježja, poput: »Na jedinče i bog više«, »Bog ne plaća svake sobote«. I u drugima se često spominju vrag, Bog, fratar, pop. Puno poslovice »razmatra« univerzalna, svevremenska pitanja, odnos starih i mladih, života i smrti, besmrtnost, ali i prolaznost života. Možda bi ih se moglo nazvati kontemplativnima, poput ovih: »Smrt je oštra kao kosa, mi smo ljudi kao rosa«, »Mladost ludost, starost nemoć, sridnje doba malo traje«, »Ne dogodi se u iljadu godin, ko u jedan tren«. No najveći dio poslovice vrlo je praktične naravi. Takve upućuju kako se snaći, kako što lakše preživjeti na škrtoj ovdašnjoj zemlji, kako se sačuvati od vremenskih i drugih nepogoda, one su rezultat tisućgodišnje narodne empirije, one poučavaju. Npr.: »Travanj suv, skup je krv«, »Crvena večer, posrano jutro«, »Srpanj močan sakem kvaran«, itd. (od sličnih mogao bi se sastaviti čitav kalendar), ili »Sto bab' kilavo dite«, »Triput se selit, jedamput izgorit«, »Pričac kola tare« itd. Ljudi su i ovdje puno razmišljali i o zdravlju: »Žuti žutuju, a crveni putuju«, »Skuci-juci kru' pojiše, a betežni dicu podelaše«. Koliko je ovdašnji čovjek upućen na domaće životinje, mogu posvjedočiti i ove poslovice: »Skupnom konju zastinkana griva«, »Kobila najjače udara kad krepuje«, »Prikaznom konju se ne ogledaju zubi«, »Kako stara koka piva, mlada povića« itd.

U ponekom slučaju, slične ili gotovo istovjetne poslovice nalazimo u bližoj, pa i daljoj okolini. No sve one zajedno, govore o načinu življenja i razmišljanja stanovnika brajskog kraja. U njima su akumulirana stoljetna iskustva, navike, naravi. Siromaštvo ovog kraja, kako materijalno, tako i duhovno, uzrokovano slabom plodnošću škrte, kamenite zemlje, stoljetnom izloženošću tuđinima, prirodnim, ali i društvenim nevoljama i nepogodama, zanemarivanjima, ipak je proizvelo blistavih trenutaka, oštromnih spoznaja i kreacija neuništivog narodnog duha, čije se derivacije, ovdje u Brajskom kraju, jedino i mogahu ogledavati i utjelovljivati u trpkosti izraza, u rezignaciji spoznaje, u nihilizmu, fatalizmu, nostalgiji.

BROJALICE

1. Dini, dini dana, cigan ima sana, a ciganka kolca, pa se skupa voska, od kamenca do kamenca, kamenac se sruši, ciganku zaduši...	2. Sveta Katarina vozi buču vina, na širimi voli, sa pisani koli...
3. Eci peci pec, ti si mali zec, a ja mala jiverica, eci peci pec	4. En ten tini savarakatini, savaraka tika-taka, bija, baja, buf.
5. Puž muž, pruži roge van, da ti kuću ne prodam.	6. Išal medo u dućan, nije rekal dobar dan, marš medo van, nisi rekal dobar dan.

ZAGONETKE

1. Četri vuva, dva trbuva, šest pet', jedan rep.	= žena koja muze kravu
2. Grbavo prase sve polje popase.	= srp
3. Crno malo, na put stalo, veli mu se joj!	= trn
4. Crno malo podikalo, svemu svitu dodijalo.	= buha
5. Na zidu visi, zlo misli.	= puška
6. Puno sito lišnjaka, samo jedan orij.	= zvijezde i mjesec
7. Sto jaše, sto paše, jedan puče, svi stadoše.	= krosna (tkalački stan)
8. Crven čaća u rastovi gaća.	= vino i bačve
9. Četri vuva, dva trbuva.	= jastuk
10. Drven pas na potoku laje.	= drveno korito (načve)

ČEŠĆE UZREČICE I POŠTAPALICE

1. »brajne« = u smislu »brate« (kad se nešto priča sa sjetom i nostalgijom)
2. »vruga pojla«,
3. »o kloni bože«,
4. »bilo bi mi vranac i polje«,
5. »sprema se ki gladan srat«,
6. »sprema se tri vlaška leta«.
7. »drži se ki vlaška mlada« = ukočeno.
8. »sit ga je ko Kranjac kriljaka«.
9. »ima guzcu ki bogac peć«.
10. »jezik ti se pozlatil«.
11. »ne bi pura vujila« = kad ispadne opasan onaj, za koga to po vanjskom izgledu ne bi rekao.
12. »je... meni« = jao meni ili sl.

13. »umudril se ki kuja u čunu«,
14. kad se nekom kaže da je predebeo, taj odgovara: »to nisu moji prstići navukli, nego su to moji zubići natukli«.
15. »idmo spat, boga zvat«.
16. »lako noć — klale te buve celu noć — nedale ti mira do mojega pira.«

FRAZE I IDIOMI

1. »strunil mu je rog« = prošlo je i njegovo.
2. »ima blatan jezik« = što izgovori, to se ostvari.
3. »ona je na su dobu« = u drugom je stanju (Novigrad).
4. »nek ide u dobrićac« = neka mu je sa srećom.
5. nima od njega ni čuva ni dura = nema ni traga ni glasa.
6. »it mašuć rukam« = ići praznih ruku (bez darova).
7. »vidi mi se« = čini mi se.
8. »lako da je«, »da, da je« = bit će da jest, da je tako.
9. »moj grij pri meni ako lažem«.
10. »spije pod sve boke« = spava kao top.
11. »kad piši ono«, »kad delaj ono« = kad sam pisao ono, kad sam radio ono.
12. »to je s njezna zduva« = u tom grmu leži zec, tj. trač dolazi s njezine strane, od nje vjetar puše.
13. »nemoj mi ni prisijat« = nemoj mi se ni približiti.
14. »kaj sinjaš« = što smjeraš
15. »gledat ukriž« = biti razrok
16. »on je potriban« = treba mu ...
17. »straja će bit kiše« = bojim se da će biti kiše.
18. »ni ga za vidit« = ne vidi se.
19. »krumpir se još ni ni čul« = još nije kuhan.
20. »zairlo je vrime« = promijenilo se vrijeme na gore.
21. »il s oka il s boka« — u smislu »Ili milom ili silom«.
22. »ni u kola ni u sana« (ni ovako, ni onako).

Prije uzimanja obroka dobar tek se poželio ovim riječima: »bože blagoslovi« ili »nazdravlje rućak«, a umjesto — hvala, reklo se »ajd k nam«.

Zanimljiv oblik čuje se u još danas sasvim čakavskoj Vukovoj Gorici (donijeli sa sobom bosansko čakavsko narječje, bježeći pred Turcima). Naime kad netko uđe u kuću dobrodošlica mu se zaželi riječima: »Bože žegnaj, bože lugnaj«. Nisam otkrio smisao tog pozdrava, niti značenje oblika »žegnaj«, »lugnaj«.

Ako bi netko kihnuo, u šali se znalo reći umjesto nazdravlje, »vrit nos«. Kad bi dvije osobe istog spola pretjerale u izljevim nježnosti obično u svećanim prilikama, to bi se prokomentiralo ovako: »Poljubila guzca prkno«. Kad bi se koga nutkalo jelom pod svaku cijenu, samo da ne odbije, reklo bi se: »ji, ji neće se jilo potuč«.

Mlađi su oslovljavali starije sa »stric, (strina)« ili »kum (kuma)«. Uobičajeni pozdrav bio je »bog daj dobar dan«, skraćten poslije u »bog daj«. Ako bi tko u kratkom vremenskom roku sastao čovjeka kojega je netom prije već pozdravio spomenutim pozdravom, tada bi rekao: »kaj se dela«, »kaj se ladate« (ako čovjek nije ništa radio), a ovaj bi odvratio kurtoaznim pitanjem: »kuda ćeš?« ili bi se kao odgovor na prvi pozdrav — pitanje, odgovorilo sa »sve kadi kaj« (= sve po malo, sve gdješto).

I psovke su bile sastavni dio života. Pored općepoznatih, psovalo se »letvu žarenu«, »bigulicu«, »sto bogova«, »strilu božju«, (»strila pukla va te«, »grom pukal va te«, »strila te božja ubla«).

Narodne igre

O »kutkanju«, »kozanju«, »kovčanju« i »bilčanju« (manje-više pastirskim igrama) u najbitnijim sam crtama, napisao u svom »Rječniku čakavskog dijalekta općine Duga Resa i Karlovca«, izašlom u »Čakavskoj riči« početkom 1987 (siječanj). »Kutkanje« je igra štapovima, poput kombinacije hokeja na travi i bejzbola. »Kozanje« je poznatije pod imenom »mlin«. »Kovčanje« je igra s dugmadima, koja se nastoji utjerati u rupicu za tu priliku iskopanu u zemlji. »Bilčanje« je igra s plodovima šljiva *bilica*, koje se bacaju uvis i nastoje se posebnim načinom uhvatiti. Imamo još i *pismanje*, igru novčićima, koji se nastoje što bliže baciti određenoj crti.

Nekada je među djecom posebno bila raširena igra *bojice*, te *škrapkanje*, igra raznobojnim kamenčićima. Slična je i igra *peckanja* s pet kamenčića.

Na *čuvarijama* (čuvanju mrtvaca), koje su bile i dobre prilike za sklapanje poznanstva, za duge noćne razgovore i tračeve, za duge partije karata, za skupljanje mladeži (stariji su bili u posebnoj prostoriji, a samo se najožalošćeniji nisu micali od odra), igralo se i nekoliko zgodnih, pučkih igara. Jedna se zvala *na vrata*. Igru bi započinjao muškarac, digavši se s klupe, te bi stao pred vrata, okrenuo se prema skupu i rekao: »Ja opade i propade, Katca (npr.) mi se dopade« (izgovorio bi ime osobe, djevojke koja mu se dopadala), a na te riječi pozvana djevojka morala se odazvati i otići na vrata te poljubiti mladića koji ju je »prozvao«. Igru bi dalje nastavljala ona, izgovarajući iste riječi i ime mladića koji se njoj dopadao. Tako je to moglo ići do u nedogled i trajati cijelu noć. Prisutan je bio međutim i stariji čovjek koji bi pazio da se prozvana osoba odazove, tj. da odigra igru i poljubi osobu, koja je to tražila, bez obzira dopada li se kome ili ne. Često bi se iz ovakvih igara radali i brakovi, a neženje su po cijelom kraju obilazili *čuvarije* ne bi li na njima pronašli životnu suputnicu. Poznati su slučajevi kad bi takve osobe varali, govoreći da je *čuvarija* u kojem zabačenom selu, a kad bi *stari dečko* tamo stigao, jasno, od mrtvaca i od *čuvarije* ni traga ni glasa.

Na *čuvarijama* rado se igrala i igra *žendba* (ili *žent se*). Mladići bi u toj igri posjedali na klupu, a stariji čovjek koji bi vodio igru, šapnuo bi svakom mladiću ime jedne djevojke, jasno tu prisutne. Djevojke nisu znale kome su *narečene*. Zato bi jedna po jedna sjedale u krilo svakom mladiću, pri tom pitajući: »jesam tvoja?« A kad bi koja naišla na onog kojem je njeno ime bilo rečeno, tada bi ga poljubila, a igra se ponavljala i mogla je također potrajati cijelu noć. Uloge su se i mijenjale, pa je znalo biti smijeha kad su mladići sjedali djevojkama u krilo.

Igru *citranje* igrali su međusobno po pet muškaraca, mladića i pet djevojaka sa stabljikama mlade stelje. Jednoj bi takvoj stabljici ostavili po tri para *grančica* i takvu su zvali *kralj*, a jednoj bi ostavili po dva para i takvu bi zvali *kraljica*. Stabljike bi se poredale na vanjsku stranu ispružene šake i bacale u zrak pokretom te iste šake, te su se nastojale uhvatiti i to između prstiju. Tko bi uhvatio *kralja* dobio bi tri boda, za *kraljicu* dva boda, a za ostale po jedan.

Igru *bojice* (začudo- jer se u dijalektu kaže *farba*) igrala su djeca. Poredala bi se u dvije kolone iza *andela* i *vraga*, koji bi nastojali pogoditi boje koje su ostala

djeca zamislila. Obično su svi htjeli biti anđeli pa su izmišljali što rjeđe, kadšto i za tu priliku izmišljene, iskombinirane boje, kako ih *vrag* ne bi pogodio i svrstao ih u svoju kolonu. A *anđelu* bi i šaptali samo da ih lakše pogodi. No bilo ih je koji su htjeli biti i *vragovi*. Kada su se djeca tako podijelila na dvije podjednake skupine, dvorište, ili prostor ispred škole, gdje se obično igralo, podijelili bi crtom na *pakal* i *raj*. *Vragovi* nisu smjeli preko crte u *raj*, a *anđeli* su smjeli u *pakal*, pa su tamo često i ulazili, izazivajući i podvikivajući: »igrali se anđeli dok ne dođu vragovi«. Ako bi ih *vrag* taknuo u svom *paklu* postali bi i *anđeli* vragovima. No mogli su se i tamo spasiti ako bi čučnuli. Pasivno čekanje u *raju* nije se dopuštalo. Pobjednik bio onaj tko je zadnji ostao *anđel*. Kako rekosmo, najpopularnija pastirska igra bilo je *kutkanje* (*kućkanje*). Ista igra opstoji još samo u Istri (gdje se zove *praščičanje*), Lici te u dijelu Dalmacije i Bosne. Stariji ljudi u nas još uvijek i nogomet zovu *kutkanjem*. Igra je slična hokeju na travi, ali i bezbolu. Broj igrača je neograničen (najmanje tri), a svak je igrao za sebe. Igralo se drvenim štapovima, nalik hokejskim i komadom drveta, poput paka, zvanom *prasic*. Na pašnjaku se iskopala rupa promjera pola metra (*kuća* ili *kotal*), a na par metara od nje uokolo još nekoliko manjih *škuljica* (*zelja*), kojih je uvijek bilo za jednu manje od broja igrača. Prije početka igre igrači postave na vrh stopala štap i trzajem noge ga nastoje odbaciti što dalje. Tko je najdalji započinje igru. On nastoji *prasicu* štapom ubaciti u *kotal*, a ostali brane *kotal*, no istovremeno paze i svak na svoju manju rupicu (sličnost s bezbolom). *Prasicom* se može izravno gađati *kotal*, no to je gotovo neizvedivo, stoga napadač nastoji ugurati pak u *kotal*. Guranje paka palicom naziva se *gunjkanje*. Ako »obrana« uspije obraniti *kotal* obično ne uspijeva obraniti *zelje*, što »napadač« iskorištava i zauzima tu manju rupicu, pa ili tako ili pogotkom u *kotal* osvaja bodove. Po dogovoru se uloge izmjenjuju. Igra vremenski nije ograničena.

NARODNE PRIČE DUGOREŠKO-BRAJSKOG KRAJA

Zemlja zemlju krade

Jedamput je jednom čoviku umrila žena, al je uvek dolazila obajt svoju dicu, ku je jako volila. Njeznom mužu je to već dojadilo, i uvik je bil živčan i prestrašen, al je i volil svoju ženu, pa je til da ona za stalno ostane pri nji. Zato je išal pitat župnika kako bi mogal napraviti da ona ostane na vem svitu. Župnik mu je rekal da rano jutro na sabajle, kad se žena opet prikaže, a prije nego kokoti zapivaju, čvrsto ju prime za kose, i da ju ne pušća do dana, kad više ne bude mogla uteć, jer će joj se grob zaprt.

Čovik je tako i napravil i žena je ostala š njimi, al je uvik mučala i bila nujna. Tako su jedamput išli na sajam u grad, a ona se najemput prvi put jako nasmijela, kad je vidla kako je jedna žena ukrala krublu s pulta. Onda ju je muž pital da zač se ona sad tako smije. A žena mu odgovori: Kako se ne bi ja smijala kad vidim kako zemlja zemlju krade.«

Ispričala Katarina Nose, Zvečaj

Niš si bil i niš ćeš ostat

Neki dečko bil je na paši rano ujutro, kad najemput spazi mladu ženu, koja je spala pri jednom kamenu. Kad je vidl da će ju sunce probudit, on je metnil pred nju granu, da ju zaklone od sunca. To je bila vila, a kad se probudla, bila mu je jako zafalna, pa je pitala tega dečkaca jel ima kakvu želju. Dečko joj je rekal da bi til bit zdrav celi život. I tako je bilo. Drugi dan je jedan drugi dečko bil na paši i opet je vidil tu istu vilu kako spiye isto ju je zaklonil granom od sunca. Vila je i njega pitala jel ima kakovu želju, a taj dečko je rekal da neće niš. Nato mu vila reče: »Niš si bil i niš ćeš ostat«.

Ispričao Janko Željeznak, Mrzlo Polje

Misec sviti ko po danu, mrtvi jašu polaganu

Tako su nekad živli jedna cura i jedan dečko i jako su se rado imali. Al je dečko moral projt u rat i tamo je poginl. Onda ga je ona dozivala iz mrtvi i on se javil i došal je na lipem belom konju. Onda joj je rekal da nek ide š njim njegovoj iži. Ona je sela na konja i tako su krenli. Jašli su brzo i dugo, a on je smirom pival:

Misec sviti ko po danu,
mrtvi jašu polaganu,
je li tebe dušo smanom stra?

A ona njemu odgovara:

Kako bi me bilo s tebom stra,
kad si kršćen ko i ja!

Onda su i dalje jašli, a nju je već sad počelo bit stra. Tako su došli do jednog groblja, i tote se njegov grob otprl, a š njega je opalo sve meso, a njoj divani da je to sad njegva iža, taj grob i nek dojde š njim u njegovu ižu. Ona se jako sprozorla i pričnela bižat, a mrtvac je za njom vikal da se drugi put poštenju navuči i da ne sgiblje za njegovim mrtvim telom. Ona se spasla, al se vraćala doma devet godin, onim putem kega je s mrtvim dragim prešla za samo jednu noć. Al je doma valje obolila i umrila, a pokopali su je na nem istem groblju kadi je i njezin dragi bil zakopan, i to polak njega u isti grob.

Ispričala Nose Katarina, Zvečaj

U nekoliko se priča spominje »stakleni brig«, (brijeg na kojeg se teško uspeti). Vrlo često se u pričama pojavljuju vrag i Bog, vrag često kao stvorenje s kozjim nogama. Jasno tu su i vile. U Prilišču se pripovijeda da se djetetu kad se rodi ukažu crna (donosi nesreću) il »bela« vila (koja proriče da će dijete imati sreće u životu). Tronošci i raskršća imali su u pričama ovog kraja posebna, magično-mistična značenja.

Čoban i zmija

Tako je bila jedna žena i imala čuda dice. Najstariji je bil najbedastiji, pa ga je mat dala za slugu da čuva ovce. On je vajak čuval čuda ovac, i preko dvisto komad. Jedamput su gazdi tako slagali stelju u stog, da će u jesen vozt doma. Al su čobani

zapalili jedan stog i pobigli, a samo je taj sin ostal tote pri stogu. Najemput se pojavla zmija s vr'a toga stoga i vikala: »Kadi je koj boži da me reši odatud«? A taj čoban, koj se zval Ivan, uzal je nožak, odrizal je šibu, pružil ju je zmiji pa se ona po šibi spustila doli. Kad se spustila, pitala ga je da jel ima koju želju da će mu ona svaku ispunit. Ivan joj je rekal da mu niš ne triba. »Dobro« — veli zmija — »onda češ znat i razumit kako životinje govoriju, ali ako to komu rečeš, valja češ umrit«. Potlje je taj čoban služil pri jednemu grofu i oženil se s grofovom čeri. U štali je uvik slušal kako blago divani u štali, pa je čul kako konji pričaju da su puno delali, jarli, da im malo daju jist, i tako. Njegova žena je saznala da on razumi blago, pa je navalila na njeg da joj veli kaj to blago divani. On joj je rekal da joj to nesmi reć, jer ako veli da će valje umrit. Al je jako imal rado svoju ženu i til joj je već sve reć, i već je obukal mrtvačku robu, jer je znal da će onad umrit. Ali najemput je kokot zakukurikal: »Ja imam sto žen, pa sam im gospodar, a ti nisi jednoj!« On je to razumil i to ga je spametlo, pa ženi ni niš rekal i potlje je š njum još dugo živl.

Ispričao: Marko Marković, 80 godina,
Gornje Mrzlo Polje

Djeca su se u pričama često plašila i *mršnjakima* (*mrašnjakima*). To su u kazivanjima bili stogovi koji hodaju i jedu djecu.

Žito sijem al ga žet neću

Bil je u selu jedan čovik koj se zval Mika. Divanlo se po selu da mu je mat coprnca. On je onda pital kako bi to mogal znat. Jedan čovik mu je rekal da nek dela stolac, al saki dan po malo, i to od Sv. Lucije do Badnjaka. Na Badnjak ga nek metne pod alju da se ne vidi taj stolac, a u žepe od alje nek nameće žita. Mika je pital da zač tako, a onaj čovik mu je otpovrnl da će ga žito štititi od coprnice. Rekal mu je i da projde na Polnočku i da se popne na taj stolac, jer će tako vidit sve coprnice. Sve one koje se u pol noći okrenu od oltara su coprnice. Mika je sve tako napravl. Vidl je da je i njegva mat u pol noći okrenla leđa oltaru, pa je sad znal da je i ona coprnca. On je bil jako žalostan i skoro je ošal doma. Bojal se coprnjic, pa je kad je išal doma bacal za sobom žito, kako mu je onaj čovik rekal, da ga ne bi napale coprnice, a usput je pival: »Žito sijem, al ga žet neću«.

Ispričao Marko Maraković

Orij va kem su coprnice

Bil je tako jedan velik i debel orij koj je rasal na samemu kamenu. Imal je i jednu velku žilu, dugačku 5–6 metri, koja je pokrivala sam kamen. Ni četri čovika ga nisu mogla opasat rukam. Kad god je orij propupal, sake večeri gorl je va njem oganj i čulo se čudno zujanje. Kad je resanje prošlo, ognja više ni bilo, nego se samo čulo zujanje. Kad je resanje prošlo, ognja više ni bilo, nego se samo čulo zujanje. Al kad su prvi plodovi počeli opadat, opet se pojavla vatra. Ljudi čiji je bil orij nisu tili brat oriye pod nim, niti su gledali u šupljinu u drvetu, koja je bila tako velka da su va nju mogla stat četri čovka. I tako je to bilo godne i godne. Onda su gra-

ne same počele trniti i opadat, a stablo se raskolilo i istrunlo samo od sebe. Ljudi su divanli da su u oriju bile coprnce.

Ispričao Marko Maraković, G. M. Polje

Jura i vile

Bila je jedna velka seljačka zadruga. U njoj su bila četiri brata i sestra. Najmlađi brat, Jura, gonil je na pašu volove. Gonil ih je u Brda i u lozu koju su zvali Fukale. Tote u lozi bil je jedan velik izvor, koji i danas postoji, a redi njemu i dvi mlake bistre vode. Tu je Jura napajal svoje volove. Al k njemu, na izvor počele su dolaziti šumske vile. One su redle njega i vole. Materi je bilo čudno kako on dolazi uvijek čist s paše, pa je jempuť išla iza njega da vidi zač je to tako. Iza grma je špijala i vidla sina sa lipom curom, koja ga je vodla do izvora. Mater je tako pratila sina šest miseci al mu niš nije divanla. Svaki put ga je vidla s drugom vilom. Jedampuť su ga pratile tri vile, a mat ga je drugi dan posle paše pitala da joj veli kakve su to cure i odaklje su. On joj ni til reć pravu istinu, nego je rekal da su to cure iz sela. Al mat je znala da to ni prava istina. Jedne večeri su sidli za stolom i pili vino. Onda je mat pitala Juru da otkud njemu svake večeri kosa začješljana, a košulja bela uvijek oprana. Onda je najstarija baba u iži pitala Juru da njoj prizna »koj mu ljubi lice rumeno«, a Jura odgovori: »cure nimam da mi lice ljubi, sa izvora se vodom mijem i bistru vodu pijem«. Pritisak u kući je svaki dan bil sve veći, al nikom ni til priznat da se družu s vilam. Takav život mu je dodijal pa je prošal u Ameriku. Al se za godnu dan vrne. Prvo je išal gledat svoje vole, al ih ni bilo. Njegovi su kupli druge vole, a one su prodali. Drugi dan ujutro opet je prošal na pašu. Kad je došal do izvora pustil je vole da piju vodu, a on se prošal umit. Najempuť čuje iz šume glas: »Ne peri lice u toj vodi, ostat ćeš brez oči«. Onda je čul drugi glas: »zač si nas ostavl?« Kad je drugi dan došal na pašu sve su ga vile u kolu dočekale i svaka ga je lupila u leđa za kaznu zač ih je napustil. Rekle su mu da više ne dolazi k njima. S vremenom je njemu na leđima narasla luba, pa cela grba i od toga je umril. Kad ga je župnik na samrti ispovidal on je sam njemu priznal svoj život s vilam.

Ispričao Marko Maraković, Gornje Mrzlo Polje,
kraj Duge Rese, 80 godina star.

Dite s debelom glavom

Jedna žena je imala čuda dice, a med njimi i jedno s jako debelom glavom. To dite ni tilo niš jist, pa je živlo brez jila. Mater je zato sumljala da je to morda vrag. Otišla je kod župnika, a on joj jer rekal kako je najbolje da ditetu skuva jajce i da mu ga da neslanog jist. Ako ga neslanog bude tilo jist, onda je sigurno vrag. Tako je vidla da je dite sladokusno pojlo jajce i reklo: »Kako mi je moja maja lipu večeru priredila!«, znala je da je to vrag. Onda je ošla kod popa da ga pita kako bi se rešla tog vruga, a pop joj je rekal da ga odnese u pol noći na križanju i da ga jako tuče s leskovom šibom...

Narodne priče dugoreškog kraja prikupljao je Rudolf Strohal. No on se ograničio samo na Stative (na krajnjem sjeveru općine D. Resa, a danas već predgrađe Karlovca). Godine 1886. u Rijeci je objavio skupljene priče u zbirci pod naslovom »Narodne pripovijetke iz sela Stative«.

Ja sam stoga pokušao prikupljati priče iz preostalog dijela kraja. Poneke priče čuju se, jasno, u cijelom kraju, ili s malim razlikama u varijantama, dok su druge priče specifične za svako selo, ili pak čak i za svaku kuću, obitelj, rod, ili zaselak. Priče su često maštovite, bajkovite, s elementima strave, mistike, čak i basni, no dobar dio njih zasnovan je na realnim događajima, samo više ili manje začinjen maštom pripovjedača. Najčešća lica u tim pričama su vrag (kad god se on u priči spomene, obavezno se još doda i ovo: »potari ga sveti križ i crikveno kamenje«, ili — »potari ga šiba božja«) i Bog (kojem prilikom se u pričanju uvijek doda: »fala mu budi dika i čast«). Vrag je uvijek nagonio na zlo, uzimao u svoju službu, potkupljivao. Često ga nalazimo u brazdi, na stočnom sajmu. Bog bi se uvijek ukazivao u obliku dobrog starca, na osamljenim putovima, a često su teme bile vezane za sud božji, za pakao, za prodavanje vina bogu, za varanje, vruga (tu su obično najspretnije bile »babe«) i sl. Česte teme priča bile su »coprnice« i njihov odlazak na Klek (kod Ogulina) bilo na metli ili na muškarcu-sluzi kojega bi jahale. Vrlo često se u pričama pojavljivao i zakleti grad (začarani), obično pust i s djevojkom koju se otkupljivalo. Često su se spominjali i ljudi bez glave, u stvari utvare, zatim šake (»crne ruke«) bez tijela, koje bi se pojavljivale noću u krevetima, svijeće (naročito zelene boje) koje bi se pojavljivale u živicama i same kretale. Pojavljivali su se i »pajšćoglavci« (psoglavci), obično u grmlju kad bi se brali lješnjaci, zatim »stari, pedanj dugačak«, a djeca su se i inače često plašila sa »starim« (ili sa »bau-bau«). Zmije (»kače«) također su bile čest gost u pričama. U njih bi se pretvarale nevjerne žene, kako bi ugrizom se riješile muža, a djevojke su protiv svoje volje često bile začarane u zmije. Čovjek se u pričama pretvarao još i u krta, gavrana, pa se čak i postanak životinja tumačio nastankom od ljudi. (i neka druga univerzalna pitanja pokušali su ljudi ovdje, razjašnjavati u pričama na svoj način). Pričalo se da stoka jednom godišnje (u pola noći na Božić) može govoriti. Vile (osobito vodene) često su spominjane, kao i povratak s »drugog svijeta«, što je naročito važilo za umrle majke, koje su uvijek, i poslije smrti vodile brigu o svome djetetu. Često se u pričama razrađuje odnos stari-mladi. Spominje se i da su starci nekada dugo živjeli, pa su ih morali i ubijati (što očito ima i podlogu u nekim biblijskim motivima, u istočnjačkim legendama, ali i realnim situacijama čestih gladovanja, kad je starac bio na teretu obitelji). Naravno i ljubav je omiljela tema priča, ali i nevjera, nepovjerenje prema ženama, uopće ljudski karakteri i slabosti. Maštalo se o tome kako se obogatiti, ali su davane i suprotne pouke. Ispaša, pastoralne idile, plesovi »coprnica« i vila, pokušaji davanja ljudskih osobina naročito vukovima, lisicama i psima, a osobito ljubav i brakovi između pripadnika dviju klasa (svjetova gotovo) suprotnih, npr. pastira i grofove (čak i carske) kćeri, ili sirotice i grofa, također su omiljele teme. Obično su »zločesti« bili grof, majka (maćeha), svekrva, punica, pop. U nekim se pričama naziru motivi priče o Pepeljuzi, nekih drevnih epova i legendi, biblijski motivi, a ima i priča o Kraljeviću Marku (po legendi vrh Kleka duguje svoj karakteristični oblik Kraljeviću Marku koji je navrh Kleka legao da se odmori, a špilja kod Barilovića nastade po predaji udarcem kopita Markova konja).

Često se spominju drugi ratovi (realne podloge u kontekstu Vojne Krajine, turskih upada i ratova, ratovi za austrijsku krunu, kao npr. Tridesetogodišnji rat, bune i sl.) i karakteristični povratci, pogibije i nestanci u njima. Vezano za to su i česti motivi sa stražama, nestancima stražara (obično bi ih »mrtvac pojeo«), s vješalima, carevima, grofovima, vojskama. Čest je i motiv s pametnom braćom i jed-

nim »bedastim bratom« koji na kraju prođe bolje, ili nadmudri pametnije. Omiljene su i šaljive priče, s podvalama i s gotovo šekspirovskim duhom vodvilja.

Na žalost djedovi i bake, te žive knjige, umiru, a s njima i priče, a u najbojim slučajevima ostaju samo nejasna sjećanja na te priče, njihovi fragmenti ili samo naslovi.

Svaku priču koja bi završila sretno, veseljem ili svadbom, pripovjedač bi obavezno (to važi za cijeli kraj) završio riječima: »I ja sam bil tamo, i ja sam pil vina, i još mi je pod jezikom mokro!«

Originalnih narodnih pjesama na ovom području vrlo je malo, ili ih je bar malo sačuvano. Ima ih u rasponu od tipa deseteračkih, junačkih nar. pjesama, preko pjesama u kojima se miješaju svi dijalekti, do vrlo malo onih na čistoj lokalnoj čakavici.

Turki robe selo Bosiljevo

Turki robe selo Bosiljevo,
porobili snahe i divojke,
i junake mlade neženjene,
med sobom se spomin spominaše:
»Kak jim ćemo delo odredit?
Mladim snaham belo tkati platno,
a divojkama droban biser nizat,
a junakom živac kamen kopat.«
Turki robe selo Bosiljevo,
porobili snahe i divojke,
i junake mlade neženjene,
med sobom se spomin spominaše:

»Kak jim ćemo jilo odredit?
Aj snašicam beli cipov jisti,
aj divojkam rizane pogače,
aj junakom zobenice vruće.«
Turki robe selo Bosiljevo,
porobili snahe i divojke,
i junake mlade neženjene,
med sobom se spomin spominaše:
»Kak jim ćemo pilo odrediti?
Mladim snaham rujno piti vino,
a divojkam bermet i rakiju,
a junakom kala iz bunara.«

Zapisao: Radoslav Lopašić u svojoj
knjizi »Oko Kupe i Korane«

Za dijalektologe svakako je zanimljiva ova pjesma iz Brajak Brda:

Veselte se naše stare majke,
lipo smo vam sinke poženili,
dugum puškun, kratkim bajonetom,
lipim smo jin zvonom odzvonili,
crnim prahom i teškim olovon,
crnim zemljun i telo jim pokrili,
crnum zemljun i travun zelenun pokrili.

Duga Resa

Duga Reso i te tvoje gore,
a Mrižnica naše plavo more,
Duga Reso da ti nije gora,
ne bi znala da ti sviće zora.

Dugoreške ulice su kratke,
a u njima curice su slatke,
nije mene rodila ciganka,
već poštena dugoreška majka.

Na Mrižnici

Mrižnica je puna čara,
na njoj svak se rad odmara,
bilo zimi, bilo leti,
na Mrižnicu svak se sjeti.
Kad Mrižnicom se prošećeš,
ljubavnike svuda srećeš,
ljubavniki vruće krvi,
na Mrižnici uvijek prvi.
oni išću kadi je kućica
kadi im tesna ni klupica,
Oni išću kadi je tiho,
kadi im smetat neće niko,
kadi nima majko nikoga.
Tu svoju mladost provel bi ja,
kadi mi leži moja srića sva.

Daj dođi mi, jer te moje srce traži,
daj dođi mi, pa mi srcu bol ublaži.
Na Mrižnici, kadi nima majko nikoga,
i te teške rane ličit bi znal,
koj bi mome srcu ljubav dal.
O da li ću ja ikad
vidit Duga Resu moju,
o da li ću ja ikad,
ljubit dragu svoju?
Na mostu tom, kadi nima majko niko-
ga,
tu svoju sretnu mladost,
provel sam ja,
kadi mi leži moja srića sva.

Obje ove pjesme (očito »varoškog« tipa) pjevale su se u Dugoj Resi i okolici, a u izvedbama se često improviziralo, kako u tekstu, tako i u glazbi (eto još posla za muzikologe). Izgovorio mi ih je Ivan Rukavina-Kiki, popularni dugoreški glazbenik i zabavljač, danas sa stanom u Rečici, kraj Karlovca.

Prepelica

Prvu večer večeramo jednu ticu prepelicu,
drugu večer večeramo dvi grlice, jednu ticu prepelicu,
treću večer večeramo tri goluba, dvi grlice, jednu ticu prepelicu,
četvrtu večer večeramo četiri ribe, tri goluba, dvi grlice, jednu ticu prepelicu,
petu večer večeramo pet purana perutana, četiri ribe, tri goluba,
dvi grlice, jednu ticu prepelicu,
šestu večer večeramo šest kôz'muzôloz, pet purana perutana, četiri ribe, tri
goluba, dvi grlice, jednu ticu prepelicu,
sedmu večer večeramo sedam krâv' zdojenih, šest kôz'muzolôz, pet purana
perutana, četiri ribe, tri goluba, dvi grlice, jednu ticu prepelicu,
osmu večer večeramo osam vól' jârmenih, sedam krâv' zdojenih, šest kôz'
muzolôz, pet purana perutana, četiri ribe, tri goluba, dvi grlice, jednu ticu
prepelicu,
devetu večer večeramo devat kônj' ôrmenih, osam vól' jarmenih, sedam krâv'
zdojenih, šest kôz' muzolôz, pet purana perutana, četiri ribe, tri goluba, dvi
grlice, jednu ticu prepelicu,
desetu večeramo, sve divojke sabiramo, devet kônj' ôrmenih, osam vól'
jârmenih, sedam krâv' zdojenih, šest kôz' muzolôz, pet purana perutana, četiri
ribe, tri goluba, dvi grlice, jednu ticu prepelicu.

Vrlo neobična pjesma, koja je čini se nastala još početkom stoljeća, kada su ju običavali pjevati mladići kad su odlazili u vojsku. Kazivao mi ju je Stevo Vrbanić iz Mrzlog Polja, kraj Duge Rese, koji mi je izgovorio i ovu pjesmu:

Kroz Karlovac Kupa teče

Kroz Karlovac Kupa teče, vako, vako,
na njoj pere divojčica, vako, vako
mimo jaše star na konju, vako, vako,
i pozdravi divojčicu, vako, vako,
ona njemu odgovori, vako, vako,
Kroz Karlovac Kupa teče, vako, vako,
na njoj pere divojčica, vako, vako,
mimo jaše mlad na konju, vako, vako,
i pozdravi divojčicu, vako, vako,
ona njemu odgovara, vako, vako,
Kad to gleda stara baka, vako, vako,
pazi čeri da ne bude, vako, vako.
Ni te brige stara bako, kako, tako,
kad je meni mladoj milo vako, vako.

Prilikom izgovaranja pripjeva »vako, vako« (= ovako), kretnjama ruku se pokazuje radnja spomenuta u svakom stihu, pa se tako u 5. stihu pokaže dugi nos, a u 12. stihu npr. trbuh. Pjevač i grimasama nastoji predočiti radnju.

Vrlo popularna, kažu izvorno dugoreška »varoška« pjesmica, još i danas je »Oj Suzana«. Jedna vrijanta izgleda ovako:

Svaka resa visi, visi, samo Duga Resa ne,
svaki stol je ravan, ravan, samo Generalski ne,
svaka riba pliva, pliva, svaka riba pliva, pliva,
samo Kotoriba ne,
svaki ručnik briše, briše, svaki ručnik briše, briše,
samo potporučnik ne.
Oj Suzana zamazana, al je mio pogled oka tvog
_”_ _”_ _”_ _”_ _”_ _”_ _”_ _”_
Svaka baba klima, klima, svaka baba klima, klima,
samo visibaba ne...

I ove dvije slične šaljive narodne pjesme zapisao sam kod »dede« Steve Vrba-
nića:

Babu je buva vujila

Babu je bu, babu je buva vujila,
za njeznu pi, za njeznu pisanu košulju,
nek babu je bu, nek babu je buva vujila,
starac je be, strac je bele gaće obukal,
pa izvadi ku, pa izvadi kutiju duvana,
pa napravi de, pa napravi debelu cigaru.

Slavuj piva

Slavuj piva u livadi, zoru doziva,
ustaj zoro sestro moja čudo gledati,

kadi svekrva snaju zorom budi, a snašica spi,
spi, spi, snajo moja spi, još zorice ni.
Slavuj piva u livadi, zoru doziva,
ustaj zoro sestro moja čudo gledati,
kadi svekrva vatru kuri, a snašica spi,
spi, spi snajo moja spi, još zorice ni.
Slavuj piva u livadi, zoru doziva,
ustaj zoro sestro moja čudo gledati,
kadi svekrva žgance kuva, a snašica spi,
spi, spi, snajo moja spi, još zorice ni.
Slavuj piva u livadi, zoru doziva,
ustaj zoro sestro moja čudo gledati,
kadi svekrva žgance jide, a snašica spi,
spi, spi, snajo moja spi, još zorice ni.
Slavuj piva u livadi, zoru doziva,
ustaj zoro sestro moja čudo gledati,
kadi svekrva šklebe pere, a snašica spi,
spi, spi snajo moja spi, više žganac ni.

Tiraj ovce

Tiraj ovce divojki, tako lako,
tiraj ovce divojko lagano,
priko vode Korane, kako tako,
priko vode Korane lagano.
Sve ovčice predoše kako tako,
sve ovčice predoše lagano,
samo jedna ne more kako tako,
samo jedna ne more nikako.
Daj mi brate sikiru, kako tako,
daj mi brate sikiru lagano,
da posičem brestičak, kako tako,
da posičem brestičak lagano,
da napravim mostičak kako tako,
da napravim mostičak lagano,
da prevedem Sojčicu kako tako,
da prevedem Sojčicu lagano,
i njezino janješce kako tako,
i njezino janješce lagano.

Na Kordunu se čuju drugačije varijante ove pjesme. Ovu, specifičnu čuo sam od Steve Vrbanića iz Mrzlog Polja kod Duge Rese.

Gorom jašu kićeni svatovi

Gorom jašu kićeni svatovi,
gorica im listom progovara:
Kud jašete kićeni svatovi,
kud jašete, kud konje morite?

Mi jašemo prošenoj divojki.
Umrla je prošena divojka;
ona majci govoraše,
mila majko svate dočekajte,
svakom svatu kitu ružmarina,
mom draganu svilenu maramu!

Otpjevao mi Stevo Vrbanić iz
Gornjeg Mrzlog Polja

Prošeta momče kroz selo

Prošeta momče kroz selo,
navuče kriljak na čelo,
ala je majko lip taj momak,
zovi ga majko na konak.

Mani se ćeri momčeta,
momčetu triba večera,
i bela meka postelja.
Moje mu usne večera,
a bele grudi postelja.

Otpjevao, Stevo Vrbanić iz
G. M. Polja

Doista treba dobro poznavati mentalitet stanovništva ovog kraja, a naravno i narječje do u tančine. Naime kod zapisivanja pjesama, priča, ili bilo čega drugog vezanog za narodni život, često nailazimo na fenomen lažnog »uljepšavanja« izvornog narodnog govora. Da bi pjesma ispala »gospodski« izvorna narodna ikavica npr., često se zamjenjuje vrlo popularnom pomodnom ekavicom i tamo gdje ekavica, čak ni po Jakubinskom ne dolazi, odnosno i u najzabitijim selima, pa tako u pjesmama vrlo često spominju »devojk« i »lepo« (ovo naročito), iako u svakodnevnom govoru ne rabe te riječi. U pjesmama je i »što« i »o« na kraju glagola vrlo često. No ponavljam riječ je o »pučkom poliranju«, na koje nažalost nasjednu i najveći stručni autoriteti.

Uz poljoprivredne radove, posebno pri košnji pjevala se često pjesma »Lipe moje sinokoše«:

»Lipe moje sinokoše, tititi, sinokoše, tatata sinokoše ta...
po kim rastu bele rože, tititi, bele rože, tatata, bele rože ta.
bele rože fijolice, tititi, fijolice, tatata, fijolice, ta...
ke mi beru divojčice, tititi, divojčice, tatata, divojčice, ta...
svaka svomu mildragomu, tititi, mildragomu, tatata, mildragome ta...
a ja jadna nimam kemu, tititi nimam kemu, tatata, nimam kemu ta...,
imam i ja nekakvega, tititi, nekakvega, tatata, nekakvega, ta...,
taj ni vridan lišca moga, tititi, lišca moga, tatata, lišca moga, ta...
i poljupca milenoga, tititi, milenoga, tatata, milenoga, ta...,
Teško travi koja pokošena, tititi, pokošena, tatata, pokošena ta...,
i divojki koja isprošena, tititi, isprošena, tatata, isprošena ta...«

Refren ti-ti-ti, te ta-ta-ta stalno se ponavlja.

Vokalna glazba ovdje se iscrpljivala samo u »rozanju« (»rozganju«). To je pjevanje nalik ojkanju, ili pak gangama u Hercegovini, samo je po zvuku tiše ali i nos-

talgičnije, sjetnije. U tekstu se uglavnom improviziralo, često se tekst smišljao na licu mjesta, na svadbi, na »povečerku«, uz rad, na drugim svečanostima i blagdanima, pa se je i »napivalo«. Tekst u »rozanju« bio je jednostavan, dvosložen, a završavalo se s otegnutim »oooo.« Pjesma koju je jedan čovjek »izrozgal« zove se »samica«. Evo nekoliko primjera:

»Lipa moja iz Jarčega Polja... ooo., daj mi malo ako te je volja, ooo.«

»U Zvečaju ko u malom raju... ooo... ooo«

»Lipa cesta kud se vozi japno, u košiću na belom konjiću, i na koli sa pisani voli... o.. ooo.«

No najviše su se »samice« »rozgale« na svadbama. Npr.:

1. »Crna zemljo bil se orat dala, kud je cura suze prolijala...o.«
2. »Zbogom selo i mesto rođeno, a ja odem kud mi je suđeno...o.«
3. »Kad se sjetim koj mi je u grobu, crna zemljo, gledat te ne mogu...o.«
4. »Tri sam dana mislila u sebi, bil te dragi volila il nebi...o.«
5. »Sve me sudi, sve me ogovara, a ja prava ko zelena trava...o.«
6. »Poljubit ću svoje zlato milo, oo., makar celom selu krivo bilo, ooo.«
7. »Lipa moja Švarča i Mostanje...oo..o«
8. »Imala sam četiri ljubezna nijedan me poljubiti ne zna...o«
9. »Dojdi milo, dojdi golubiću, imam nešto s tobom govorit ću.o«
10. »Mila majko, ne udaj me dalko, nemoj dalje, Svetog Petra fare...o.«
11. »Ne bi svoje ostavila dike, za dolare cile Amerike...oo«
12. »Moje milo, nit kopa nit ore, on je gospon njemu biti more, oo«
13. »Tri godine robija je mala, pazi curo koga si varala, oo...«
14. »Moja mama, i mog dike mama, te dvi prije, bolje da ih nije...oo«
15. »Zavoli se ja i moje drago na livadi kad smo pasli blago...oo.«
16. »Bolje ti je crkvu razorit, nego dvoje mladih rastavit, oo, crikva će se opet napravit, dvoje mladi nikad sastavit...o«
17. »Sirota sam, to mi je od boga, lišce moje ni za svakoga...oo.«
18. »Curoj curo doklje si kod mame, kod mame su pečeni kolači, kod mog dragog pleteni korbači oo...«
19. »Nisam lipa, nit se nosim olo, u čem si me zavolio lolo... oo..o«
20. »Svekrvice, jagoda i grožđe, reci sinu da navečer dojde...oo«
21. »Svako večer molim virovanje, da me moje ne ostavi janje...o«
22. »Selu muka kaj sam ki jabuka, bog da telo, a ja ću odelo, oo...«
23. »Amerika propala u more, kaj se va te pišice ne more...oo«
24. »Zubi moji dva reda bisera, ki bi vama nadal šećera...o.«
25. »Zasvirale gusle javorove, potancale noge junakove...o.«
26. »Volim milo, ono mene voli, zet ćemo se, mar se noži boli...o.«
27. »U mom selu škola i kapela, i fabrika, va njoj mi je dika...o«
28. »Kad se sjetim da umriti moram, a ja sedem pa još bolje loram...oo.«
29. »Babe lajte, gromovi pucajte, a ja mila, čija sam i bila...oo.«

Primjera bi se još moglo nabrojiti bezbroj, no ove smatram najkarakterističnijim. Očiti su i ovdje, u tekstu, uticaji slavonskih narodnih i starogradskih pjesama, koje su između dva rata bile popularne, a i jedine dostupne, budući da je velik broj ljudi odavde odlazio na privremen, sezonski rad u »Šlavoniju«, pa je odande donosio i nove napjeve. Mentalitet Šokaca i Bunjevaca, također porijeklom s Dina-

rida, a i njihova (doduše štokavska) ikavica je učinila slavonske napjeve bliže uhu, pogotovo kad se zna koliko je folklor ovog kraja siromašan, kao i sam kraj, uostalom, pa je praktički originalan, samo način »rozganja«, odnosno »rozganje«.

Evo još nekoliko »rozgalica«, koje se mogu i danas čuti, čak i u samom gradu Karlovcu (u predgrađima Mostanju i Švarči):

»Crna krava belo mliko daje, lipa moja Švarča i Mostanje,
lipa moja Švarča i Mostanje, osta škopa, izgori imanje.«

»Zelen orij granama pozdravi mi dragana,
pozdravi ga pa mu kaži nek si drugu traži.«

»Sviraj svirče ako ćeš do zore, neću reći da me noge bole.«

»Pisme moje u škatulji stoje, kad otvorim sve se redom broje.«

»Selo moje mali zavičaju, u tebi je lipše neg u raju.«

»Vlak polazi, mašina se kreće, ide moje u Rusiju cviće.«

»Imam prsten, oko mu je plavo, i dragoga ime mu je Slavo.«

»Gusta loza, mlada jelovina, pazi draga kuliko ti godina.«

»Bela rožo cvati na prozoru, ostavi mi dragi sliku svoju,
ostavi mi dragi sliku svoju, da ja imam uspomenu tvoju.«

Už žetvu obično se ovako »zarozgalo«: »žanjte žnjači, pobirajte lati, jer će vaše lati prokljati«, »ne bojim se sloga širokoga, al se bojim druga nevjernoga«, »alaj volim na uvrate dojt, na uvrate svoje zlato najti.«

PRILOZI

Iz Urbara župne crkve u Petru Mrežničkom

Prilog br. 1

Urbarium Ecclesiae Parochialis Sancti Petri in Mriznicza fundatae conscriptum per me Petrum Thomassich Anno Dm 1669.

Pagus duga Resza

	pšenica		kukuruz
1. Mike Kertich	1/2	i	1
2. Ive Kertich	1/2	i	1
3. Vuchina Kertich	1/2	i	1
4. Mike Petrak	1/2	i	1

5. Miko Petrak	1/4	i	1/2
6. Miko Petrak, sin	1/4	i	1/2
7. Mike Duiam	1/2	i	1
8. Thome Traschak	1/2	i	1
9. Ive Petrak	1/4	i	1/2
10. Jure Petrak	1/4	i	1/2
11. Pere Zunich	1/2	i	1
12. Jure Petrak, ztarij	1/2	i	1
13. Tona Mihalija Bancza		i	1/4
14. Mike Birszych	1/2	i	1
15. Jure Brozovich	1/2	i	1
16. Mike Chudina	1/2	i	1
17. Toneti ?	1/2	i	1
18. Tona Pocinyachich	1/2	i	1
19. Ive Brozovich	1/4	i	1/2
20. Miko Brozovich	1/2	i	1
21. Pere Brozovich	1/2	i	1
22. Jure Petrak	1/2	i	1
23. Pere Petrak	1/4	i	1/2

Legenda: brojka znači količinu mjere, a mjera za žito je »kuplenik« — oko 40 litara. Petar Thomassich (Tomašić) je tadanji vlasnik grada i vlastelinstva Belaja.

Prilog br. 2

Ja pop Mikula Sertić Plebanuš Svetoga Petra na Mrižnici, dajem na znanje svim i svakomu komu se dostoji, navlastito Gospodi Duhovnoj i Telovnoj i Gospodi Plebanušem, koji za manom budu, kako dojde preda me kmet moj Miko Laskač i Miko Galović i dva kmeta mojega milostivoga Gospodina, imenom Mikac Mali i Mikac German, proseći me jednoga pustoga malina na slobodi Crikvenoj, da bi im pustil jedan malin učiniti, i ja razumivši njihovu spodobnu prošnju, ne gledeći tuliko hasni crikvene, kuliko obrambe na ovoj krajini kada su Turci parohije prohajali, kako v današnji dan zna se, dal ja i dopustil rečeni malim načiniti, a s tim putem i kondicionom, da vsaki plebanuš ki za manom bude, vu rečenom malinu bude slobodan za Dvor svoj prez vagana mliti i da melja njegova vsigdar napervo bude. I tako ja dal i dopustil odzgora imenovanim rečeni malin načiniti, da su volni s njim ladati i uživati, kako svojim pravim budući pokorni Plebanušem zgora imenovanim dužnostjam. Većega verovanja i tverdnosti radi, isprosih ja gospodina Arhidakona mojega da njihova Milost se nad moj list potpišu i pečat svoj postavu i to bi učinjeno pred Poglavitem, poštovanem i verovanimi ljudmi, kako Martinom Plutom Plebanušem va to doba budućem pri Sv. Križu vu Završju, pred Markom Radovićem, Ignacom Rakovčićem, Mihaljem Miškovom i drugeme ostalemi.

Pisano pri Sv. Petru na Mrižnici dan 16, Januara Misecza Letta 1667.

Prilog br. 3

Urbarium Parochialis Ecclesiae Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli in Mlaka olim nuncim Mreznicza vocitata Conscriptum in purum per me Ernestum Prescheren Loci archi-Diaconum Anno 1750.

Prilog br. 4

Ja Nikola Markešić fare Mrižničke Plebanuš z ovim pismom znamo činim, da kakti su pred menum pervlije Gospoda Plebanuši svoju zemlju i luku iliti sinokošu iz tlake drugim davali su, ali na svoju zemlju druge za kmete jemali i naselivali.

Ovak i ja potlam, kak je Petar Laskač vumerl, koga na zemlju za onda visoko poštuvani gospodin Plebanuš Prešern bil je naselil i mlinara vučinil, ne imajući onde niti kmete niti mlinara na oni isti komad luke i zemlje jesam prijel i naselil, k tomu i za mlinara vučinil Ivana Adlešić i ženu njegovu i sine njegove po imenu Mateta i Ivana. Tak da oni navadnu tlaku kak vu Urbariumu stoji meni zemlje gospodaru budu davali, poštenje i pokornost verno iskazivali, na tlaki pako kada budu, onda kod stoji vu Urbariumu južinu ili obed budu imali i mlinarili, vik na vik i od malina budu žitka tretinu imali, a Cirkva dva talija, kod je od nigda navadno, pri malinu manjše delo budu sami delali.

Militarske takaj jurisdikcije onu lozu i zemlju koja pervo i od nigda pod ovu hižu spada prik Mrižnice ležeću, ako deržati hote naj deržiju... Hižu si vu redu i stanje na mojem gruntu ležeće deržali. I ovak vsak mirno budu imali. Ako bi pako nepokorni vu čemu bili, tak onda ja i vsaki potlam budući gospon Plebanuš prez vsakoga višnjega suda slobodno nje ali njihov odvetak iz svoje zemlje otpravi ili otpravil bude. Ravno tak ako bi njima bila suprotivčina novica nad dana vsigdar slobodno iz grunta Cirkvenoga prez vsake spačke i branjenja oditi slobodni jesu i budu. Zverhu koje »Fassie« za vekšu stalnost i jakost z mojom rukom ja mene potpisal i z navadnim pečatom podpečatil.

Dan 21. Aprila Letta 1765.
Nicolaus Markesich Pa-
rochus Eccl. Sc. Apost.

Opaska autora: Tekstovi iz ovog Urbara posebno su zanimljivi i za lingviste. Viđljivo je da se usprkos težnji da se piše tada književnim kajkavskim (vjerovatno i uz kajk. lokalizme službujućih svećenika, koji u to doba dolaze sa sjevera), u tekstu provlače i relikti lokalne i uopće, čakavice (malin, stanje, jemat, va, crikva, itd., te ikavica)

Tumač manje poznatih riječi

älja — dugi, sukneni kaput crne boje
bētežan — bolestan
cipov — bijeli, pšenični kruh
čūda — puno
divānit — govoriti

depěljat — dovesti
drēta — debeo konac, liko
drōban — sitan
fājfa — lula
fāra — župa

fašnjak — fašnik
 fūta — način vezivanja ženskih pletenica, u krug, na potiljku
 glāvni rūbac — uska marama crvene boje, kojom se veže »fūta«
 gūci — opći naziv za svirače
 iža (hiža) — kuća, najveća soba
 jīverica — vjeverica
 kãča — zmija
 kãdi — gdje
 kãfrika — dar u novcu na svadbi, koji se daje po čaši
 klās — klip kukuruza
 kriljãk — šešir
 krūbla — glineni vrč
 kurvēžljiv — koji voli žene
 lōza — šuma
 lūba — čir, izraslina, tumor
 mālīn — mlin
 mānom — mnome
 mēlja — crno, prosto brašno
 mlãdci — mladenci
 mladēžljiv — koji ima puno madeža
 mōrda — možda
 namētat — natrpati
 napīvat — napjevat, pjesmom provocirati
 nãtički — kratke ženske čarape, sokne
 navūrat — predomišljati se, oklijevati
 nōžak — mala sjekirica, duge drške
 nūjan — tužan
 obãjt — obići
 odbãnca — dan, cijeli dan
 odãtud — odatle
 ōrij — orah
 pãzdac — smrdež
 pētljar — prosjak
 pirnik — svet
 pīsan — sočan, izdašan (»pīсна trava«)
 pišcanci — pilići
 pišice — pješice
 plãsnica — manji stožić sijena
 plãta — pokrivač, plahta
 pobirōv — izbirljivac
 pōč — po što
 podrãnca — uranak
 pōlak — pored
 popēljat — povesti

posmetōv — sakupljač smeća
 pōtlam — poslije
 pōtlje — poslije
 pōvečeraċak — prelo
 pōvrati — svadbena veselje kod mladih roditelja 7 dana poslije svadbe
 priċnet — početi
 rēdi — pored, kraj
 rēsanje — listanje
 rūbac — marama
 rūška — kruška
 rušnjik — ručnik
 sabãjle — zorom ranom
 sãki — svaki
 sedmãče — od sedam godina
 sgībat — težiti, vapiti
 skūcat — dahtati, uzdisati
 sōzut — skinuti obuću
 sprozōrit se — prestrašiti se
 stãnje — gospodarstvo, imanje
 stēlja — bujad
 šklēba — drvena zdjela
 škūljca — rupica
 špijat — špijunirati, uhoditi
 štēntat — zadržavati koga u poslu, gubiti vrijeme
 tit — htjeti
 tōte — tu, ovdje
 ūvrat — dio zemlje kod međe, gdje se ore popreko da brazda ne bi oštetila susjedovo žito i sl., prilikom oranja
 vã — u(prijedlog)
 vãjk — uvijek
 vãlje — odmah
 Vãzam — Uskrs
 vūjit — ujesti
 vūtli — šuplji
 vrtãnj — okrugla svadbena pogača
 zãċ — zašto
 zadūšit — ugušiti
 zastīnkan — zapetljan, zamršen, neuredan
 žrd — duga debela motka, koja služi pri prijevozu sijena (stožina)
 Dobar dio dijalektalnih riječi, izraza i pojmova objašnjen je u tekstu, ili je prevod dan odmah u zagradi, pa takve riječi i izraze nisam donio u ovom malom rječniku.

Napomena

Prilikom pisanja ove radnje koristio sam se zapisima pok. Andrije Marokinia, nastavnika iz Duge Rese, katastarskim knjigama općine Duga Resa (kao i kartama), te podacima sljedećih autora: Vjekoslav Klaić: *Povijest Hrvata*, NZ MH 1982; R. Lopašić: *Oko Kupe i Korane*, Zagreb, 1895; *Hrvatski urbari*, Zagreb, 1894; A. Horvat: *Presjek razvoja umjetnosti u karlovačkom Pokuplju*; M. Gavazzi: *Godina dana hrv. narodnih običaja*, Zagreb, 1939, te podacima matičnih knjiga crkve u Sv. Petru, te školskim spomenicima škola u Sv. Petru i Donjem Zvečaju, te pomaćima širom kraja, kojima kao i svojim roditeljima posebno zahvaljujem.

Perušić, Čak. rič 2, 1989

SUMMARY

This supplement presents a selection of some themes referring to the traditional culture of the »Brajski« (Duga Resa) region, (the microentity in the western part of mid-Croatia between Karlovac in the north and Generalski Stol in the south, the rivers Kupa in the west and the Korana in the east) which today belongs mostly to the Duga Resa Commune.

The part dealing with customs includes those regarding church holidays, everyday life and beliefs. Another part describes folk and entertainment games, and that with examples of various genres of oral folk literature: firstly, small forms (a selection of proverbs, riddles, oaths, curses, »brojalice«, sayings, similes and conventional formulas used in communication and addressing; secondly, a selection of oral stories, traditions, legends and oral folk poems and »rozgalice«.

The part on onomastics containing the toponomy of the region and the characteris-

tics of the anthroponymy (various kinds of toponyms, nicknames, names of domestic animals, traditional names and their pronunciation and their variants) is, in a way, a continuation of the part of the lexical riches published in the Dictionary of the Chakavian Dialect of the Duga Resa and Karlovac I, II Communities (Čakavska rič 2, 1986; Čakavska rič 2, 1988).

Perušić, Čak. rič 2, 1989

SAŽETAK

U prilogu je predstavljen izbor pojedinačnih tema iz tradicijske kulture Brajskog (Dugoreškog) kraja, mikroćeline u zapadnom dijelu središnje Hrvatske, kraja između Karlovca na sjeveru i Generalskog stola na jugu, Kupe na zapadu i Korane na istoku, područja koje većinom danas pripada općini Duga Resa.

Dio o običajima obuhvaća običaje vezane za crkvene blagdane, običaje u svakodnevnom životu i vjerovanja. Tu je zatim dio koji obuhvaća opis narodnih i zabavnih igara, te dio s primjerima raznih žanrova usmene narodne književnosti, 1. mali oblici (izbor iz poslovice, zagonetki, psovki, brojalica, uzrečica, usporedbi i uobičajene formule u komuniciranju i oslovljavanju), 2. izbor usmenih pripovjetki, predaja legendi te izbor iz usmene narodne poezije i rozgalica.

Onomastički dio, u kojem je obuhvaćen presjek toponomastike kraja i antroponimij-skih obilježja (razne vrste toponima, nadimci, imena domaćih životinja, tradicionalna imena i njihov izgovor te varijante tih imena), na neki je način nastavak dijela leksičkog blaga objavljenog u Riječniku čakavskog narječja općina Duga Resa i Karlovac I, II (Čakavska rič 2, god. 1986., Čakavska rič 2, god. 1988.)